

România literară

SALA
DE
LECTURĂ

SĂPTĂMÎNAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

29

Joi, 18 iulie 1991
(Anul XXIV)

Drept de cetate?

DEZLANȚURILE extremiste din ultima vreme au reușit să compromită, în ochii multor concetățeni ai noștri, cum probabil au și urmărit, ideea abia infiripată de luptă politică. Mulți au ajuns să creadă că aceasta, prin chiar natura ei, nu se poate lipsi de injurie, de calomnie, de lovituri ne- loiale. Campaniile polemice, chiar și atunci cînd sînt purtate civilizate, trezesc suspiciuni și iritare. Agită spiritele dar nu creează opinie, nu conving.

Persoanele cu instinct politic au sesizat că în climatul acesta mai multă audiență dobîndește cine impune despre sine, în viața publică, o imagine a moderației și a receptivității, a toleranței. Intransigențele, afirmațiile prea explicit partizane sînt primite cu antipatie, incomodează, stîrnesc neîncredere și îngrijorare. Iar după toate semnele liniștea continuă să fie, ca și la 20 mai anul trecut, aspirația cea mai fierbinte a majorității.

Moderație, comprehensiune, centrism. De ce nu? Cu o minimă condiție, totuși: cine se revendică de la aceste principii chiar să creadă în ele, chiar să acționeze în spiritul lor autentic. Nu să le utilizeze numai tactic, spre a obține credibilitate, compunînd apoi, cu ajutorul lor, o față umană tocmai extremismului pe care afirmă că-l resping.

Cu destulă abilitate, să recunoaștem, ziarul **Adevărul** și-a construit, mai ales după detronarea dlui Darie Novăceanu, o imagine de publicație moderată, „centristă”, nejuicînd totul, s-ar zice, nici pe cartea puterii nici pe a opoziției. Este deschisă „punctelor de vedere”. Critică măsurat guvernul și la fel opoziția. Fără violență. (Cu unele excepții dar acestea cad, de regulă, în seama colaboratorilor din afară, care, nu-i așa?, pot spune ce vor în numele libertății de opinie.)

Așadar moderație, comprehensiune, deschidere. Foarte bine, dar întrebarea este față de cine și în folosul cui? Voi arăta îndată.

Intr-un număr de săptămîna trecută, marele ziar independent anunța o nouă rubrică („Opoziția la planșetă”, imbiator titlu!) în care ar fi să infățișeze cititorilor, supunîndu-le analizei, programele economice „declarat” de principalele partide de opoziție. Dintre cite programe au „declarat” partidele în cauză, la care dintre ele se oprește, pentru început, mult comprehensivă redacție a ziarului **Adevărul**? Surpriza și nu prea: se oprește la programul economic al „Partidului România Mare”, formațiune elogiată pentru „promptitudinea” de a fi dat la iveală, „încă de la înființare”, „un program destul de detaliat”. Dar numai promptitudinea „României Mari” să-l fi impresionat atît de favorabil pe redactorul de la **Adevărul**? (putem să-i dăm și numele deși nu contează: V. Nițelea). Mai este încă ceva și cu mult mai mult. Să vedem: „Mult discutate, controversate, generatoare de pasiuni, revista și, mai nou, Partidul România Mare și-au cîștigat drept de cetate în peisajul nostru politic actual. Sub efluvii emoționale tot ce e legat de România Mare e privit deobicei în lumină polemică, cu conotații politice sau personale. În realitate această formațiune beneficiînd, e cert, de o importantă susținere electorală va fi cu maximă probabilitate prezentă în instituțiile de decizie democratică ale societății, va avea un cuvînt — mai mare sau mai mic — de spus în România de mine. În consecință este contraproductiv a privi nou-creatul partid ca pe o ciudățenie, un capriciu sau o metaforă: dimpotrivă, el este o realitate care va influența, probabil, viața societății noastre, și prin urmare studiul „serios” al programului său e binevenit.”

După această frumoasă și emoționantă introducere, care aproape că dă ca sigură pătrunderea „României Mari” în viitoarele „instituții de decizie democratică”, urmează analiza punctelor de program, exigentă, nimic de zis, cu numeroase obiecțiuni, cu mare accent pus pe nuanțe (programul n-ar fi de centru-stînga, cum susțin întocmitorii săi, ci de stînga-stînga) și tot astfel pînă la capăt, inculcîndu-se cititorilor **Adevărului** ideea subtilă, ca să nu spunem perfidă, că „Partidul România Mare” este un partid între altele în spectrul nostru politic, și încă unul de opoziție (față de cine?, poate față de opoziția reală), un partid, în orice caz, cu „drept de cetate”.

Pot fi deci liniștiți cititorii ziarului **Adevărul**: „nou-creatul partid” nu e „o ciudățenie”, nu e „o metaforă”, nu e, ar mai fi de adăugat, partidul moștenitorilor spirituali, declarați, ai lui N. Ceaușescu, nici partidul aripei celei mai reacționare a fostei securități, ci e un partid cum mai sînt altele, cu program economic și cu toate celelalte atribute ale normalității. Cititorii **Adevărului** pot să doarmă, așadar, fără grijă și eventual să-l și voteze la viitoarele alegeri.

Și totuși, **drept de cetate** ceaușismului, ceaușismului nu doar nostalgic dar și insetat de revanșă?

G. Dimisianu

EUSTATIU STOENESCU, ADRIAN MANIU, MIHAIL JORA, MATEIU CARAGIALE — portrete de JEAN AL. STERIADI (Numărul ilustrat cu desene din expoziția Jean Al. Steriadi în colecția doctorului Gh. Olariu, deschisă la Muzeul de Artă al României)

DIN SUMAR:

- Meșterul Manole este un impostor? ● „Reacționarul” E. Lovinescu ● Versuri de Andrei Codrescu și Mircea Bârsilă ● Memoriile Reginei Maria ● Radu Ciuceanu: Intrarea în tunel ● Clubul literar ● Cum vorbește un ambasador ● Dante și noi ● Scrisoare din Lisabona

Îmbogățiții revoluției

FENOMENUL NU ESTE NOU. A PUTUT FI CONSTATAT ȘI ÎN ALTE TIMPURI. Din secolul trecut avem ecourile memorialiștilor și epistolelor șocați de „îmboierii” epocii lui Mihail Sturdza. Unul dintre criticii cei mai vehemenți este Costandin Sion care, în *Arhondologia Moldovei*, face nu doar portretul acestor învâțiți peste noapte, majoritatea greci, dar descrie scenariul-tip prin care ei acced, în câțiva ani, la funcții care le permit să-și vire mina pînă la cot în visteria țării, să-și ia nevastă din lumea bună, să se căsătorească și să se laude, în cele din urmă, cu echipajele lor fastuoase și cu multele lor slugi. În 1850, Alecsandri îi scrie lui Ion Ghica de re starea de spirit a Moldovei după revoluția de la 1848. Înlocuirea autocratului Mihail Sturdza, după convenția de la Balta Liman, cu liberalul Grigore Ghica n-a schimbat lucrurile. Prințul „nu are atita țarie pentru a vrea să înțeleagă adevărata cauză a răului general și (nici) destulă putere pentru a îndrepta aceasta”, scrie Alecsandri. Așa că prințul se plînge: „Toată lumea mă părăsește!” Tinerii pleacă, în adevăr, din țară, scribiți, în timp ce îmboierii epocii anterioare, îndeosebi clanul Șuțu, își văd liniștiți de treabă, adică de ruinarea Moldovei. Degeaba oamenii onesti îi strigă lui Grigore Ghica: „Prințe! atita timp cât veți căuta să împăcați și capra și varza, în timp ce urmați cațea care a dus la căderea lui Sturdza, nu vă bizuiți pe noi!” „La aceste cuvinte, — notează ironic Alecsandri, în aceeași scrisoare — prințul se ridică majestuos și se duce să se plimbe la Copou, cu echipaj înhamat cu șase cai, un întendent al grajdurilor alături, trei vizitii în livrele roșii ca rucul, culoarea progresului, un aghiotant flancat de un ofițer de serviciu, totul însoțit de patru soldați de cavalerie, înarmați cu lănci! Și, în acest timp, Suteții își freacă miinile și-și mîngie botul”. Fenomenul s-a repetat, la o scară și mai mare, după primul război mondial. Reînțregirea țării n-a fost scutită de înăsprirea luptei pentru avere. În anul 20, se impune figura grotescă a îmbogățitului de război. Romanul epocii face un loc însemnat printre personajele sale acestui îns caracteristic ca-

re și-a clădit averea pe suferințele și moartea celor aflați în tranșee. S-ar părea, așadar, că toate revoluțiile și toate războaiele produc acest tip și această clasă de profitori. Ne izbim, din nou, astăzi și de unul, și de alți. Colțanele ziarelor sînt pline de nume și de fapte. Cei mai nerușinați sînt arătați cu degetul. Se cere pedepsirea lor. S-ar părea totuși că nu e nimic de făcut. Îmbogății revoluției din 1989 se dovedesc deopotrivă de invulnerabili ca și aceia ai războiului de reînțregire, ca și aceia din jurul revoluției de la 1848. Oroarea noastră e neputincioasă în fața lipsei lor de scrupule.

IMBOGĂTII REVOLUȚIEI POT FI ÎMPĂRTIȚI ÎN TREI CATEGORII: BISNITARIILOR BUTICARILOR ȘI NOUA NOMENKLATURĂ. Nu mai e nevoie să explic primul termen. El datează de dinainte de revoluție. În timpul lui Ceaușescu, bisnița era destul de răspîndită, dar și frînată, dacă nu deplin controlată, de un regim polițienesc, muscel, și care posedă pirghiile necesare în acest scop. În toate fostele state comuniste era cunoscută piața neagră care recupera o parte din produsele inexistente sau foarte rare pe aceea legală. În URSS, ea luase proporții gigantice. Mafia sovietică era, se pare, comparabilă cu aceea italiană, minus capacitatea de a si internaționaliza afacerile. Polonia, România și celelalte nu făceau excepție. Un document al hebdomadurului francez *L'Express*, de acum un deceniu, scoțea la iveală fenomenul cu o cincina sub numele de *Statul clandestin*. Prăbușirea totalitarismului nu numai că n-a desființat bisnița, dar i-a permis să resorie în voie, și să se dezvolte. Bisnița actuală, haotică prin natură, s-a extins în câteva domenii precise de activitate, îndeosebi comercială, și-l controlează solid pe acela al schimbului valutar. Bisnițarii au fost primii profitori ai revoluției. Dar ei nu și pot depăși condiția de marginali. Îi descoperim în franjurii tuturor fenomenelor sociale. Poluază orice activitate economică. Reprerintă o mare neagră a comerțului liberalizat. Nu însă mai mult decât atât. Vor dispărea pe măsură ce piața liberă se va reglementa. Convertibilitatea leului le va da

lovitura de grație. În concurență cu bisnițarii, și înfățișînd un fenomen mai profund și mai complex, sînt buticarii. Cuvîntul nu există în dicționare, dar are bune șanse să se impună. Privatizarea n-a coborît, în anul și jumătate scurs de la revoluție, în adîncul economiei. Dar comerțul a cunoscut o mișcare mai vie. Micile consignații și magazine particulare, care au apărut peste noapte, în București și în majoritatea orașelor, sînt indiciul că anumite persoane au știut să profite de adierea de liberalizare a pieței și de fragilitatea legislației pentru a se îmbogăți de pe urma unui comerț rapid și superficial, cu prețuri prohibitive (dar nu și pentru destul de numeroși oameni cu bani). Cheagul averii buticarilor este ceva mai consistent decît acela al averii bisnițarilor. N-am elemente destule ca să pot aprecia situația, dar cred că deosebirea dintre unul și altul este că bisnițarii nu reinvestesc distigurile, oricît de însemnate, și de aceea risipesc ușor ceea ce au dobîndit ușor. În vreme ce buticarii dețin oarecare putere de relansare și deci de dezvoltare. O întrebare este aceea legată de proveniența capitalului inițial. Capitalul bisnițarilor există dinainte de revoluție și, în orice caz, lupteala rului lui îi îngăduie să se regenereze perpetuu. Capitalul buticarilor este mai obscur. Proprietarii de buticuri au lucrat de la început cu valută și cu obiecte provenite din exterior. Cred că peste 90% din buticuri sînt de tipul consignație cu marfă străină. Chiar și cafenelele sau chioșcurile alimentare trăiesc din „import”. Nici cafeaua, nici sucurile de fructe, nici țigările, nici băuturile alcoolice, adică „marfa” lor esențială, nu se produc în țară. Unele informații din presă ne pot da explicația faptului că zeci de mii de persoane au posedat capital în valută într-o țară în care deținerea de valută era interzisă prin lege și sancționată cu mare severitate: mulți dintre buticari sînt foști securiști sau rude ale lor, care au lucrat în comerț exterior, la puținele firme multinaționale ori la agenții economice din afară. Despre capitalul „Dunării” ori al celorlalte firme aparținînd D.S.S., prin care erau drenate cele mai confidentiale sume în valută ale familiei Ceaușescu,

nu se știe nici astăzi mare lucru. Guvernul n-a publicat, după preluarea lor (de obicei sub nume schimbat), nici un bilanț. Misterul operațiunilor și al fondurilor acestor firme este intact ca și misterul presupuselor depuneri pe care familia Ceaușescu le-ar fi operat în bănci occidentale. A-și stabili aici o dublă legătură: pe de o parte, între depunerile Ceaușescu și capitalul firmelor acoperite ale securității, pe de alta, între capitalul acestor firme și explozia de buticuri de după revoluție. Încep să cred că banii, de atita lume căutați, ai lui Ceaușescu sînt în fapt banii firmelor securității și că ei au luat calea buticurilor actuale. Dacă bisnițarii n-au marî speranțe de a deveni o clasă economică puternică, din rîndul buticarilor se vor ridica, aproape sigur cîțiva dintre magistrații comerțului de mîne. Viitoarea *upper middle class*, fără de care nu există economie de piață, va fi moștenitoarea buticarilor și, implicit, a securității. E imoral, dar inevitabil. Și pentru liniștea noastră, lansarea securității în afaceri e o garanție că nu va mai dori niciodată să fie o instituție represivă. Este o convertire perfect creditabilă.

ULTIMA CATEGORIE DE ÎMBOGĂTII AI REVOLUȚIEI ESTE ACEEA CARE CUPRINDE NOUA NOMENKLATURĂ PRODUSĂ DE REVOLUȚIE. Diferența dintre noii nomenklaturiști și buticari este că nomenklatura nu parvine pe o cale economică, ci pe una politică. Dacă banul (valuta) face pe buticar, funcția face pe nomenklaturist. Neomenklaturistii au avut o reacție promptă și s-au agățat temeinic de funcțiile, la toate nivelele, care li s-au oferit. Ei se află în administrația locală și centrală, sînt secretari de primării, oșinari subprefecți, prefecți, funcționari în domenii vitale, precum acelea ale repartizării sau vizării locuințelor, eliberării de aprobări pentru privatizare (și, în general, de orice fel de aprobare) etc. Puterea lor este direct proporțională cu birocrata sistemului. De noua nomenklatură și cu unii parlamentari, miniștri, lideri de partide (inclusiv din opoziție) și chiar de sindicate. Intia grijă a majorității acestora a fost de a-și aproba singuri lefuri grase. Ajutoarele pentru răniții revoluției fiind îndelung negociate,

lefurile noii nomenklaturii au fost votate rapid. A doua grijă a fost de a se muta în case confortabile. Scandalul vilor din cartierul Primăverii (în fiecare reședință de județ și în fiecare oraș există un cartier similar) arată foarte bine chipul real al noii nomenklaturii. Potențații de azi i-au dat pur și simplu afară din case de potențații de ieri. Populația de nomenklaturisti a curs în două direcții opuse: foștii au fost siliți să părăsească zonele rezidențiale și villele, îndreptîndu-se spre apartamente bloc din cartierele noi și banale, actualii le-au cedat aceste apartamente de la etajele superioare ale blocurilor semimuzere unde se trăiește în „colectiv” în schimbul vilorlor cu curte, discrete și izolate. Simplitatea schimbării de domiciliu este extraordinară și, moralmente, șocantă. Nomenklatura comunistă a murit, trăiască nomenklatura revoluției. Principiul pleacă, tu, ea să intru eu nu se aplică doar în acest caz particular. Noua nomenklatură știe să le facă vînt copiilor la burse și la universități străine. Intervine eficient ca să-l salveze de repetenție (ca în Caragiale), ca să le asigure posturi comode și bănoase. Poședă, pe lângă pirghii administrative, putere de influență. Traficul de influență este colosal. Corupția o întrece pe aceea de dinainte de revoluție. Puterea economică derivă nemijlocit din puterea administrativă. Capitalul se acumulează mai lent în buzunarele nomenklaturii noi decît în acelea ale bisnițarilor, dar și mult mai sigur. Legea, propusă, de declarare și control preventiv al averilor pentru toți deținătorii de funcții în stat se va vota la kalendele grecești. Parlamentul e mai preocupat să împiedice manifestațiile populare decît să stopeze corupția. Guvernul a creat o gardă financiară pe ai cărei membri îi plătește însă ca pe frînarii de vagoane, ceea ce va conduce rapid la coperirea multora, adică la o completă ineficiență a instituției. În timp ce nivelul general de trai scade și răniții revoluției bat zadar-nic la ușă închise, îmbogății revoluției fac avere și, instalați confortabil în funcții și în vile, își permit să n-audă și să nu vadă nimic.

N.M.

NE SCRIBU CITITORII...

APEL CĂTRE PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA

EXISTĂ în viața oricărui om un moment istoric de la care nu are dreptul să se sustragă. Pentru semnatarul acestor rînduri un asemenea moment este astăzi cînd știm că va aflați în fața necesității de a denumi limba de stat în Constituția Republicii Moldova. În numele științei filologice, pe care ne-am străduit și ne străduim să o slujim cu onestitate, considerăm că este datoria noastră morală, ca, în conformitate cu adevărul științific, la care sîntem convinși că și dumnea-voastră țineți la fel de mult ca și noi, să vă solicităm respectuos de a consemna realitatea de necontestat că limba maternă a populației autohtone și majoritare din Republica Moldova nu este alta decît limba română, aceea prin care ne putem înțelege cu Domniile voastre direct, fără traduceri și traducători. Sîntem conștienți de faptul că atitudinea față de adevăr este mai complicată în politică decît în știință, dar avem ferma convingere că numai adevărul le permite și oamenilor politici de a se păstra demni în fața istoriei.

Vă rugăm să interpretați gestul nostru ca pe un act firesc de colaborare care se înscrie în sfera manifestărilor concrete ale unității spirituale dintre România și Republica Moldova. Semnează specialiști și oameni de știință, dintre care menționăm: Acad. I. Coteanu, director al Institutului de Lingvistică din București. Prof. dr. Mariana Papahagi, prorector al Universității Cluj. Prof. dr. doc. Emanuel Vasiliu, membru corespondent al Academiei, decanul Facultății de Litere a Universității din București. Prof. dr. I. Fischer, decan al Facultății de Limbi Strîne a Universității din București. Prof. dr. Dumitru Irimia, decan al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Iași. Prof. dr. Simion Mloc, decan al Facultății de Filologie a Universității din Timisoara. Dr. Ion Măril, director — Institutul de Lingvistică și Istorie Literară, Cluj. Dr. Dan Mănuacă, director al Institutului de Lingvistică, Literatură și Folclor „Al. Philippide”, Iași.

Dr. doc. Andrei Avram, cercet. științ. pr. I la Institutul de Fonetica și Dialectologie din București. Dr. doc. Marius Sala, șef de sector la Institutul de Lingvistică din București. Dr. Mioara Avram, șef de sector la Institutul de Lingvistică din București. Dr. Ion Gheție, cercet. științ. pr. I la Institutul de Lingvistică din București. Prof. dr. Gabriel Tepelea — București. Prof. dr. Flora Șuteu — Universitatea din Craiova. Conf. dr. Valeria Guțu-Romalo — Universitatea din București. Dr. Laura Vasiliu, Institutul de Lingvistică — București. Dr. Ioana Vintilă-Rădulescu, Institutul de Lingvistică — București.

Stimate Domnule Nicolae Manolescu,

ÎN ARTICOLUL *Sadoveanu francmason din România literară* nr. 16 (joi, 18 aprilie, 1991) semnăt de Ion Simuț s-au strecurat cîteva afirmații surprinzătoare. Criticul — altfel unul dintre cei foarte buni, pe care îl urmăresc cu interes — crede că apartenența lui Sadoveanu la masonerie ar fi cunoscută doar de „mediile intelectuale bine informate”. Întrucît cenzura draconică ar fi obținut acest fapt, îi reamintesc colegial autorului că Muzeul memorial „Sadoveanu” din Iași conține numeroase mărturii în acest sens — chiar în timpurile din urmă — inclusiv eșarfa de Mare Maestru a scriitorului, inițiat pînă la gradul 33 (cel mai mare, în unele rituri). Apoi aprehensiunea că această informație (Sadoveanu — francmason) ar lipsi „din toate monografiile sau eseurile monografice cite s-au publicat pînă acum” mi se pare curioasă. Voi menționa cunoscutul eseu al lui Al. Paleologu — *Treptele lumii sau Calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*, publicat în 1978 la Cartea Românească, unde impactul ocultismului masonic asupra operei sadoveniene face obiectul întregului discurs analitic. (E drept că Simuț face referire, la un moment dat, la un studiu al lui Paleologu din *Alchimia existenței*, cu aceeași temă, însă nesemnificativ față

de remarcabilul eseu menționat). În plus preluînd o informație orală a lui Radu Enescu, Ion Simuț opinează că Sadoveanu aparținea „unei loji (sic) francmasonice de rit scoțian, care nu este compatibilă cu creștinismul, cum este *Marele Orient*”. Desigur, eu însumi sînt un cunoscător suficient al particularităților diferitelor rituri. Dar chiar dacă ar fi așa cum spune criticul, atunci loja de rit scoțian de care ar fi aparținut Sadoveanu trebuie să fi fost acceptată de *Marele Orient al Franței* (v. riturile acceptate din „Istoria” lui Paul Naudon — *La Franc-Maçonnerie*), deoarece principala sursă ocultă a operei prozatorului (semnalată și de Al. Paleologu) este cea a temei *Iris-Osiriz* (ritualul morții și învierii, deci cultul de la Memphis — v. și cap. „misterelor egiptene” al lui M. Eliade din *Istoria credințelor...* vol. 2). Prin urmare, compatibilitatea cu creștinismul e una de decor dacă vrem (moarte-înviere) și nu de esență. De altfel, în literatura noastră pare să apară frecvent această idee a morții și regenerării (v. unele analize la *Miorița*, precum și excelențele analize oculte ale prozei lui Creangă făcute de Vasile Lovinescu, prin raportarea la acel „stirb und werde” / „mor și devino” al francmasonului Goethe). În final, pentru că tot am ajuns la această temă, vă mai semnaliez că, în urmă cu cîteva numere, Corina Ciocârle a publicat în *România Literară* un studiu despre Rebreanu, în care, cu discreție, încearcă să acrediteze un eventual ritual masonic în evoluția personalului din *Pădurea Spînzuraților*. Lăsînd la o parte faptul că eseuul neglija tocmai acest „stirb und werde” care e centrul ideologiei inițiatice de tip masonic), legîndu-se de elemente marginale preluate haotic din analizele lui Al. Paleologu, se încerca și forjarea artei lui Rebreanu prin aplicarea unei grille simbolice în cea mai mare parte necorespunzătoare. Simbolistica ocultă e un mobil estetic în literatură și nu un fapt în sine. Magister Paleologu probit.

CODRIN LIVIU CUTITARU
Cu deosebită simțămînt,
(Iași)

Meșterul Manole este un impostor?

DE CE „construcția noi societăți” din România se surpă mereu, iar ziditorii ei nu reușesc să dureze o nouă Cetate? Unde se ascunde taina ce face ca temelile să nu rămână pe teren durabil? De ce viciul de construcție sau nuanța născătoare de discordie macină în secret — ca un mușcăi sau o igărie — arcadele și contraforturile noii Catedrale?

Este știut că pentru a „ridica un acoperiș” — cetate, biserică, locuință — trebuie găsit mai întâi un „spațiu sacru” care să fie „animat” printr-o viață și un suflet. „Transferul unui suflet” nu este posibil decât pe calea unui sacrificiu — singeros ori simbolic — care să marcheze **incipit vita nova** și o primă comunicare cu transcendentul.

În istoria religiilor, a etnologiei și a folclorului sînt menționate nenumărate legende sau mituri cosmogonice în care se vorbește despre sacrificiul necesar unui act fondator: uciderea Șarpelui din Rig Veda, a Monstrului marin din legenda Zeului Marduk, a Urișukui Ymir din mitologia germană, Purușha din mitologia indiană, ori P'an-Ku din China...

În România — la sfîrșitul anului 1989 și nu întimplător în momentul de trecere dintr-un timp profan spre altul ce se voia benefic și sacru — s-a adus „ofrandă zămislitoare” printr-un sacrificiu singeros: uciderea a peste o mie de tineri în piețele publice din principalele orașe ale țării. Ce altceva putea fi mai născător de încredere și nădejde?

Mesterul Manole și-a zidit soața în peretele Mănăstirii. Jertfa a fost adusă pe altarul nopții din 21—22 decembrie. Este singura certitudine! Și totuși... de ce construcția noii Cetăți se prăbușește mereu? Să fie oare Meșterul Manole un impostor?

Nu pot fi suspectat de idei preconcepute. În luna ianuarie 1990 am acordat toate șansele celor care și-au asumat destinele țării. Iată ce scriam în ziarul **Libertation** la 31 ianuarie 1990: „Frontul Salvării Naționale încearcă să înlocuiască vidul politic prin câteva decrete care ne dau motive de optimism: liberarea deținuților politici, abolirea rolului conducător al partidului comunist, desființarea Securității etc.... O analiză atentă a noii realități și a «mişcărilor» din ultimele zile pun în lumină motive de neliniște. Cum, cînd și prin cine se vor aplica toate aceste decrete? Și mai departe: „O lună după însurecția din 22 decembrie 1989, F.S.N. schimbă tonul, atitudinea și intenția. Adoptă o poziție politică în flagrantă contradicție cu declarațiile precedente: participă la alegerile din mai 1990, interzice manifestațiile în centrul Bucureștilor, împiedică reprezentanții celorlalte partide politice să se exprima la televiziune etc. Constatînd această nouă orientare a F.S.N., Doina Cornea și Dumitru Mazilu și-au dat demisia”. După câteva zile a fost rîndul Anei Blandiana.

Dumitru Tăpeneag în articolul: **Pupături Piața Presei Libere**, apărut în **Contrapunct** (23 martie 1990) m-a acuzat că am vrut să „sărut mina lui Dumitru Mazilu” deoarece: „Bujor Nedelcovici ar fi reușit să însușească fraze fără să zică absolut nimic dacă, într-un scurt paragraf, nu i-ar fi întins o prăjină lui Dumitru Mazilu ca să-l scoată din apele turburii în care se află de ceva timp. Mai exact spus, l-a plasat pe același plan cu Doina Cornea, uitînd să pomenească de acuzațiile din presa română care l-au forțat la demisie. Știm că lui B.N. îi place, de cînd e la Paris, să dea lecții de morală, dar nu mă așteptam ca pe același ton moralizator să dea lecții de înțeles foștilor securiști”.

Revenind la ideea enunțată mai sus, am încercat tot timpul să-mi reprim presentimentele sau ideile preconcepute — cu riscul de a fi acuzat că îi ajut pe foștii securiști. Dincolo de multiplele explicații ale „fenomenului românesc actual”, o singură afirmație rezistă tuturor doborîrilor: pentru prima oară în Istorie cei care au fost „constructorii sistemului totalitar concentratar” au ajuns după „revoluție” să-l reformeze și tot ei — paradoxal pînă la absurd — să joace rolul „ziditorilor noii Cetăți a libertății și a democrației”. Meșterul care a clădit o închisoare poate apoi să construiască — pe aceleași temelii — o Casă a luminii și a libertății? Nu! Închisoarea va rămîne închisoare, chiar dacă în loc de drugi de fier la ferestre va avea transparente fără... „transparentă”.

LARGIND sfera analizei de la problemele politice la cele culturale, dar rămînînd în domeniul „nuanței născătoare de discordie” sau a „viciului de construcție” pe care le-am enunțat la început, putem remarca în revistele literare o controversă privitoare la „rolul scriitorului în actuala perioadă”. Unii pretind că scriitorul nu trebuie să-și uite menirea lui, adică să-și desăvîrșească opera. Ceilalți sînt de părere că în anumite împrejurări istorice scriitorul este nevoit să ia o atitudine politică, „să iasă în stradă”, cum preconiza Camus. Cred că amîndouă pozițiile sînt onorabile și demne de respect. Unde se ascunde „nuanța născătoare de discordie”? Cînd planul ideatic este părăsit și spațiul neutru este abandonat în favoarea unei interdicții. Cînd cei care susțin „prioritatea operei” cer în același timp ca Uniunea Scriitorilor să nu mai finanțeze revistele literare care publică articole politice. Nu numai că este „interzis să interzici”, dar controversa coboară dintr-un plan teoretic într-un plan practic și birocratic. De aici și pînă la neînțelegere și conflict... nu este decât un pas.

Un alt exemplu de „viciu de construcție” din viața culturală:

Pe Z. Ornea îl citeșc de mult timp cu pasiune și interes. Consider că este unul dintre cei mai importanți istorici literari ai literaturii române. În ultimele articole am simțit „un ton nou” și o exigență pătinoasă. Trec peste articolul sever închinat lui Nae Ionescu și mă oprise asupra articolelor consacrate lui Emil Cioran și Tudor Vianu. În **Nihilismul în eseu** (R.L. nr. 19) Z. Ornea răspunde „unui domn, Doru Cosma” care îl reproșează că i-ar fi negat dreptul la căință lui Cioran. În primul rînd m-a deranjat tonul superior cu care l se adresează: „un domn”, ton care mi-a amintit pe col al lui Valentin Silvestru enervat și el de publicarea în R.L. a unei oro-

nici care avea un alt punct de vedere decît al domniei sale. Consider salutară intervenția lui Nicolae Manolescu din articolul: **Dreptul la opinie** din R.L. Nr. 18, **Dreptul la căință**, dreptul la regret, dreptul la iertare ar trebui respectat nu numai de juristi, cum pretinde Z. Ornea, ci chiar de către istoricii literari. În primul rînd pentru că este un drept — ca dreptul la viață sau libertate — și în al doilea rînd că este dreptul unui autor să propună lecțiilor și istoricilor literari o nouă versiune a unei cărți. Z. Ornea își apără opinia pretinzînd că: „istoricul literar reconstituie fizionomia unei epoci sau a unei opere (ca ansamblu coerent), interpretînd-o”. Deci, el deplasează obiectul de studiu de la autorul **Schimbării la față a României...** la epocă. Dar în articolul cu pricina nu vorbește decît despre autor, și nu despre epocă. Z. Ornea mai adaugă: „istoricul literar trebuie necondiționat să apeleze tot la ediția din 1936 (sau cea din 1941) pentru că numai acolo se află nealterat (s.n.) palpitul autentic al epocii, concepția netrucată (s.n.) a lui Cioran despre România de atunci și cea la care visa generația sa de contestatari de dreapta”. De ce **trucată**? Cioran gîndea într-un fel în 1933 cînd avea 22 de ani (epocă de excese și revolte) și gîndește altfel în 1991 la 80 de ani. Nu mi se pare nimic anormal. De ce numai în ediția din 1936 se află „palpitul autentic al epocii” și nu în ediția din 1991? Excludînd una din versiuni, lipsa de obiectivitate — absolut necesară istoricului literar — devine evidentă. În cel mai bun caz ar fi trebuit să fie luate în discuție ambele versiuni, opțiunea pentru una indicînd cu certitudine preferința, adică lipsa de „egală măsură și judecată”.

D. Anghel, unul dintre cei mai importanți sculptori după Paciurea, prin 1960, s-a dus în regiunea natală, a adunat toate sculpiurile pe care le făcuse în tinerețe (donate sau vindute) le-a adus acasă și le-a spart cu ciocanul. N-am auzit pe nimeni să protesteze și nici să ceară înapoi banii pentru cele vindute. „Era dreptul lui” să lase posterității numai ce a dorit, chiar dacă și eu regret că nu știu „cum gîndea și vedea Anghel în tinerețe”.

Petru Dumitriu a regretat — s-a căit — pentru scrierea romanului **Drum fără pulbere** și într-o recentă scrisoare adresată **României literare** scria: „a fost o crimă”. Ar putea istoricul literar care va analiza „epocă” să nu țină cont de poziția pe care o are acum autorul despre propria sa operă?

Dar Z. Ornea își continuă demonstrația spunînd: „am dreptul profesional, care este și moral, să ignor ediția cărții lui Cioran din 1936...”. Dreptul moral te obligă să-l ierți pe cel care îți spune: „mă căiesc, iartă-mă”. Este un drept axiomatic ce nu mai trebuie demonstrat. Dar Z. Ornea „ignoră” dreptul la căință și ca drept juridic și ca drept moral. Și în fond de ce să nu-i acordăm acest drept. Este liber să ia orice atitudine dorește. Aștept cu încredere ca Z. Ornea să analizeze cu aceeași exigență o perioadă mai apropiată de generația „sexagenară” din care se reclamă. Epoca în care s-au afirmat toți „pionierii și promotorii” marxism-leninismului, ai „realismului socialist”, care au otrăvit și distrus cultura română și generații de tineri care erau obligați să învețe versuri de Benic, Nina Cassian, Veronica Porumbacu sau Maria Banuș, dar nu știau nimic despre Blaga, Bacovia sau Barbu. Istoricul literar Z. Ornea cunoaște bine această perioadă, mai ales că într-o ședință a Consiliului Uniunii Scriitorilor — prin 1986 — a declarat: „Eu sînt și o să rămîn marxist”. Mult mai tolerant este Z. Ornea în articolul **Epistolar Vianu** (R.L. Nr. 17) în care afirmă: „Vianu a trăit — se știe — toată viața acest complex al metecului, supralicitînd pentru a-l acoperi”. N-am știut că Vianu — cărturar și profesor de o importanță necontestată în istoria literaturii române — s-a considerat toată viața un **metec (metoikein)** — străin în grecește sau **guer** în ebraică, mai ales cînd deținea funcții cu răspunderi politice... „în epocă” mai puțin fastă a României. Dar oare acest „metec” n-ar fi trebuit să-și amintească — prin '50 sau chiar '60 — că prietenii și colegii lui de breaslă: Noica, Streinu, V. Voiculescu, Paleologu, Doinaș și mulți alții se aflau în pușcării și poate printr-o simplă intervenție ar fi reușit să-și elibereze? Sigur, lucrurile sînt mai complicate în Istorie, dar cel puțin ar fi putut să intervină pentru eliberarea din închisoare a lui Ion Petrovici care l-a ajutat pe Vianu să primească titularizarea ca profesor în iulie 1944, cînd Antonescu era încă la putere... după cum aflăm de la Z. Ornea...

Mă oprise aici, chiar dacă „viciile de construcție” din cultură sînt mai numeroase, aș putea să cad la rîndul meu în excese și lipsă de măsură. Sau cum spunea Marc Aureliu: „Une excellentes maniere de te défendre d'eux, c'est de ne pas leur ressembler”.

România se află într-un moment de cumpănă extrem de gravă. Sîntem nevoiți să recunoaștem că „privatizarea eşalonului doi al nomenclaturii” a fost realizată, iar o „dictatură disimulată” s-a instaurat pentru o perioadă de timp. Cadrul legal a fost înfăptuit (Legea pentru siguranța statului), iar mijloacele practice erau de mult timp pregătite. Eroarea actualului guvernări s-au ținut lanț (18 ianuarie 1990, Tg. Mureș, 13—15 iunie etc.) și au culminat prin „Sindromul Berevoești”. După cele petrecute în Pădurea Catin — 1939 — (unde au fost împușcați 11 000 de tineri ofițeri polonezi) în România se mai crede că adevărul poate fi îngropat în pămînt. Pe plan extern România a ieșit din nou din Europa, cînd va intra va fi prea tîrziu...

Revenim la întrebarea: „De ce construcția noi societăți se surpă mereu?”

Poporul român și-a adus „ofrandele și sacrificiile fondatoare” și înainte de 1989 (sute de mii de oameni au murit în gulagul românesc), dar și în noaptea de 21—22 decembrie 1989. Dacă soția Meșterului Manole a fost zidită în temelia Bisericii, atunci cine este meșterul? Un impostor! Un fals meșter! El a clădit în trecut temnița spiritului românesc, iar acum tot el vrea să dureze Cetatea libertății și a luminii. Imposibil!

„Fericiți-vă de falșii proci”, este scris în Scriptură. Cîineva trebuie să ia mistria din mina Ipocritului Meșter, altfel zidurile Cetății se vor sfărîma mereu...

Bujor Nedelcovici

Pagină de schițe

Andrei CODRESCU

○ incremenire

Nu mi mai mișc miinile, nu-mi mai deplasez picioarele, ochii mei privesc drept înainte, imi incredințez

delirul singelui meu, ca și Monsieur Teste mi-am ucis marioneta cu calmul din mintea mea. Am izbit în centrul în care marioneta rasială și cea personală se legănau una pe cealaltă asemenea unor

clowni pe o sirmă asta este ce se intimplă cînd un continent a fost tocmai descoperit

iar descoperitorii își trăiesc momentul cel mai important din viață

fortîndu-și limbajul ca să facă față gerului. Oh spectacolul a mii de proprietari gai pe cîmpuri particulare de singe omorîndu-și marionetele cu picioarele lor goale ca pe puii bolnavi și apoi, în final, neviavind nimic.

Aceasta este o Descoperire care se află în Viitor.

Walt Whitman, care se inclină în Viitor pregătește casa pentru petrecere.

Ajungînd acolo

Soarele zguduie omul în timp ce luna îl izbeste dar el continuă să meargă intrucît intenționează să ajungă la fabrică pentru ca să i se schimbe creierul.

Are un trup nou, intenționează să ceară un creier nou.

Acela era soarele care, spune el, strălucea deasupra omului care nu sînt eu.

Aceea era luna care lovea locuri care nu mai dor.

Fabrica nu este departe dacă aș putea numai rezista legînîndu-mă în copilăria mea

ca într-un scaun ușor un Gary Cooper la tropice

Dacă aș putea numai să tac ca un om bogat în căutarea diamentelor dacă aș putea numai să mă oprise

Ani mai tîrziu scena este aceeași. El vrea să ajungă la fabrică dar de această dată

este într-un tren, un tren blindat

Traduceri din engleză de Anca Boglea

„Cum aş putea trăi fără tine energie întunecată...”

DUPĂ o primă impresie de lectură, rapid sancționată de analiza care o nuanțează, Angela Marinescu refacă în volumele sale de poezii publicate până acum un drum liric parcurs deja de alții: de la Rilke la Trakl sau de la Pär Lagerkvist la József Attila, întreaga poezie europeană a suferinței esențializate, spasmului existențial și a neantului negru își regăsește ecourile tîrziu la această poetă deloc obișnuită, și doar anevoie încadrabilă sub eticheta feminismului senzualist și extatic cu care a înzestrat-o, din comoditate, critica. Un lirism aspru, auster, o voluptate acerbă, cu propensiuni masculine fac uitate identitatea autoarei; de pe copertă, transferindu-ne abrupt într-un domeniu al înfrînării, abisului și motivelor ontologice: poeta nu face concesii, versurile ei pătrund în visceral și spasmodic rostindu-se într-o geografie abstractă, fără adjective, în care numai obsesivul trăiește cu adevărat. Îi lipsește aceste poezii (semn bun!) psihologia elementară a gesturilor justificative, reveria dulce, menită să disciplineze asperitățile, purtindu-le în direcția mitologicului și a simbolului, a imaginii anesteziante. Dimpotrivă, poeta își construiește, autodevorant, exasperarea cu luciditate, în deplina libertate a gesturilor îngăduite și neîngăduite: „cobalt și uraniu aruncă ochii mei. / Îmi sînt toxică precum o picătură de cianură. / ori pe ce pun mina mă prefac în scrum. / și sîrma ce mă împrejmuiește e mortală, / eu sînt sîrma.” Departe de a căuta insolitul, accidentul care revelează, ochiul ei se instalează în normalitate, hipertrofiind-o: drama, existențială, pe care o încearcă derivă nu din inadaptare — cum s-ar putea crede la prima vedere — ci dintr-un soi de hiperluciditate, capabilă de a recepta totul în monstroasa lui concretețe. Tragismul poeziei Angelei Marinescu este unul al proximității.

Nimic nu te șochează mai mult la vederea omului decît incapacitatea de a trăi în rînd cu ceilalți, o anumită solitudine aspră, oțelită, în care descoperi imediat artistul. Gesturile obișnuite pe care fiecare dintre noi le facem într-un soi de fericită inconștiență — ridicarea unei cești cu cafea, aprinderea unei țigări — Angela Marinescu le trăiește altfel, cataclismatic, așa putea spune. Se descifrează astfel, în comportamentul ei cotidian, exacerbată simțului intern, predans în spaime pentru a recepta dilematic tot ce-l înconjoară; un har, de o extraordinară acuitate, de a înțelege stridența potențînd-o, proiectînd-o pe un imens ecran interior, în care armonia aparentă a mișcării nu poate ascunde debili-

tatea fizică a fiecărei piese luate separat. Dacă alții unesc contrariile, sintetizează, Angela Marinescu demontează analitic, cu un soi de cruzime premeditată; dezmembrarea, demontarea sint, de altfel, termeni centrali ai poeziei sale, în care trunchierea versurilor, decuparea lor, fragmentarea în unități de tensiune prin intersalarea unor puncte între cuvinte apar, procedural de nenumărate ori. Datele lor, sintaxa acestor poezii este ultimă instanță, de rol secundar, importantă fiind tensiunea extremă care se acumulează pe mici spații, devorant, mistuitor, insuportabil: „Taina este aproape, nu trebuie decît / Să-ți desurubezi creierul. Intinzi mina, / Mina cade secerată. Intinzi piciorul, / Piciorul cade secerat. Încă puțin și trunchiul / Va cădea secerat și amepiași și gîtul animalic / Și bărbia și orbitele întunecate. Pietrele / se prăbușesc cu repeziune și triumfătoare rămîne / Gîngania ce nu mai este. Nici nu a fost”. De mirare este că poeta mai rezistă (cît timp, oare?) încordării extreme, de arc întins, a propriei sale poeticii...

Dacă lucrurile, micile gesturi erodate de rutină ale altora sînt receptate de către poetă cu o anumită spaimă ancorată în potențiale primejdii, de un tratament similar al lucidității devorante se bucură și cuvintele. N-am mai întîlnit pe nimeni la care cuvîntul anodin, simpla vorbă rostită fără premeditare să genereze rezonanțe de a-dincime, tulburări paroxistice de genul celor pe care le încearcă Angela Marinescu. Este suficient, pentru a înțelege, să recităm micile eseuri pe care, în ultimii ani, poeta le-a diseminat prin câteva reviste, sau chiar cronicile de întîmpinare pe care le mai scrie. Mici concentrate de sens, ezoterice citodată în rezonanțele lor de profunzime, aceste articole traduc mai degrabă o obsesie decît să faciliteze o comunicare: esențiale pentru înțelegerea poetei, ele configurează un spațiu de izolare, de claustrare autarhică, din care doar a-rareori răzbat voci discrete în afară. Implozia e, poate, termenul ce definește cel mai pregnant această gîndire, în care solitudinea e și substanță, dar și agent devorator al trăirii. O lirică a prăbușirii în sine — așa am putea enunța, identificîndu-i-ne prin lectură, ființa acestei poezii: „prăbușită în gîndirea mea neagră / pînă la cuvînt / desfigurată / razele mistice ale iubirii / distruse pe față / ard în picioare / Zgoduită / de forța singurătății.”

În plus, ca o poezie a suprimărilor continue, a cizelării, metalării dure-roase. Suprimînd, reducîndu-și versurile, poeta dă impresia unor incizii în propria sa anatomie, într-atît de dur și nemilos e tratamentul și într-atît de strictă hotărîrea cu care el se înfăptuiește. Necroză infinită, poezia se naște, aici, din propria sa mutilare. Nimic nu e mai impresionant în succesiunea volumelor semnate de Angela Marinescu (și, într-o vreme, de Basaraba Matei, un pseudonim), decît voluptatea spasmodică a ciopîrtirii propriilor versuri, procedeu prin care ele scad în amploare imaginativă, dar sporesc extraordinar în intensitate. Nu există, practic, restricții în aceste eliminări: totul poate fi suprimat, subminat, supus propriei sale neînțînțe. Negativitatea absolută e, poate, singurul ideal pe care această poezie și-l îngăduie: aceea de a nu avea, cu adevărat, vreun ideal. Transcendență, etic, estetic, sînt toate cuvinte compromise: concretul e real doar atunci cînd nu se mistifică, proiectîndu-se în afară, și singura tensiune admisă e cea a imanentei: „Libertate pînă la neînțînță există în mine” sau: „creierul mai simte / cum se macerează pe el însuși”.

S-ar putea urmări, parcurgînd volumele, fiecărui asemenea incizie reduc-

Prima Gabriela și Nefertiti

AVEAI un cap rotund, frumos, brun, tuns scurt, băiețește. Deabia ieșiseși din adolescență.

Poeziile tale se cățărau pe garduri, în pomi, se încăierau cu băieții din cartier. Dulceață de nucă verde, amăruie.

Ludice, nervoase, versurile tale au intrat pe poarta cea mare a literaturii românești din anii '60, '70.

Te știam mai mult din citite și din legenda, larg răspîndită a unei mitice iubiri, dintre un zeu al poeziei și o mică zeitate.

Au trecut ani. Ai venit odată la mine, în calitate de ziaristă, să-mi iei un interviu.

Apariția m-a tulburat. Se produsese o metamorfoză.

Băietanul oacheș, frumușel, avea chip de tainică regină orientală, din Egiptul străvechi, o Cleopatra dătoare de visuri. Nu, mai degrabă o Nefertiti, pe care, cu cit o contemperi mai îndelung, cu atît abisul frumuseții te traie mai adînc asemenea misterului care debușează într-un mai insondabil mister.

Erai prezentă, remarcabilă în poezia și publicistica românească din acei ani.

Te-am revăzut de cîteva ori, alături de bărbatul venit din Septentrion. El a fost cealaltă dramoste leandriță a ta. Ti-a neceluit destinul. Ai plecat după el, în țara zăpezilor.

Pentru mine, departe de rumorile cotidiene ale complicității relații literare, ai disoartă, după de virtutei născuții de vîntul care-i purta pe cei doi vesnici îndrăgostiți în infernul lui Dante.

Au trecut, iarăși, ani.

Odată, la Institutul Suedez din Paris, am întrebă de tine și am oflat că ești acolo, în nord, o poetă apreciată și o excelentă artistă a ceramicii. De curînd, am citit în *România literară*, pagina ta de poezie, semnata Gabriela Marinescu, dar tradusă, din suedeză, de alții.

M-a izbit un sulul de aer proaspăt. Fără a-și pierde caracterul modern, poezia ta a cîpătat o direcțitate, o simplitate cu aură luminoasă, ce ne atinge afectiv, o gravitate marcată de profunde, tragice experiențe de viață.

Simbioza launtrică dintre „țara cea veche” în care ai trăit și cea de astăzi — așa cum pulsează în poemele tale — mi se pare unică.

Am rămas, după lectură, pe gînduri,

Fotografie de Ion Cucu

cu inima strînsă. Încă o crimă, în lumea culturii noastre, pe lângă altele altele. Încă un artist de valoare, smuls, „desființat”, „radiat”, de cum a părăsit țara, din patrimoniul românesc, din locul ce l se cuvine.

Țare aş dori să te regăsești, cît mai curînd, în mijlocul nostru, printr-un volum de versuri, în noua ipostază, care mult mă încîntă, prin limpezime și profunzime.

Ba chiar, pur și simplu, să te revăd, în carne și oase.

Maria Banuș
Iulie 1991

tivă, registru cu registru. Cronologic, poeziile realizează în cromatica lor o evidentă coborîre către roșu sau violet (rar) și negru (obsesiv, esențial). Tacitul, drumul duc de la caldul senzual al primelor culegeri la răceala de oțel, metalică din volumul reprezentativ intitulat *Var* (1939). De altfel, dacă o analizăm din perspectiva celor cinci simțuri fundamentale, poezia Angelei Marinescu avarține tactilului, contactului epidermic, ceea ce explică și obsesiva utilizare a verbului „a atinge” și a corezondentului său, substantivul „atingere”. Întră în acest registru al *realității hinetrotiate senzualismul* iubirii de care aminteam undeva mai sus — întotdeauna al neîmplinirii, și nu al beatitudinii —, dar și o anumită decantare cerebrală a relației din *Var*. În care contactul — halucinant de concret odinioară — devine tensiune pură, aspirație abstractă (cuvînt-cheie). Devitalizat de tot ce poate fi suflet, căldură animală, universul din *Var* ne apare în pură sa splendoare ontologică, în care nu se mai ciocnesc ființe, ci funcții: entități abstracte, tensiuni nedecantate, energii „negre”.

În substanța poeziilor, această coborîre spre ontic nu rămîne nici ea ne-reflectată. Înregistrăm în primul rînd o premeditată suprimare a adjectiveilor, prezente doar pe alocuri în *Var*; apoi, în același registru, se constată o relativizare a verbelor și elementelor de relație, ceea ce duce la o puternică substantivizare a acestei lirici, o epurare a ei de tot ceea ce transcende lucrurile: „Plictiseală și instinct. ființă / ce stai nemîșcată în mijlocul tăcerii / cită

otravă în sînge, atîta nebunie. / fantome, halucinații de-argint, / voci, mînăstire sugrumată de voci. / riul subteran al singelui inundă mînăstirea. / dezordine, dezordine. Liliacei izbîndu-se / chiliile ard.” Forța imaginativă, de altfel niciodată urmărită prioritar de către poetă, scade și ea pînă aproape de zero, cu o puternică doză de energie. În consecință, a profundului, a ceea ce se află dincolo de plastica însețătoare a formei. Astfel, singele e, poate, substanța cea mai pregnantă ca prezentă în volum, ubicuă, obsesivă, fără a lua însă dimensiunile romantice ale unui fluid cosmic. Dramatismul Angelei Marinescu nu e de ordin metafizic, ci existențial.

Un ultim cuvînt, înainte de a încheia, despre un nucleu de sensuri în legătură cu care critica s-a abținut pînă acum să se pronunțe. Dacă întreprindem poezia aceasta ca document uman, chiar și fără s-o fi cunoscut vreodată pe autoare, descoperim o serie de elemente care se pot psihanaliza, și n-am insista asupra lor dacă nu am crede că și ele, asemenea altora, sînt valorificate în primul rînd ca funcție poetică. Toate aceste elemente duc în direcția unei masculinizări a sentimentului de viață, și a asumării unor teritorii neconvenționale, prohibite, ale iubirii. Se încearcă astfel nu numai o raționalizare a handicapului de a intra în lume pe o altă poartă decît cea pe care ți-ai dorit-o ci și o forțare a existenței în direcția nenaturalului și a imposibilului, din dorința — baudelairea — în esență — de a te instala în artificial, dezghicînd nebănuite sensuri...

Ștefan Borbély

„Reacționarul” E. Lovinescu

LA 16 IULIE 1943, deci acum aproape o jumătate de veac, înceta din viață E. Lovinescu. Murea relativ neașteptat, după o scurtă dar necruțătoare boală care nu-i anihilase puterile intelectuale, dovadă masa de lucru plină de manuscrise, dintre care numai **T. Maiorescu și contemporanii lui (II)** va vedea lumina tiparului în anul următor. Ultimii săi ani fuseseră deosebit de fructuoși: din 1940 îi aparuseră **T. Maiorescu** (2 vol.) inaugurând ciclul junimist, din care mai avea să scrie patru tomuri, apoi un stufos și compozit volum de memorialistică **Aqua forte** (1942) cuprinzând și o serie (reluată) de disocieri în spirit gourmontian, care până atunci nu făcuseră încă obiectul unui volum. Să mai punem la socoteală o **Antologie a scriitorilor ocazionali**, conexă ciclului junimist, cu excelente portrete ale unor figuri din tinerețea autorului (P. Rîșcanu, C. Dissescu, Take Ionescu etc.) dar și enormul roman **Mălureni** de peste o mie de pagini, și el încă nepublicat.

O activitate amplă deci, care, dacă nu epuiza puțințele scriitorului, îi dădea satisfacția unei prezențe rare în cultură, la acea vîrstă socotită pe atunci înaintată. În plus, activitatea cercului **Sburătorul** continuase până în ultimele clipe ale vieții mentorului, menținându-i contactul cu unele forte vii ale literaturii de după el: un Marin Barnea și-a citit câteva din primele sale pagini (publicate, după unele versiuni, chiar la recomandarea lui E. Lovinescu) iar Dimitrie Stelaru și Ion Negoitescu vor primi și încurajările lui scrise în două „planete” de felul celor pe care el le mai riscase la „lansarea” unor scriitori necunoscuți.

Și totuși, înainte de a muri, marele critic a trăit momente dintre cele mai întunecate, cît privește nu soarta scrisului său și recunoștința cuvenită trudei sale de aproape patru decenii, ci soarta țării asupra căreia plana o gravă, fatală amenințare. E. Lovinescu n-a fost un intelectual abstras din istorie, în ciuda faptului că n-a „făcut politică” în sensul obișnuit al cuvîntului: a fost un gînditor politic, un istoriograf, în sfîrșit un „ideolog” de cabinet după modelul maștrilor săi francezi. El însuși s-a caracterizat drept „junimist” și ultimii săi ani par a-i da dreptate, deși cealaltă etichetă, de promotor al modernismului, intră în contradicție cu prima și e tot atît de îndreptățită. El fusese totdeauna un spirit liberal, deși nu un democrat politic, un spirit tolerant, care se supușese comandamentelor realității și istoriei și înțelesese că unica șansă a României e integrarea fie și forțată pe linia democrațiilor occidentale. Fusese un latin, care slujise cultura greco-romană și considerase în același sens perspectivele celei autohtone. Radicalismul lui critic precum și spiritul disociativ îi fuseseră cristalizate de modelul foarte viu, junimist, iar unele contacte restrinse cu Maiorescu și redacția **Convorbirilor literare** au întărit un fel de alianță spirituală, în nici un caz neputînd fi vorba de o subordonare la vreun program. De Junimea îl apropiase și orientarea acesteia antitraditionalistă, surprinzătoare la o grupare ideologică conservatoare, dar reprezentînd în cadrul sintezei lovinesciene prefigurarea „modernismului” său de mai tîrziu.

În perioada neutralității (1914—1916) se precipită la el înțelegerea direcției istorice, în cadrul căreia raționalismul politicii Junimii rămînea doar ca un frumos anacronism. Dealtmînter el respinsese principiul fundamental al criticii junimiste, teoria formelor fără fond, admițînd teza contrară, a politicii liberale de creare a formelor instituționale care să modeleze conștiințele și să orienteze dinamismul cultural. Politica liberală în materie de cultură se îngemănase încă de la început cu acțiunea politică, încît triumful acestora pe plan național prin Marea Unire și democratizarea consecutivă a vieții publice pâruseră a ruina cu totul poziția contrară, îndeosebi a cercurilor conservatoare care susținuseră alianța noastră cu Puterile Centrale.

Natură conservatoare, inteligență disociativă, deloc înclinată spre concesii oportune, în nici un caz spre populism și acceptare a formulelor curente, radical extrem sub anumite aspecte, E.

Lovinescu și-a atribuit doar meritul de a fi „înțeles” mai bine sensul vremurilor noi, îndeosebi de bătrînii săi maștri junimiști care continuau să-i cîștige simpatia, dar de care se despărțise (Acest aliaj de elemente aparent contradictorii, deși rar în aria noastră intelectuală, nu e totuși unic; îl găsim și la alții, la P. Zarifopol, de pildă). Și iată că evenimentele din vara anului 1940, începînd cu ultimatumul rușilor și cu amenințarea ocupării de către aceștia a unei părți din Europa au răsturnat brusc situația, dovedind că „bătrînii” junimiști nu se înșelaseră decît temporar și nu cu totul. Marea noastră unire se dovedise o împrejurare norocoasă, din nou pusă în cauză, într-o ecuație care dădea dreptate unor Carp, Maiorescu, Th. Rosetti, Al. Marghiloman, și axioma acestora de politică externă: „În nici un caz cu Rusia” re-devenise de actualitate.

E. LOVINESCU a avut onestitatea de a trage în defavoarea sa concluziile acestei cumplite revelații și de a se rosti într-un text care nu e în nici un caz unul de oportunism politic. Publicînd într-o broșură puținele pagini de critică literară ale lui P.P. Carp, el a revenit asupra vechilor sale încriminări la adresa junimiștilor, ajungînd chiar să afirme în **Epilog**: „Experiențele istorice ale trecutului, cărora li s-a adăugat și experiența noastră privitoare la încercarea rușilor de a ne trăda în 1917 (atențată însă în sensibilitatea noastră prin faptul că nu s-a realizat) nu ne-au servit nici mai pe urmă... Timp de aproape un sfert de veac am trăit nepăsători de ceea ce face vecinul din răsărit, neținînd seamă că dușmanul nostru etern e tot acolo... Abia drama din anul trecut, reanexarea Basarabiei și a nordului Bucovinei, pretențiile formulate de ruși asupra Moldovei (deocamdată) și constatarea făcută în actualul război că imperialismul bolșevic e neînchinut mai puternic decît cel tarist, avînd în serviciul lui un fanatism social ce nu exista înainte și o uriasă pregătire militară nemaicunoscută în istoria omenirii, ne-au deschis ochii — prin tragice experiențe trăite și nu învățate în cărți de istorie — aducîndu-ne la realitate: că atît timp cît vom avea în coastă o forță organizată de două sute de milioane de oameni, nu putem urma decît politica inaugurată în 1883 adică de a face alături de germani o barieră împotriva expansiunii slave, fie ea bolșevică, fie ea taristă...”

Acestea aveam de „spus ca încheiere, pentru eliberarea conștiinței mele de publicist care am criticat atitudinea bătrînilor mei dascăli în preajma războiului trecut”.

Textul a fost republicat recent de Gh. Perian (**Testamentul politic al lui E. Lovinescu**, în **Familia**, XXVI, nr. 11, nov. 1990, p. 10—11) cu comentarii foarte pertinente dovedind în autor un cunoscător al operei lovinesciene, cu atît mai de salutat cu cît e extrem de rar în critica tînră. El a mers la documentele vremii și la ediția noastră de **Opere**, unde din păcate cenzura ne-a scos multe texte care ar aduce cuveni-

tele precizări, precizări așteptate de toți cei doritori să cunoască adevărul. Avem ocazia a reveni.

E. Lovinescu și-a desfășurat acțiunea politică în **Naționalul** (ziar liberal scos de dizidentul Toma Stelian), militînd pentru intrarea noastră în război alături de Anglia, Franța și Rusia, în vederea dobîndirii Transilvaniei, Banatului și Bucovinei. Ziaristica lui, deși nu atinge tonul de exaltare al presei intervenționiste curente, e destul de neobișnuită, cu multe accente naționaliste, chiar xenofobe (cum e de pildă un articol antibulgăresc **Metecul**, I, nr. 48 16 ian. 1916, p. 1, dar mai ales **Idealul**, I, nr. 160, 9 mai 1916, p. 1). El adoptase politica „instinctului național”, care impunea riscul unei acțiuni militare împotriva Austro-Ungariei (și deci a Germaniei, mai apoi a Bulgariei) dincolo de calculul imediat care ordona prudență și asigurări mai ferme ale aliaților posibili. Principiul acesta fusese enunțat de Take Ionescu, într-un epocal discurs în Cameră (15 decembrie 1914) și el primise nu numai replica dură a lui P. P. Carp, care se văzuse trădat de acesta, dar și aceea mult mai nuanțată a lui C. Stere (în calitate de deputat liberal). Stere atrăsese atenția asupra Basarabiei în cadrul realizării „idealului românesc integral”, adică unul care să cuprîndă toate revendicările noastre naționale. Discursul liderului basarabean n-a fost luat însă drept expresia unei sincere năzuinți patriotice, ci drept o acțiune de sabotare a posibilei eliberări a Transilvaniei, autorul lui fiind categorisit prea ușor drept „trădător”, — ceea ce după pacea de la Buftea s-a putut justifica oarecum prin atitudinea lui de obediență față de ocupanți și prin profitul de moment pe care l-a tras el și grupul ieșean din acel dezastru.

E. Lovinescu a adoptat prea ușor o atitudine de ostilitate față de Stere și a manipulat pe nedrept noțiunea de „trădare”. Articolul său, plin de consecințe pentru relațiile ulterioare cu grupul **Vieții românești**, a apărut în **Naționalul**, I, 27 febr. 1916, p. 1 (**C. Stere și războiul**), dar trebuie să adăugăm și violentele ieșiri împotriva altor filogermani: Galaction, Arghezi, Bogdan-Pitești, aceștia stigmatizați în diatribele nemiloase, ce pot fi citite în ediția noastră. Articolul despre Stere, cheie și justificare a atitudinii intolerante a lui Lovinescu, ne-a fost scos cu încăpăținare de cenzor, desigur pentru că punea în conexiune și problema Basarabiei. Au rămas de asemenea afară articolele promonarhiste ale lui Lovinescu începînd cu acelea închinată atunci decedatei regine Elisabeta (**O mare regină**, I, nr. 82, 19 febr. 1916, și **Pe lespede de la Argeș**, nr. 85, 22 febr. 1916, p. 1; **Carmen Sylva în Flacăra**, V, nr. 20, 27 febr. 1916, p. 226) și încheiate cu seria de omagieri a noii perechi regale: **Intrarea triumfătoare a regelui în capitală**, **Regina**, în **Lectura pentru toți** în primul ei an de apariție.

În sfîrșit, dar mai ales, trebuie semnalat măcar acum faptul că E. Lovinescu a fost un inverșunat rusofob și o dată cu insurecția din primăvara lui 1917, care a și dus la descompunerea armatei ruse din Moldova, și-a putut

da atunci friu liber acestei tendințe ce nu mai lovea într-un problematic „aliat”. El a scris o serie întregă de articole împotriva bolșevicilor, întemeiat pe o experiență dintre cele mai acute: el doar fusese martor al izbucnirii revoluției ruse în două etape, cea bolșevică surprinzîndu-l chiar pe teritoriul rus, la Odessa. Așa sînt: **Jalnica Moldovei întimplare** (din **Lectura pentru toți**, I, nr. 4, martie 1919 p. 195—202), în care descrie tocmai acea descompunere, cu efecte catastrofale pentru frontul românesc, sau **Epopoea cehoslovacă** (idem, p. 241—244) în care semnalează cazul legiunii cehe, un corp de armată organizat în Rusia din prizonieri aparținînd acestei naționalități și care nu s-a lăsat mormînt de bandele bolșevice și nu s-a alăturat lor, ci s-a întors intactă în patria sa pentru a contribui la întărirea regimului democratic instaurat acolo după căderea monarhiei bicefale. În sfîrșit, articolul cu titlul **Teroarea bolșevică** (idem, p. 256) e destul de grăitor prin sine.

AM FĂCUT toate aceste precizări, adăugînd informația că tot ceea ce ne-a fost scos de cenzură în ediția de **Opere** pe care o voim integrală, își va găsi locul într-un volum special sau în anexa unuia din tomurile următoare. Amploarea ostilității lui Lovinescu la adresa comunismului, cel puțin ca expresie a imperialismului rusesc și deci ca amenințare pentru sufletul nostru național, ne dă explicația „revenirii” tragice din 1941, în paginile de reparație închinată amintirii uitatului și hilitului P.P. Carp. Și totuși să observăm că deși afirmă formal că „am criticat atitudinea bătrînilor mei dascăli în preajma războiului trecut”, vreun articol împotriva lor nu a publicat, nici împotriva corifeului junimist mai tînră, Al. Marghiloman. Singurul text depistat de noi în publicistica lovinesciană ar fi **Calvarul „idealului național”** din **Flacăra**, VI, nr. 3, 15 nov. 1916, unde el răspunde unui „bătrîn bărbat de stat, a cărui autoritate morală n-a fost știrbită nici de simpatia lui prea fățișă pentru Puterile centrale” și care ar fi ironizat „idealul național” care în acel moment al intrării trupelor germane în București ne dusesse la dezastru. E vorba desigur de P.P. Carp, care ar fi zis „subliniînd cuvintele cu gesticulația și ironia lui expresivă: — În Dobrogea, bulgarii; în Oltenia nemții; în Moldova, rușii, Doamne! Și asta se cheamă realizarea «idealului național»!”

Un sfert de veac mai tîrziu, E. Lovinescu putea și el enumera cu tristețe: „În Dobrogea bulgarii etc.” Cu deosebire că toate aceste nenorociri nu infirmaseră credința comună în realizarea „idealului național”, dovadă că ea ne însuflețește și astăzi. În tot cazul, el revenise la spaima și oroarea din tinerețe față de ruși și care-l stăpînea într-atît încît arăta unor apropiați ai săi (după cite ni s-a spus) o fiolă de cianură afirmînd că se sinucide în caz că rușii trec Nistrul.

Soarta, într-altmînterî inclementă, l-a sîtuțit să facă un gest decisiv pentru a sublinia o nenorocire care și așa avea să se producă în proporții nici de el bănuite.

Alexandru George

Autoportret în chip de nud feminin privit de dr. Gh. Olariu

Mircea BÂRSILĂ

Dimineață de vară

Se trece dintr-odată de la o lume la alta
— nu se mai fac nici paturile,
nu se mai aprind nici lămpile —
și se ridică pe două potcoave
caii grațioși ca simbol al luminii
pe cele câteva laturi — toate cu luciul
aproape șters — ale existenței mele.
Zgomote de obloane de remorci la hopuri,
vilvătăi grăbite
sub căldările puse pe pirostii
și femei cu proaspete urme de mină de bărbat
în omătul cărții
strigind la boabe găinile, rațele, giștele
și cocoșii
ce cîntă ca niște prinți întreaga noapte.
O nouă trecere — ca și cum ar fi cea dintii —
prin golul coroanei de spini
a Luceafărului de ziuă. Un vinat
prins din nou în capcană — Realitatea.
Bună dimineața,
lumină cu o singură roată la fel ca roabele.
Bună dimineața, pietre
sub care încă mai persistă
duhoarea de piele de vacă a nopții.

Seară tristă

Ce oră amară : plîngem și ridem
— bărbați la patruzeci de ani
și femei la primele fire albe de păr — și cit de amare
și sclipețele scurte și dese ca niște suspine ale juvaerelor.
La fel ca penele ghionoaiei
această oră are mai mult roșu decît negru
și mai mult negru decît alb, această oră și această lume
cu cimitire și lunci,
cu bocitoare și privighetori
și care nici măcar în jurul lucrurilor rotunde
nu mai poate să fie rotundă. Ce oră amară
pentru niște bărbați invizibili în iluzii
asemenea celor dintii oameni în piei de animale
vinate prin ceață
și pentru niște femei în mătăsurii de gală
și cu pantofi cu tocul înalt.
Este pentru intîia dată
cînd cei cu ochii albaștri plîngem cu lacrimi albastre.
Este pentru intîia dată
cînd cei cu ochii verzi plîngem cu lacrimi verzi
și tot pentru intîia dată și sentimentul
că ne aflăm în așteptarea corbului întîrziat al lui Poe,
în așteptarea sărutului de argint al lui Iuda,
în așteptarea cerbului cu argint la glezne
și cu potecile de argint —
și parcă mai mult plîngem decît ridem
sub cele șapte brațe de caracatiță
întinse în aer ale candelabrului,
vai nouă, mai mult plîngem decît ridem,
iar vinul pe care-l bem are gust de singe.

În continuare

De ce n-ai plecat, suflăte,
și de ce mai întîrzi ? Încă de cînd au infrunzit plopii
ar fi trebuit să te afli și tu printre umbrele
așteptîndu-și, neliniștite, rîndul
spre a fi trecute cu luntrea dincolo. Se întorceau
berzele — a cita oară de la începutul lumii — și cucii
cînd au fost desfăcute nodurile ce ne țineau împreună.
Desigur, mi-ai putea spune că mă înșel
de vreme ce mă simt în continuare cel care am fost
— o gîză răpîtă nopții de o lampă aprinsă —
de vreme ce sînt văzut mai departe, seară de seară,
cînd mama își strigă de la marginea satului giștele,
zburînd și eu cu ele peste cîmp. Mi-ai putea spune
că nu-i adevărat — și ce bine ar fi să nu fie adevărat ! —
numai că iată : în orice fîntînă m-aș uita
adîncul ei cerc de apă
nu mai poate fi o monedă cu chipul meu. De ce
n-ai plecat și de ce mai întîrzi ? O să se spună
că nu poți îndura despărțirea. O să se creadă
că nu te-ai pregătît bine pentru acest eveniment
al plecării în direcția indicată de țipetele cucuvăilor.
Ești așteptat de lucruri luminoase și noi :
de ce n-ai plecat ?
Vor fi mari depărțări între noi : pînă cînd ?

O nouă toamnă

Din lătrăturile unui cîine verde
toți arborii
s-au prefăcut în lătrături ale unui ciine galben
(n-aș putea să fiu copac decît pînă toamna),
păsări de noapte zăbovind pînă tîrziu
printre ramurile nucilor, asimetrice : diminețile,
un leș azvîrlit de valuri mereu
în bratele mele : soarele. O nouă toamnă
cu șoareci rozînd sub dușumele
atît de indrîjiți incît se zgiltie casele.
În rest, același tropot vag, aproape simbolic,
de la copitele de miei ale stelelor,
aceleasi femei cu sinii mari și tălpile aspre
visînd cite ceva mai mult sau mai puțin straniu
și nechezatul cailor
făcuți cu toții din lut adus din adîncuri.
O nouă toamnă
obligîndu-mă să-mi inghit și mama și tatăl.
O nouă toamnă cînd sînt asemenea unei grote
în care țiganii au ascuns o pereche de cai furați.
Doi peștișori vii, în pintecul meu, toamnă de toamnă,
două vite mari de povară crăpînd de tîhnă,
doi vulturi
a căror captivitate mă face la fel de senin
cum în copilărie
cînd nu aveam pe suflet nici o pată de galben
și cînd mama era atît de tînără, sub cerul acesta
scuturîndu-și în ape, noapte de noapte, rînile,
atît de tînără incît mă încerca sentimentul
că am mai multe mame.

Pe ascuns

Aceste leneșe cețuri
tot mai dense și mai apăsătoare
și bulboanele tulburi ale oglinzilor
și nevăzutele duhuri rătăcitoare
jelindu-și, în trecere spre Avernus, neființa.
Vom înțelege cu mult mai tîrziu
de ce nu-și mai atîrnă nici o pasăre cîntecul
de crengile de arbore scorburos ale sufletelor noastre.
Vom înțelege cu mult mai tîrziu
răsucirea femeilor, în somn,
noapte de noapte,
în felul în care s-ar zvircoli
sub greutatea unuia dintre cercei,
și poate și vaetul alcătuit din sunete
ce se repetă intruna ca pentru a se asculta pe sine,
al fîntinilor,

Femeie pe malul mării

neconținutul lor scriștii
ducîndu-ne cu gîndul, la zbierețele oilor
în tristele zile de primăvară
cînd toate turmele de oi
ii sînt maicii lui Iisus negre maramă. Vai,
pînă și hainele noastre sînt de ceață,
la fel ca într-un descîntec, iar limbile ceasurilor
nu mai vor să trudească, în semn de negație și disperare
decît legate la ochi. Aceste leneșe cețuri
gemînd uneori cu uitatele gemete originare
ale materiei. Aceste cețuri ca niște surori
ale monștrilor din adîncurile apelor.
Aceste cețuri sub a căror pavăză atît de amară
întorși prin satele lor de baștină
morții se logodesc, pe ascuns, cu femeile celor vii,
iar viii
cu cele răposate.

Repede, repede

Spuneți-mi voi orizonturi
ce-i de făcut : au început năpircile
să țînă și pentru mine post
— aceste făpturi ce trăiesc prin crăpăturile stîncilor —
și uriașii poianjeni cu șolduri de femeie
și omizile ursite a bijbii după hrană.
Voi orizonturi : poate chiar mamele noastre
deghizate astfel
cum, uneori, trandafirii în țipete roșii
înhămate la o cărută încărcată cu spini.
Iată vin arborii să ne luăm rămas bun
și valurile — dacă nu cumva și arborii
sînt tot niște valuri —
iar cînd arunc în fîntina din fața casei cu pietre
apa ei pregetă să-mi dea obișnuitul răspuns
alcătuit din cercuri concentrice.
Spuneți-mi, repede, voi orizonturi
atît de frumos pieptenate, ce-i de făcut
sau ce s-ar mai putea face : în curînd
va suna și pentru mine clopoțelul
care ne scoate în recreația mare.
Repede, repede, voi orizonturi :
oglinzi în care sîntem vizibili și morți
sub chipul unor îndepărtate lumini de corabie
și al crestelor, ca niște risete, ale munților.
Repede, repede,
mai am atît de puțin de trăit,
incît, în goana lui, soarele
imi pare un ciine
de a cărui coadă a fost legată o oală spartă.

Amurguri

Atîta vreme,
de cînd amurgurile imi par niște tuneluri
menite să ne scoată la mal.
Greieri abia intrați în schimbul de noapte —
și ce de zgomote de metal și la tară
— unele întimplătoare și altele ciclice —
și calda chemare a șurelor de paie
în timp ce arborii se simt niște animale cu venele mari
și parcă mai puțin orbi
în complicitate cu tenebrele și licuricii :
singurele vietăți luci-ferice,
singurele existente efemere
lăsate să fie de față cînd i s-a dat stelei
cheia fîntînii abisului. Aurii,
răcoroase amurguri : aceste ceasuri
cînd misterul își face plimbarea sa de piscă
pe olanele caselor și cînd mă încearcă senzația
de a fi căutat de privirile atinse de strabism
ale grotelor și ale fiarelor din horoscoape.
Un continent al lămpilor aprinse — amurgurile
(tot niște lămpi aprinse cu chibritul — și ei, ciinii)
în ape se reflectă invers propriul lor murmur
este izbită în ape luna de lopețile bărcilor.
Aceste ceasuri.
cînd fiecare femeie cîntărește doar cit o pasăre.
Aceste ceasuri
în care iese la suprafață mai vizibilă
asemănarea dintre noi și albinele cu acul rupt
sau izgonite din stup cu afumătorul.

În camera de lucru:

Adrian Marino

SPIRIT critic, permanent vigilent și intransigent, Adrian Marino este printre puținii scriitori cu un angajament ideologic ferm, declarat și consecvent susținut prin toată activitatea sa de după decembrie 1989. Fidel optiunilor din tinerețe, când — student fiind — se număra printre liderii tineretului universitar țărănist, Adrian Marino își reia, fără nici o ezitare, imediat după căderea lui Ceaușescu, activitatea în P.N.T., iar în 1990 devine purtătorul de cuvânt al Forumului Antitotalitar Român. Este deci unul din scriitorii din opoziție cărora li se aduce deseori acuzația că fac politică în loc să-și vadă de scris.

Despre ceea ce înseamnă „a face politică”, despre „politic și apolitic”, Adrian Marino și-a exprimat deseori opiniile susținând că de fapt „orice atitudine civică, organizată sau nu, exprimată public este politică”.

Totuși, Adrian Marino nu este un lider. Întrebat de ce n-a acceptat să fie președintele Forumului Antitotalitar Român, domnul Marino ne-a spus: „Pentru motivul că alții sînt mai capabili ca mine. Apoi eu sînt un critic literar, un teoretician și nu mă reneg. Sigur că am lăsat multe preocupări de-o parte, dar asta nu înseamnă că am renunțat la a scrie, vedeți aici spalturile la volumul întâi din Biografia ideii de literatură, azi am terminat corectura, al doilea volum e gata scris, o altă carte intitulată Eyadârji în lumea liberă este predată unei edituri din București. Asta e vocația mea. Eu sînt un ideolog, un om de idei, dar nu sînt omul politic care trăiește ideea de politic 24 de ore din 24”. Această discuție — din care vom mai reda câteva fragmente — a avut loc la Cluj, în locuința scriitorului, la începutul lunii mai a acestui an. Între timp, cartea Biografia ideii de literatură volumul întâi, a apărut la Editura „Dacia” din Cluj. Atunci însă am discutat mai mult despre omul Adrian Marino, tocmai pentru a încerca să descifrăm demersul civic al uneia din personalitățile de prima mărime ale culturii românești contemporane.

— Vă surprinde masiva implicare a scriitorilor în viața politică?

— Ce mă surprinde e că românii nu știu să colaboreze. Sîntem un popor de individualiști, cel puțin aparent, dar eu cred că există o Românie profund conștientă de valoarea sa și opoziția tocmai acest lucru trebuie să-l demonstreze.

— Nu e însă o imagine prea plăcută faptul că tocmai acești oameni care gîndesc „profund” au fost minimalizați, calomniați, acuzați în fel și chip că „destabilizează” țara, că discreditează România peste hotare. Cum vă explicați faptul că dumneavoastră sinteți printre puținele persoane din opoziție de care nu s-au ocupat ziaristii de la „Azi”, nici cei de la „România Mare” și nici nu v-a sfătuit vreo muncitoare de la APACA să vă vedeți de scris, nerăbdătoare să vă citească operele?

— Da, nu prea am fost atacat, dar asta nu înseamnă nimic. N-au avut timp. N-au avut idei. Vor găsi însă. Vor inventa. Așa cum au inventat despre toți. Nimic din ceea ce s-a spus despre ei nu este adevărat...

— Acorțați rolul de personalități care pot influența istoria celorlalte nume de intelectuali de marcă din opoziție?

— Niciodată nu am fost partizanul tezei marxiste că masele făuresc istoria, după cum nu sînt nici adeptul personalităților singulare. Cred că istoria e făurită de minorități active. Grupurile, nu neapărat politice, ci și organisme sociale, intelectuale, sindicale, cu o coeziune evidentă, sînt cele care susțin partidele și personalitățile. Masele, în totalitatea lor sînt amorfe, s-a văzut acest lucru și în decembrie 1989. Ceea ce se întîmplă acum în România este că aceste minorități active nu sînt... suficient de active, suficient de dinamice și — fapt regretabil — sînt lipsite de mijloace necesare, pentru că la ora actuală politica nu se face doar cu sentimente sau cu mari caractere, sau cu mesaje pur spirituale. Ne lipsesc în continuare mijloacele de comunicare și de aceea cred că fără o televiziune independentă fără schimbarea conducerii actuale, mutațiile pe care le așteptăm nu se vor produce.

CONSIDERÎND că nu s-a făcut in-deajuns de mult pentru a-i cunoaște în adevărata lumină pe toți cei care și-au

petrecut tinerețea în închisorile comuniste, l-am rugat pe domnul Marino să-mi vorbească despre ceea ce a însemnat pentru un tânăr să petreacă ani în șir în închisorile de la Aiud, Jilava, Ocelele Mari, în total 11 închisori „vizitate” de fostul asistent al lui George Călinescu. Domnul Marino îmi spune că nu cultivă mistica închisorii și îmi descrie, în schimb, satul Lătești din Bărrăgan, unde, după ieșirea din închisoare, a trebuit să-și petreacă alți șapte ani de domiciliu forțat. Un sat construit de țărani de la frontiera româno-iugoslavă, evacuați din gospodăriile lor în urma conflictului dintre Tito și Stalin. „Luați de la casele lor, părăsiți în plin cîmp, au început prin a-și face bordeie, au trăit în condiții groaznice. Cînd am ajuns noi, ei plecaseră, satul arăta totuși a sat, dar mai tîrziu, un aviator care zburase deasupra lui, mi-a spus că fusese construit sub formă de seceră și ciocan. Erau în alcătuirea lui cîteva curburii stranii cărora atunci nu le puteam descifra semnificația”.

— Cum trecea timpul acolo?

— Norocul a fost că am avut colegi — ca să spun așa — pe Nicolae Balotă, pe Paul Goma. Am încercat să recuperez timpul pierdut, vă dați seama, pentru un om care avea plăcerea de a studia, întreprinderea brutală prin puscărie a acestei preocupări a fost pentru mine ceva foarte dramatic. Profitînd de libertatea relativă a domiciliului forțat, am vrut deci să recuperez timpul pierdut scriind, dar mai ales citind, citind foarte mult.

DOMNUL Marino citește și acum enorm. Camera de lucru a scriitorului se află într-un bloc vechi (deci solid construit și cu un bun gust arhitectonic), un bloc doar cu cîteva etaje pe care ploaia torențială m-a împiedicat să le număr. Am avut însă timp să observ strada liniștită invadată de verdețea și de tufe de liliac înflorit. Pereții camerei de lucru sînt acoperiți cu rafturi cu cărți, dar cărți sînt și pe biroul imens, și pe scau-

ne, pe fotolii, alături de reviste, de fișe de lucru, de coli pline cu însemnări în care domnul Marino se descurcă extraordinar. În cîteva secunde găsește imediat copia unui interviu acordat unei reviste din Basarabia sau a unui articol scris de domnia-sa în italiană și publicat de revista „I quaderni di gaia”, nr. 1/1990, articol intitulat „La letteratura europea oggi”. Deci cărți, foarte multe cărți. Unele au aparținut bibliotecii părinților, tatăl domnului Marino fiind un inginer cu mare pasiune pentru lectură, dovadă o colecție completă a clasicii literaturii germane. Biblioteca domnului Marino cuprinde de asemenea un număr impresionant de cărți în limbi străine cumpărate de domnia sa sau primite pentru recenzare din partea revistei „Cahiers Roumains des Etudes Littéraires”.

Despre cărțile semnate chiar de Adrian Marino, autorul preferă să vorbească mai puțin. Publicate la noi sau în Franța, Japonia, Germania, Ungaria, ele vorbesc de la sine despre activitatea de aproape trei decenii a criticului, activitate reluată destul de tîrziu, după 1966, în cei cîteva ani de relativă deschidere culturală care a permis afirmarea foștilor condamnați politici, azi scriitori recunoscuți pe plan european.

— Vă mai bucurați cînd vă apare o carte?

— Nu. Pentru că procesul de tipărire durează la noi foarte mult. Cartea aceasta am terminat-o acum patru ani, am ajuns să o cunosc foarte bine. Apoi tirajele foarte mici pentru cărțile de critică literară, hîrtia foarte proastă de care „beneficiază” editurile de stat și alte asemenea neajunsuri anulează bucuria ieșirii cărții în lume.

O umbră de tristețe se așterne pe fața, pînă atunci senină, a domnului Adrian Marino. Tonul vocii coboară. Perspectivele editoriale nu sînt deloc încurajatoare. Și totuși, acolo, la Cluj, în camera sa de lucru, Adrian Marino scrie.

Mariana Sipoș

MIC DICȚIONAR

ECONOMIE DE PIAȚĂ. Iată cuvîntul-panaceu: ar trebui considerat emblema a lumii noastre și eticheta deceniului pe care îl traversăm. Dacă a existat vreodată un termen magic, prin care omenirea să-și închipuie că rezolvă toate problemele acumulate de secole, atunci sintagma cu semnificație ambiguă și universală „economie de piață” îndeplinește astăzi cu strălucire acest rol.

Demonizat timp de un secol și jumătate, tirat prin toate gunoaiile, ridiculizat, copleșit de injurii și considerat sursa tuturor relelor, capitalismul (de fapt cuvîntul **capitalism**) s-a ascuns în fundul pămîntului. A ajuns o realitate „qui n'ose pas dire son nom”. Fiind, totuși (vai!), o realitate mai mult decît prezentă, chiar triumfătoare, el apare acum sub un nume nou, asezonat și prezentabil: **conomie de piață**. Aproape nimeni nu mai îndrăznește să facă elogiul capitalismului ori al liberalismului clasic; în schimb, toată lumea jură pe misterioasa și fascinantă „conomie de piață”.

Unanimitățile mi s-au părut întotdeauna suspecte — fie că era vorba de artă sau de politică. Ideea „economiei de piață” realizează un consens prea fără pată pentru a nu-mi stîrni o mefiență instinctivă: cînd toată lumea e zgomotos de acord, înseamnă că domnia absolută a **qui pro quo**ului sau a imposturii începe.

Această vindecare a rănilor universale a ajuns să fie astăzi lăudată nu numai în Germania sau Cehoslovacia (aici legitim și natural), nu doar

în Polonia sau Ungaria, ci și în Albania, China, Iran, Mongolia, Afganistan ori Angola. Te cuprinde amețeala! Dictatori absoluti de pină mai ieri, care n-aveau în gură decît biblii marxistă și discursurile lui Lenin convertiți cu o rapiditate mai mult decît suspectă, se agățau de economia de piață ca de un ultim colac de salvare. Pînă ieri, anatimizau capitalismul; azi flutură pe dinăntea compatrioților stupefiați, mirajul faimoasei „economii” recent descoperite.

Nici o schimbare esențială de cuvînt nu este inocentă. Dar mi-e tare teamă că acum e vorba de o grandioasă confuzie: cu tot limbajul lor intenționat imprecis, comuniștii de ieri — de azi și dintotdeauna — au, în realitate, o idee foarte exactă despre ceea ce ar trebui să fie „conomie de piață”. Ar trebui să fie un soi de capitalism fără capitalism, o economie unde să existe perfecțiunea tehnică și eficiența din Statele Unite, dar fără nici o urmă din modul de viață american; o societate posedînd exactitatea și ordinea engleză, dar fără libertățile și toleranța din Anglia. Decenii la rînd, Brejnev, Ceaușescu, Honnecker ori Kadar au visat la importul din Vest al unor întreprinderi enorme și moderne, construite după ultima tehnologie, funcționînd ca un ceas elvețian, dar fără ca acestea să aducă pe roțile lor nici un singur atom de democrație „bîrgheză”. S-au străduit să creeze în România, Rusia ori Germania răsăriteană un fel de atmosferă aseptică, unde mecanismele fabricate de Ford, Rolls și A.E.G. să

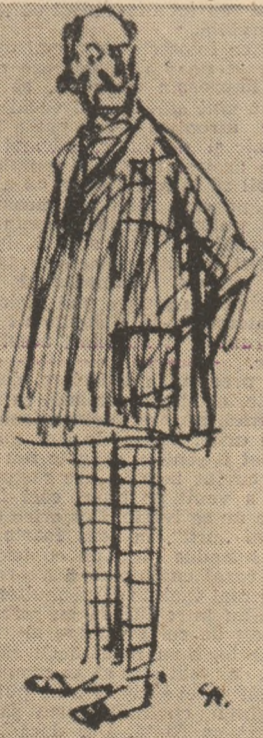
ruleze eficient și în tăcere, neatîns înșă de vreo urmă a „modului de viață capitalist”. Ce s-a ales din visul lor — vedem cu toții!

Un responsabil al economiei iranienne, care a început și ea să scoată timid capul de sub pulpana halatelor de ayatolah, trăgînd cu ochiul spre aceeași „conomie de piață”, a rezumat percutant și cu voce tare, într-un interviu TV, această aspirație: „Dorim tehnica și știința americană, dar respingem morală americană. America este Satana”. Bravo! Simplu și clar! Numai că cele două fețe ale monedei nu se lasă cu nici un chip despărțite, asta-i nenorocirea! Comuniștii, fundamentalistii și xenofobii de toate culorile și nuanțele ar vrea din tot sufletul să aibă în mîini o piesă perfectă, însă fără atmosfera socio-culturală care a prezidat la fabricarea acelei piese în țara ei de origine; ar vrea să construiască și la noi automobilul american, dar, dacă se poate, fără ca în jur să existe libertatea și democrația americană.

Așa ceva nu e posibil — și aceasta ar fi lecția severă a ultimilor doi ani: ori piesa va ieși mai proastă decît originalul **made in U.S.A.**, ori vor trebui să instaleze și aici (în fapte, nu în vorbe) principiile libertății și ale democrației de tip american. **Tertium non datur.**

Se pare că economia a funcționat dintotdeauna după scheme de o simplitate descurajantă.

Mihai Zamfir

Theodor Pallady

Jurnalul lui Mircea Eliade (I)

A APĂRUT la Editions Gallimard, în traducerea lui Alain Paruit, al treilea volum din Jurnalul lui Eliade. În fapt, **Fragmente dintr-un jurnal**, Jurnalul, în totalitate, cuprinde 56 caiete care însumează aproximativ 5000 de pagini (sint informațiile date chiar de Eliade). Mai există și un jurnal românesc, scris înainte de război, și care s-a pierdut. „Poate va fi descoperit într-o zi, dar la ce-ar folosi?” notează sceptic diaristul (p. 135). Ar folosi, cum să nu folosească, numai să-l putem afla. Îmi amintesc că, pe la începutul anilor '80, Eliade avea unele date despre manuscrisul său. Mi-a dat chiar numele unui individ care-l adăpostise îndată după război... Dar toate acestea sînt supoziții. Fapt sigur este că există cele 5000 de pagini scrise în românește, și că ele trebuie publicate integral, dacă se poate cît mai repede. Este, probabil, cel mai întins și mai important jurnal intim scris de un român.

Din **Fragmentele** de acum, care acoperă perioada 7 ianuarie 1979 — 2 octombrie 1985, înțeleg că Eliade are o metodă specială de a nota în caietele sale. El nu se lasă, cum se spune, în seama memoriei și nici nu vrea să depindă de capriciile inspirației. Spirit disciplinat, înregistrează întii evenimentele zilei într-o agendă, apoi, cînd are timp, transcrie (în fapt: **rescrie**, pune într-un scenariu, dezvoltă) totul în **jurnal**. Poetica lui exclude, așadar, spontaneitatea absolută. Discursul biografic presupune un proces minim de elaborare, în trei timpuri și în trei texte: 1. înregistrarea rapidă, concisă, aproape simultană a evenimentelor zilnice în **agendă**, 2. transcrierea și, cum am zis, dezvoltarea lor în **jurnal** și 3. trecerea faptelor într-o nouă narațiune, cu mult mai complexă, aceea din **Memorii** (au apărut pînă acum două volume). În cel de al treilea discurs, scriitura se află la punctul cel mai îndepărtat de eveniment. Esențială este aici exper-

riența narațiunii biografice din care spontaneitatea și legea calendarității au dispărut. A apărut un element nou și anume ficțiunea propriei istorii (ficțiunea biograficului).

Tehnica jurnalului modern a fost explicată de Eliade într-un eseu din 1965 (**Note asupra Jurnalului lui Ernst Jünger**, inclus în volumul **Briser le toit de la maison. La créativité et les symboles**, 1986). El remarcă două stiluri de a face jurnal intim: a) stilul Léautaud, bazat pe spontaneitate, naturaletă, lipsă totală de inhibiție, sărăcie spirituală și, în cele din urmă, prolixitate și b) stilul Jünger care pornește de la ideea că jurnalul intim nu constituie un simplu exercițiu privat, ci un **gen literar**. Merită a fi reținute aceste observații, ele se verifică și în cazul lui Eliade: „Pot fi comunicate într-un jurnal impresii sau idei, se poate povesti, se poate visa, — la fel ca într-o nuvelă, un roman, un eseu, un poem în proză. Asuma Jurnalul ca gen literar nu înseamnă a elimina din el spontaneitatea sau autenticitatea. Această spontaneitate sau autenticitate și un spirit riguros pe care Léautaud, de pildă, nu-l accepta, pentru că el refuza să se supună procesului de selecție. Or, ceea ce surprinde, ceea ce încintă în **Jurnalul lui Jünger** este atenția cu care el examinează și selectează «materia» zilei: întâlniri, dialoguri, lecturi, reflecții etc. Cititorul nu are mijloacele de a controla dacă autorul a notat sau nu esențialul (și, în mod sigur, chiar Jünger nu știa acest lucru atunci cînd el își selecta notele?). Dar cel puțin cititorul simte că o selecție a fost efectuată, că i se comunică ceva semnificativ și valabil”.

Este de făcut, în legătură cu fragmentul de mai sus, o remarcă: selecția nu elimină, adevărat, autenticitatea jurnalului ca gen literar, dar limitează spontaneitatea scriiturii. Cine transcrie cu **atenție**, cine cernă **materia zilei**, cine, în fine, pune ordine și sta-

bilește o ierarhie a evenimentelor nu mai respectă ritmurile, ordinea și culorile spontaneității... Apare, în aceste circumstanțe, alt tip de discurs **diaristic** și prima lui calitate nu este spontaneitatea...

Este limpede că Mircea Eliade procedea în felul lui Jünger, cel puțin în primul volum din Jurnalul său: un jurnal selectiv, un discurs rescris cu **atenție**, o ierarhie a evenimentelor, un text, pe scurt, elaborat cu rigoare, ca o operă de ficțiune. În el notează ideile, impresiile, visele și micile sale evenimente. În volumul al doilea din **Fragmente dintr-un jurnal** procesul de elaborare este diminuat iar în volumul pe care îl comentez acum ficțiunea a dispărut aproape cu totul. Diaristul nu mai are timp să rescrie notele din agendă, este oboseț, scrisul a devenit un chin... Discursul este în aceste circumstanțe telegrafic. Scriitura se apropie de treapta zero, autorul nu mai are vreme să înregistreze tranzitivul, plenitudinea unei cupe, bucuria unei priviri sau să introducă **unitățile de timp** (sau le spune el într-o însemnare mai veche) într-o narațiune coerentă, amplă, elocventă. Abia dacă

înregistrează într-un rînd evenimentul unei zile („să redactez interviul pentru **Le monde**“). Alte zile trec fără a lăsa urme în jurnal, iar cînd scriitorul înregistrează, totuși, câteva fapte, vedem că ele nu depășesc cercul preocupărilor curente: universitatea, proiectele științifice (este epocă în care Eliade scrie **Istoria credințelor și ideilor religioase** și coordonează marea **Enciclopedie a Religiei**), participarea la congrese, problemele de sănătate etc. Însemnările din **agendă** trec, fără mari schimbări în **jurnal**. Viziunea globalizantă, metafizică și toate celelalte obsesii ale lui Eliade nu mai apar în jurnalul din ce în ce mai grăbit și mai eliptic. Eliade simte că se apropie răul cel mare și răul se manifestă într-un mod foarte viclean: îl împiedică o să scrie. Scrisul devine, fizic vorbind, o tortură. Miinile nu-l ajută, cînd reușește să umple trei pagini este o mare victorie... Mitologul înțelege că trebuie să se pregătească pentru ultima probă inițiativă și nu-l pare deloc ușor să treacă prin ea... Dar despre conținutul acestui jurnal de sfîrșit, impresionant prin dramatismul lui, voi vorbi în numărul viitor...

Sanda Radian

DESPĂRTIREA de azi e inselătoare și temporară. Omul care pleacă nu pleacă întreg. El ia cu el o parte din noi și lasă în noi o parte din el. O cunosc pe Sanda Radian din 1953. Era pe atunci asistentă la catedra de literatură română a Facultății de filologie, bucurindu-se din partea studenților de simpatie și apreciere. Mai tirziu am devenit colegi de catedră și ne-am răgăsit în diverse forme ale activității științifice și literare. Studiile Sandei Radian se disting prin două însușiri prețioase: rigoarea informației și finețea interpretării. Ea a cultivat de asemenea literatura de imaginație, izbutind să-și atragă cititorii prin inven-

tivitate narativă și prin capacitatea de a-i pune pe gînduri. Stirea dureroasă m-a surprins avînd pe masa de lucru o antologie a prozei lui Caragiale, îngrijită și prefată de Sanda Radian. N-am mai apucat să-i multumesc autorea pentru darul oferit. O fac astăzi pentru tot ce ne-a dăruit în viața ei curmată prea devreme, dar bogată în înfăptuiri frumoase. Feh! de a fi al Ricăi, cum îi spuneau cei apropiați, era plin de gentilețe, de sociabilitate și de umor. Sînt trăsături ce o vor păstra vie în amintirea tuturor. La revedere, scumpa noastră prietenă! Suferința ta s-a încheiat, a noastră va mai dura un timp.

Ștefan Cazimir

LIMBA ROMÂNĂ

Ființa cuvîntului

MĂRTURISESC că, pentru mine, nimic nu este mai interesant decît cuvîntul. Fascinant la modul rațional. Îmi dau seama că n-ar putea fi altfel din moment ce lumea, universul au luat naștere prin cuvînt. Mai e de mirare, atunci, că viața noastră este structurată ori destructurată prin cuvînt? Dar la oricît de înaltă înțelegere a acestui fapt aș fi ajuns, nu pot să nu fiu uimit de ceea ce fac cuvintele în noi și de ce se împlinesc cu ele, de ce facem noi din ele.

Nu numai din aceste pricini vorbesc de **ființa cuvîntului**, ci și deoarece, ca oricare vietate, cuvîntul se naște și moare. Unele au o viață lungă, altele un trai scurt. Toate însă, fiind, ființează prin sufletul lor, minunat, cu nimic mai prejos de al oricărei alte vietăți, care este sensul lor. Am spus minunat pentru că, precum în basme, cele mai multe cuvinte nu au un singur suflet, ci mai multe. De aceea, fapt absolut mirabil, spre deosebire de orice este înzestrat cu viață (și, deci, cu moarte), cuvintele pot renaște. Așa cum balaurul din poveste fi cresc șapte capete în locul celui tăiat, în locul unui sens pierdut, ucis, mort de „moarte bună“ ori compromis și cu timpul eliminat, apar alte înțelesuri, mai mult sau mai puțin înrudite cu cel dinainte. Și, ceea ce este remarcabil, un sens considerat definitiv dispărut, uitat, poate, la un moment dat, să revină.

Un alt fapt de minune: pe lângă ființa sa primară, cuvîntul este înzestrat cu elemente inefabile, care-l dau suplețe, gingășie, culoare, care-l conferă, uneori, o notă de ambiguitate, făcîndu-l sensul să

alunece printre organele înțelegerii precum peștele printre degete. Elementele acestea sînt conotațiile. Ele fac ca în sufletul cuvîntului să pulseze și să devină transparent sufletul vorbitorului. În timp, și unele din conotații se pierd, dar, în anumite contexte socio-politice, sînt redescoperite. Mă gîndesc, acum, la cuvîntul **frate**, care, utilizat la vocativ plural (**fraților, frați români**) în zilele revoluției din decembrie '89, a avut aceeași rezonanță pe care o va fi avut în vremea Revoluției de la 1989.

Multe cuvinte își au perioada (sau perioadele) lor de glorie. Strălucesc un timp, după care părăsesc treptat. Trec pe cerul limbii precum o cometă printre stele. Ați observat că, o vreme după revoluție, după ce, repede, a fost depășită faza adresării cu **fraților**, nu auzeam decît de indivizi **pătați**, indivizi care serviseră slugarnic puterea, care nu mincaseră salam cu soia etc. etc. Mai că îți venea să crezi că sîntem de popor de... dalmățieni. Ei, bine, azi nimeni nu mai este **pătat**; actuala Putere descoperă, la intervale previzibile, **trădători** de țară, **vinovați**, **manipulați**... iar o rea parte a vorbitorilor de rînd preia și propagă prin diverse mijloace, dar mai ales într-o altă parte a preslei aceste cuvinte-etichete. Convulsiile de tot felul și indeosebi alegerile de la 20 mai au avut efectul unui miraculos detergent. Culmea este că **trădătorii** de astăzi sînt **pătații** din timpul „odioselor“ dictaturi, ci mai toți dizidenții de atunci, dar asta este cu totul altceva, care nu ține strict de o cronică a limbii, deși, dacă ne gîndim bine, limba este oglinda și a mentalităților și — in-

strument de manipulare (alt cuvînt la modă) — este ea însăși manipulat.

Dar să revenim la adjectivul **pătat**: cu sensul figurat din perioada imediat post-revoluționară și cu conotația puternic depreciativă, infamantă chiar, cuvîntul în discuție pare să-și fi trăit traiul. Din punct de vedere al limbii, al zestreț lexicale cu care intrăm în democrație (sau măcar încercăm să o facem ori să ne facem) nu e nici o pagubă. Mai ales că alte cuvinte încep să strălucească (o să vedem pentru cît timp). Îmi vine în minte acum verbul a **implementa** („a pune în funcțiune; a duce la bun sfîrșit, a îndeplini; a realiza“ — DN) și substantivul **implementare**, utilizate în tot felul de contexte și de vorbitori diferiți din punct de vedere socio-profesional. Le întîlnim în presa mai mult sau mai puțin independentă. le auzim la radio și la TV, în tot felul de emisiuni (dezbatere, interviuri, comentarii, declarații etc.), deși, dacă ne luăm după definiție, dar mai ales după realitate, nu s-a reușit decît implementarea confuziei valorilor, a haosului la toate nivelurile.

Însă nu soarta cuvintelor trebuie să ne îngrijoreze, ci aceea a limbajului; a limbajului publicistic mai cu seamă. Se observă, în ultima vreme, o degradare ca nicînd cîndva a acestuia, prin invadarea lui de către cuvinte și expresii de mabala. Multe articole par să nu fie scrise cu cerneală, ci cu venin; hîrtia se întinează și se destramă de parcă s-ar fi turnat pe ea vitriol. Se încearcă un mers periculos între sensurile proprii și cele figurate ale cuvintelor. Departele de a te ține cu sufletul la gură, mersul acesta stîrnete rîsul și, în final, compătîmirea. Rosturile fundamentale ale sensurilor figurate sînt de a nuanța, de a înfrumuseța expresia, de a-l da viață, de a înobiliza ideea și nicîdecum de a caricaturiza sensurile proprii. A folosi într-o polemică, într-un articol de atitudine, care se vor (nu-i așa?) constructive (încă un cuvînt la modă), cuvinte și expresii ca: **scormonitor de bor-**

hot, mișculații, derbedeu, dejectii, a făcă (pentru „a crea“), a-și pune poalele-n cap, soricelul îngîmfării, curvăsărie, hodoroși, îmbătrîniți, pingeaia obrazului, a da la gîoale, spălător de morți, bidon de amoniac pe două picioare etc., etc. înseamnă a te compromite pe tine însuși ca artist al cuvîntului (cum vrei să te pretinzi) și a ține cu tot dinadinsul să faci o figură deplorabilă.

Cel ce folosește un asemenea limbaj — interesat doar să denigreze pe celălalt — să-l împroaște cu noroi, să se răzbumă pentru cine știe ce mai vechi sau mai recente afronturi — nu poate fi decît un om mic și de nimic, măcinat de orgoliu și, în același timp, de complexe, laș incapabil să intre în arenă cu arme cavale-rești, pe care minunata noastră limbă le-ar putea pune la îndemînă. A alege bolovanul în locul spadei într-un duel poate fi mai sigur, dar este, fără îndoială, mai rușinos. Bumerangul limbajului suburban nu ajunge mai nicîdată la țintă, întorcîndu-se și lovindu-l pe cel care l-a aruncat. A nu simți acest efect este tragic.

Aș preciza, în încheiere, dacă mai este nevoie, că limba română, ca orice limbă de altfel, nu are cuvinte frumoase și cuvinte urite. Cuvintele sînt toate la fel și ele pot fi șoptite, strigate sau urlate. Fiecare cuvînt însă își are rosturile lui, cu care a venit pe lume, căci fără un rost nimic nu se învește. Dar orice cuvînt poate deveni „urît“. În sens foarte larg, cînd este introdus într-un context inadecvat. Este cazul cuvintelor și expresiilor subliniate mai înainte și al multor altora. Ceea ce le-au întrebunțat, cu referire la intelectuală de certă valoare ai vieții noastre culturale, n-au făcut decît să le compromită, dar mai ales să se compromită (încă o dată) pe ei înșiși. Nu ne putem bate joc de ființa cuvintelor fără să degradăm propria-ne ființă. Dar dacă aceasta e deja degradată...

Ștefan Badea

Numele proprii în opera lui Eminescu

COLABORATOR constant al revistei noastre și autor al citorva studii de stilistică și lingvistică, Ștefan Badea a întreprins cercetarea exhaustivă a unui domeniu neintrat până acum în grațiile specialiștilor: acela al numelor proprii din poezia, proza și dramaturgia lui Eminescu. Rodul acestei cercetări este o carte de aproape două sute de pagini, prefată de un argument. (*Semnificația numelor proprii eminesciene*, Albatros). Cel dintâi care a avut ideea de a stoarce din numele proprii ale unui autor semnificațiile a fost G. Ibrăileanu, într-un celebru articol impresionist consacrat lui Caragiale. A rămas de atunci obiceiul de a face o paralelă, sub acest raport, între comediile lui Caragiale și acelea ale lui Alecsandri. Ștefan Badea ne informează că de analize asemănătoare s-au mai bucurat Coșbuc, Mateiu Caragiale, Hogas, Ion Barbu și alții. Nu cunosc, în toate cazurile, studiile la care se referă. Eminescu a scăpat preocupării cercetătorilor, cu excepția unor sugestii oferite de studiul în cinci volume al lui G. Călinescu. Ștefan Badea este de părere că materialul de analiză este foarte generos în toată opera lui Eminescu și că implicațiile sunt diverse: „stilistice, sociologice, istorice, etnologice și, nu în ultimul rând, estetice” (p. 6). În ce-l privește, a examinat „absolut toate numele proprii” din Eminescu și le-a abordat din trei puncte de vedere: semantic, stilistic și prozodic. Lucrarea întrece așadar pretențiile titlului care rămân doar la primul aspect, și este, spre deosebire de modelele ei, sistematică și unitară.

Semantica constituie totuși obiectul celui mai întins dintre capitole. Din acest unghi, numele proprii eminesciene se împart în mitologice, reale, literare și inventate de poet. Există 183 de nume din mitologie la care Eminescu a apelat: și ele sînt de două ori mai numeroase în poezie decît în proză și teatru, fapt compensat parțial de o recurență ceva mai mare a numelor care apar în aceste ultime genuri. În ordinea importanței, numele de origine greco-latină se situează în frunte. Observația cea mai utilă pe care o face Ștefan Badea cu privire la ele este că majoritatea se găsesc în poeziile de pînă la 1872. Se confirmă și pe această cale clasicitatea operei de tinerețe a poetului. Cele mai frecvente nume proprii dintre cele greco-latine sînt Venus și Briseis (cu opt recurențe), Apollo (cu 7) și Hyperion (cu 4). Ștefan Badea notează ideea interesantă că acesta din

urmă rămîne necunoscut Cătălinei, fiind folosit de Demiurg, de la care-l preia „povestitorul” legendei, care inițial îl numise tot Luceafăr, ca și fata de împărat. Alte feluri de nume mitologice sînt cele biblice, populare, orientale, nordice și dacice. Concluzia citabilă a lui Ștefan Badea (p. 52): „Urmărind semantica numelor proprii mitologice am putut descoperi în Eminescu nu doar un profund cunoscător al diverselor mitologii, ci și un creator de scenarii mitice originale”.

Numele reale sînt istorice, toponime și antroponime. Diferența dintre prima și a treia categorie continuă să-mi scape, deși Ștefan Badea a explicat-o de două ori (la p. 10 și respectiv 75). Sursele numelor proprii istorice le-au descoperit Călinescu, Murărașu și Caracotea. Ștefan Badea este interesat de „ecoul (lor) poetic” și, deosebi, în textele eminesciene în care apar „accidental”, așadar nu în piesele sau prozele istorice, de pildă. El remarcă atît circulația unora în texte, cit și cazurile de substituție. Dintre toponimice, Roma (cu 52 de recurențe) se află pe primul lor, autorul destinîndu-i un veritabil studiu stilistic (p. 64), deși ne aflăm la capitolul semantic. Tot stilistice sînt considerațiile despre simbolismul numelor proprii (p. 88 și unu). Numele literare sînt cele de titluri de opere sau de personaje care apar la Eminescu și pe baza cărora Călinescu a înfățișat cultura poetului. Eminescu nu e primul, apoi, care folosește nume comune drept proprii, majusculîndu-le: îl anticepează Iancu Văcărescu. De urmat, îl urmează Ma-

cedonski, Minulescu, simbolistii. Acestea e doar unul din procedeele invenției. Al doilea constă în crearea pur și simplu a unor nume proprii. Ștefan Badea descoperă opt: Poesis (nume de fată), Miradoniz (probabil din Mira + Adonis, cum credea Perpessicius), Cocovei (poreclă pentru Iacob Negruzzi), Rom (orbul poet), Verena (anagrama Venerei), Itală (italiancă), Tlantaqu-caputli și sfîntul Simson. Cred că Itală aparține categoriei descrise imediat înainte (comun devenit propriu, nefiind importantă schimbarea clasei gramaticale). Poesis am impresia că se află într-un romantic german iar Tlantaqu-caputli va fi probabil identificat cîndva în vreun text răsăritean și moale.

STILISTICA numelor proprii comportă unele dificultăți. Dintre clasele relevate de Ștefan Badea, reprezintă cu adevărat efecte stilistice ale numelor proprii personificarea, metafora în absență, unele construcții metaforice, antonomaza și antiteza. Capitolele despre epitet și comparație conțin analize ale unor aspecte particulare ale epitetului eminescian (acela care însoțește un nume propriu), și, respectiv, comparației (și metaforei în prezență) la Eminescu, nicidecum o relevare a stilisticii înseși numelor proprii. Cînd poetul scrie bunăoară: „Și-atunci Morafis se înalță, argintos giul al pustiei...” efectul stilistic este dat de metafora-comparație de la urmă, nu de numele propriu ca atare, care e perfect inert stilistic. Ca să se observe diferența, să cităm o metaforă în ab-

sentia: „Feri în lături, e Dalila”, în care numele însuși reprezintă metaforizarea femeii reci și calculate. Sau: dacă „bătrînul Heliade” nu ne interesează pentru vreun ecou stilistic (inexistent) al numelui propriu, ci pentru epitetul care-i ține companie, în *Venere și Madonă* avem, de la titlu, o antiteză a celor două nume, unul din mitologia greco-latină, altul din aceea biblică, angajate deplin, ele înseși, într-o opoziție stilistică.

În fine, la capitolul despre prozodie, Ștefan Badea distinge accentul, variațiile fonetice și rima. Judecînd după accent, unele nume proprii au fost luate de Eminescu direct din latină, altele i-au sosit prin intermediar german. Accentul, ca de obicei, dă originea de gol! Utilă este precizarea cazurilor de dublă accentuare. Sînt în Eminescu treizeci și șase de nume proprii care cunosc două, trei sau chiar patru variante fonetice. Cum e vorba de nume străine, putem trage concluzia că ortografia (poetului, epocii) își fixase standardele de transcriere din alte limbi, ca să nu mai spun că, și aici, filiera prin care i-au parvenit poetului sugera o anumită fonetică. (Țin minte că bunicul meu matern zicea Stalin, Lenin, cu accent pe silaba a doua, fiindcă el citise cele două nume în cărți francezești. Tot așa zicea Quișot, din franceză). Rima în care apar nume proprii e totdeauna o rimă rară. Ea este excepțional de bogată la Eminescu. O întîlnim, ce e drept, și la Bolintineanu înainte și chiar la Alecsandri. Abia simbolistii o vor valorifica deplin.

Faptul că este exhaustivă, sistematică, alcătuită de un om stăpîn pe tipul de analiză lingvistico-stilistică face din cartea lui Ștefan Badea o contribuție absolut meritorie. Să adaug, dincolo de latura cantitativă, statistică, finețea unor comentarii.

Doctorul Gheorghe Olariu

Luca Niculescu, fondatorul primului magazin general din București

Ștefan Badea, *Semnificația numelor proprii eminesciene*, Editura Albatros, 1991

PREPELEAC TREI

O monarho-republică?

SLOBOZAN pledează frumos pentru Republică. Într-o astfel de orînduire, cetățeanul poate să doarmă liniștit:

Lui e patria ca dulcea mamă,
Iar el patria ca ș-un băiat
Și nu în zădar fiul ei să chîmă,
Căci îi dă hrană, viață, stat
(are statu' grijă!)

Om slobod îl face și viteaz
Ba-l mîngîie în vreme de necaz.

Monarhul, — ce-o fi el, prințip, crai, sultan, ori vodă ori ban, — avînd toată puterea în mină, și-ar face de cap. Colegii noștri regalști — adaugă Slobozan, — pretînd că ar fi o lege care ar îngrădi orice abuz, constituțiunea caravasăzică! Să fim serioși, domnilor! Contradicție, error fundamentalis! Cum poți să stăpînești un stăpînitor?...

Așa e, aprobă la subsol Mitru Perea. „În zădar va spune cineva că se pot pune legi și pentru stăpînitor, care să-l ție în friu, să-l silească a păzi legea, dar cum îl vei sili pe stăpînitor cînd el are toată puterea în mină?!...”

Rezon, Idiotiseanul nu mai înțelege nimic. Excedat de atîta discuție, Onochefalos exclamă: „Nici mie nu-mi intră-n cap vere, atîta pricep și eu că mai bine-i a avea un domn bun decît rău”.

Slobozan își continuă neturbat cuvîntarea:

În republică omul se ridică
La vrednicia sa deplină,
Fie de viță mare, sau mică,
Aibă avuție multă, sau puțină,
Totuși asemenea drepturi are
Cu acela care este mai mare...

Așa crede Slobozan. Dar nu și Arhonda Suspușanul care bombăne: „Toți mișei mai bine voesc o republică ca să poată și ei sfătui și a să pune la dregătorii.” Pragmaticul Musturul oț Puntureni, — republican înnăscut, — îi dă pe loc replica: „Arhonda dorește monarhia, știînd că intrîna va sfătui el!” În acest moment, se aude un glas pe care nu l-am mai auzit, pînă acum, parcă, și care este glasul tuturor compromisurilor. Vorbește Chir Politicos, politolog avant la lettre. El zice așa, și o zicem pe limba de azi, ca să fie clar pentru toată lumea:

Eu aprob multe din cele susținute de domnul Baroreu, și n-aș respinge nici opiniile domnului Slobozan. Adicătelea de ce n-am face noi o MONARHO-REPUBLICĂ ???...

CREDEȚI, cumva, că Farfuridi a apărut din neant? Ex nihilo, nihil!... Din nimic, nimic nu se naște. Poate, Absurdul... Asta lui Caragiale i-a scăpat, — să fie, domnule, adică, monarhie, dar pe ici, pe colo, în părțile esențiale, o monarhie republicană!

DACA republicanii, — tribunii vreau să spun, — au un dar, acela e că vorbesc pe înțelesul poporului, chiar dacă discursul lor nu intrunește regulile retoricii clasice la care țin cu osebire monarhiștii, oameni mai subțiri, mai cu multă știință de carte.

Ce folos! Vulgul apreciază vorbirea pitorească, pîdele concrete la îndemna tuturor. Nu că Slobozan ar fi mai simplu; însă el știe cum trebuie să te adresezi mulțimii, de unde și succesul său. În final, ca să priceapă toți, începe așa:

Ca să v-o spun mai clar în urmă
Împărăția monarhicească
Să poate asemăna cu o turmă...

Regele ar fi păstorul, ciobanul. Un păcurar ce șade la umbră supt un stejar. Lupii, — dușmanii. Cîinii, — ostașii de pază. Staulul, — un oraș; imășul — țara propriu zisă; stîna, — visteria; strunga, — cu impozitele și cu atîtea și atîtea alte dări...

Ce face regele-păstor? Mulge oile sale, mieii îi vinde ori îi mîncă, ducîndu-i la măcelărie sau înjunghîndu-i pe cei ce-l rămîn, considerînd toată turma drept averea sa personală. Oile, sîrăcele, nu au nici un ciștig...

Cît apucă ele cevaș lină
Îndată le tunde pînă la piele,
Necăuînd de-i bălaie (ori brună)
Zicînd că le curăță de rele,
De căpuși, cireei și ca la soare
Păscînd, să le fie mai răcoare.

Onochefalos se arată impresionat: „Mai că așa este de vom scoti bine!...” remarcă el (acum nu mai poate fi

nici o indoială că e un fervent republican).

Chir Criticos e de altă părere. „Cu toate acestea — spune el — Slobozan să vede mai mult din ură a vorbi, decît după adevăr, căci pe vremile noastre nu sînt așa monarhi”.

Nici pe vremile noastre! ar exclama imediat oricare din sumedenia de urmași ai regalotului Baroreu, pînă în zilele noastre.

Simplifișianul împinge răul în trecut cu mania sa simplificatoare. Deputatul republican nu s-ar fi referit la monarhii prezenți, ci doar la cei de odinioară.

După Slobozan, ia cuvîntul Janalău din Roșava. Cînd să zică și el ceva, toți băgară de seamă că-l seară și hotărăsc s-o lase de altăoară.

Anticipînd, acest Janalău va împăca adunarea, „cinstitul sobor”. Nici un parlament din lume n-a fost ferit de violență. Cînd se credea că ajunseseră la liman,

...Cucavel cu gloata să seoală
Și năvălînd pe sobor în pripă
Mină pe delegați în risipă...

Cucavel! Uzurpatorul! Monstrul de Cucavel! Ce adunare democratică, ce parlament, mai poate să-i reziste? Ce orator, oricît de genial, — fie, să zicem, chiar Mirabeau strigînd în tumultul provocat de intervenția dic-tatorială:

Messieurs... Domnilor, suntem aici prin voința poporului și nu vom ieși decît prin forța baionetelor!
Zexe!... Ca și cum baionetele n-ar fi, și ele, tot „în mina poporului”!

Constantin Toiu

Eminescu într-o lectură intertextuală

CARTEA Marinei Mureșanu Ionescu, *Eminescu și intertextul romantic* este importantă și impresionantă putând de la bun început — prin tripla ei miză: o nouă lectură a lui Eminescu; o nouă lectură a romantismului românesc; o nouă contribuție la constituirea unei poezii comparatiste, printr-un fel de readucere la zi a modelului Caracostea, căruia îi sunt integrate ultimele teorii aplicabile domeniului (cele ale lui Etienne, Marino, în mod mai specific, dar și cele ale poezicienilor noncomparatiști și ale reprezentanților teoriei receptivității) și care este pus în practică prin lectură intertextuală Eminescu / Nerval, lectură constant menținută — după cum insistă și titlul cărții — în contextul mai larg al intertextualității romantism românesc / romantism francez / romantism european.

Aș spune că mai există încă trei mize, pe care abia dacă îndrăznesc să le numesc subsidiare: o nouă lectură a lui Nerval prin „grila Eminescu” în primul rând; înbogățirea cercetării relațiilor dintre literaturile română și franceză prin date și concluzii inedite, și mai ales printr-un mod de abordare ce renunță la vechiul empirism tradițional, aliniindu-se la nivelul celor mai recente teorii ale comparatismului (poetic) contemporan; constituirea explicită și mai ales implicită a unui Caracostea „contemporanul nostru” prin redescoperirea și reactivarea modelului intentat cindva de el — model astăzi, trebuie să-o recunoaștem, prea puțin cunoscut.

În ce constă acest model, instituit de Mariana Mureșanu Ionescu ca „principiu metodologic” al cărții sale? „Pentru Caracostea, ne spune autoarea, Eminescu este «un tip formal prin care se implineste destinul nostru artistic și către care, involuntar se tindea». Actul critic trebuie deci orientat spre descoperirea trăsăturilor acestui tip formal. În domeniul comparatist, Caracostea insistă asupra necesității unei literaturi comparate a formelor, subliniind neajunsurile direcției comparatiste «în sens ideologic». Limitate la o «simplă ideografie», «studiiile de literatură comparată ajung la o linie moartă dacă nu sînt întregite cu o «înțelegere a formei, care adesea poate transfigura un model banal, dîndu-i frumuseți nebănuite». Cercetarea formei, «privită alt în sine cit și comparativ», devine astfel un imperativ. Dezideratul lui Caracostea este pe cale să se implinească astăzi prin constituirea poeziei comparatiste».

Premisa cărții se situează, clar expusă, în această perspectivă a unei abordări formale, instrumentalizată de o poezică comparatistă. Eminescu și Nerval sînt considerați două tipuri formale înrudite, practicînd — în proză, poezie, teatru —

Mariana Mureșanu Ionescu, *Eminescu și intertextul romantic*, Editura Junimea, colecția „Eminesciana”, Iași, 1990.

tipuri formale asemănătoare sau identice. Autoarea își propune să ofere „justificările acestei înrudiri tipologice” prin „nuanțări de detaliu sau raportări la repere exterioare”. Pornită astfel, cercetarea elimină de la bun început problema „influențelor” — centrală în cazul comparatismului „tradițional” —, evitînd marelui impas la care se ajunge întotdeauna prin utilizarea altminteri decât foarte limitată a acestui concept. Lectura „comparată” Eminescu / Nerval îl facea de altfel inoperant din capul locului, deoarece exegeza eminesciană nu a reușit încă să stabilească — va reuși oare vreodată? — în ce măsură opera lui Nerval îi era cunoscută lui Eminescu care, totuși, fapt indiscutabil se pare, atribuiea de această nefind oină acum contestată de nimeni, a tradus — după cum afirmă I. M. Rașcu — textul *Le Menstre de Nerval* și și-a copiat fragmente semnificative din *Journal de Constantinople*. Dar trebuie să recunoaștem că aceste date-concrete sînt mult prea sărace pentru a îndreptăți un studiu comparativ în vechiă manieră, cea controlată de conceptul „influență”. După cum ni se arată într-un substanțial capitol introductiv (**Text și context — despre un nou comparatism**), în timpul vieții lui Eminescu nu se traduce nimic din poezia nervaliană, traduceri de poezie și proză, precum și referințele la Nerval — în studii și articole — apărînd, relativ numeroase, abia la începutul secolului al XX-lea, cînd Nerval este cu adevărat descoperit și în Franța. Există în schimb multe traduceri din Gautier, Dumas Noîter, scriitori aflați în strînsă relație cu Nerval, mai cu seamă primul. Or, se știe bine că Eminescu a fost profund marcat de opera lui Gautier, în proza fantastică a celor doi autori putînd fi puse în evidență numeroase „întîlniri”. În măsura în care datele pozitive absolut controlabile lipsesc, Mariana Mureșanu Ionescu își propune nu numai o strategie prudentă („În absența unor dovezi indiscutabile care ne-ar putea permite să vorbim de influență sau de contact direct, vom considera că ne aflăm în fața unui fenomen de paralelism și anume unul de tip complex”), dar și singura strategie pe care se poate întemeia o poezică comparatistă. Foarte interesantă mi se pare observația prin care autoarea constată că „sîntem în prezența a două spirite de factură destul de diferită”, dar care se inspiră din aceeași izvoare — sau se regăsesc în ele.

„PUNERE ÎN FORMĂ” are loc asadar dincolo de un datum inițial și chiar de un paravers ideatic, iar comparatismul poetic vizează totuși evidențierea acestei „puneri în formă”. Marele context care este intertextul romantic — „Literatură romantică ar putea fi citită în totalitate ca o vastă operă scrisă de un singur artist, iar diferențele de ton, de culoare, de intensitate s-ar datora faptului că acel creator unic se deplasează din-

tr-o țară în alta sau traversează diferite etape” — favorizează această punere de accent pe similitudinile formale (abordarea tematică intrînd tot în această categorie). Pentru un asemenea demers, contactul lui Eminescu cu literatura franceză are o relevanță limitată dară nu chiar irelevantă. Totuși, chiar această coordonată de ordin secundar este privită cu un ochi proaspăt (și improspătat lese dintr-o asemenea operație și domeniul relațiilor literare româno-franceze): vechiul clișeu al relației lui Eminescu cu filosofia și literatura germană este reexamnat și redimensionat în funcție de mai puțin cunoscuta relație a lui Eminescu cu literatura franceză, cu pondere deloc neglijabilă. Această recodare poate duce, printr-un joc de retusuri succesive, în care „influențele” și mai ales paralelismele (în spiritul programatic al cărții care, citîndu-l pe Vianu asumăm ideea că „utilizarea unui izvor de către scriitor poate fi întâmplătoare, fără implicații asupra structurii propriu-zise a operei, în timp ce un paralelism marchează o afinitate mai profundă”) alinacă de la Lamartine, Vigny, Musset, Gautier, la Baudelaire, Rimbaud, Mallarmé, Verlaine, Leconte de Lisle, Sully Prudhomme — punctul fix rămînd desigur, Nerval —, la o rediscuțare și chiar contestare a binecunoscutei sintagme „Eminescu, un romantic întîrziat”, în tentativa — cu totuși posibilități absolute necesare, după părerea mea — de a-l situa pe Eminescu în contextul revoluției limbajului poetic ce are loc în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea în toată Europa și cu desosebire în Franța. Lectura prin opera lui Nerval este, fără îndoială, cea mai bună către o asemenea recodare, Nerval fiind, mi se pare, în cazul de față, termenul mediator cel mai persuasiv.

Întreaga carte are unitatea și coerența ce decurg din aplicarea sistematică a premisei arătate. Articulare se face solid și clar, fără artificii spectaculoase: I. **Text și context — despre un nou comparatism**; II. **Romantism — fidelitate și trădare**; III. **Armonia fragmentarului**; IV. **Proza**; V. **Poezia**; VI. **Teatrul**; VII. **Reverberații**; **Indice de nume**. Capitolele IV, V, și VI au numeroase subcapitole cu titluri ce, de asemenea, arată limpede principalele direcții de investigație: cea a unei poezii a „figurilor” și cea a „temelor” (în sensul în care noua critică folosește acest termen). Luată separat, apropierea (strict formală) ce ni se propun pot să ni se pară nu o dată arbitrară, sau, mai bine zis, irrelevantă, adică posibile ori-cînd între două texte. De exemplu, la subcapitolul **Dublajul sinonimic**, punerea în paralel a versurilor lui Nerval: „Elle existe elle bonne et pure de cœur”; „La deesse éternellement jeune et pure”; „Il pensait à son fils déjà faible et souffrant”; „O, douleurs et regrets de mes jeunes amours perdus!” cu versurile lui Eminescu: „Nemărginit de gingaș, nemărginit de blînd”; „Că chinut și dure-

Colecția
EMINESCIANA

Mariana Mureșanu
Ionescu

EMINESCU,
ȘI
INTERTEXTUL
ROMANTIC

rea simțirea-mi a-mpietrit-o”; „Ah, subțire și gingaș”; „Cit preface bucuria, fericirea în durere” poate că nu ne convinge pe deplin (în ciuda rigorii analizei, greu atacabile sub raportul figurii numite „dublajul sinonimic”). Dar, re-pusă în contextul larg, corelată cu celelalte numeroase paralelisme ce funcționează pe multiplele paliere ale analizei, integrată deci în sistemul pe care ni-l propune cartea Marinei Mureșanu Ionescu, ea ni se impune în cele din urmă ca pertinentă. Acest mod de a proceda — identificabil în întreaga carte, ce trebuie abordată sub acest raport ca tot — este modul însuși de expansiune, prin ocurențe detectate la cei doi scriitori, a premisei de la pagina 13: „comparatismul modern încearcă să explice «concordanțele» — istorice și tipologice — prin evidențierea fenomenelor de poligeneză, împingînd analiza pînă la structurile imaginare. Caci cum s-ar putea explica altfel apariția concordanțelor tipologice, surse de paralelisme, în momente și în zone îndepărtate, în absența relațiilor directe?” Fenomenul literar este conceput, în această perspectivă, ca o „măturie mentală” (cf. Al Dușu), avîndu-și propriile legi de organizare. Iată o altă miză a acestei dense și seducătoare cărți construite geometric, pe cercuri concentrice, dintre care cel mai cuprinzător ar fi cel ce încearcă, prin paralelismul Eminescu/Nerval, o definire a literarității printr-o teorie a mentalităților și a structurilor imaginare.

Mariana Mureșanu Ionescu a făcut cu ea însăși un mare pariu, pe care l-a câștigat. Cultura română, de asemenea, jese câștigătoare prin această carte al cărei centru irradiant este Eminescu, un Eminescu același și totodată altul.

Irina Mavrodin

DESI este scris cu farmec, deși a apărut la prestigioasa editură Cartea Românească, romanul *Pavană în peisaj marin* de Stelian Turlea a trecut neobservat de critica literară. Din anul apariției — 1988 — și pînă în prezent numai Gheorghe Tomozei l-a semnalat. Autorul (n. 1946) este un nume în publicistica românească. A lucrat peste douăzeci de ani la o revistă serioasă, *Lumea*, și a publicat numeroase cărți cuprinzînd însemnări și reflecții de călător, informații cu caracter enciclopedic despre civilizația secolului douăzeci, reconstituiri — în registrul senzationalului — ale unor evenimente cu larg răsănet internațional: *La nord și la*

Stelian Turlea, *Pavană în peisaj marin* roman, Editura Cartea Românească, 1988.

CRONICĂ TARDIVĂ

Proză, dar mai ales poezie

sud de Tejo, 1980, *America celor trei asăzinate* (în colaborare), 1982, *Dallas* 63 1986, *O lume bolnavă*, 1987, *Cadmos și elipa cea repede*, 1988, *S.O.S. Natura în pericol!*, 1989, *Bomba drogurilor*, 1991, *Comandourile deșertului* (traducere), 1991. Aceste cărți dovedesc o mobilitate spirituală, o bună cunoaștere a tuturor tehnicilor de exprimare publicistică — de la eseu la colaj — și un simț al spectacolului lumii. El s-a bucurat de succes de public și au fost și comentate în presă, cu simpatie. Iată însă că romanul *Pavană în peisaj marin* n-a avut parte de același tratament, deși ar fi meritat. O anumită discreție a stilului (ca și a titlului), în distonanță cu caracterul spectaculos al celorlalte cărți scrise de Stelian Turlea, poate fi explicația acestei lipse de ecou.

Seris la persoana întâi — din perspectiva unuia dintre personaje, un adolescent —, romanul cuprinde istoria unei călătorii flouate de un grup de prieten, din orașul lor natal și pînă pe litoralul Mării Negre. Nu este o călătorie obișnuită, ci una în cursul căreia personajele se despart definitiv de copilărie. Nesupravegheați de nici un matur, obligați de împrejurări să facă față unor situații mai mult decît incommode, elevii pictează la drum cu bani puțini și cu iluzia că viața își va deschide cu generozitate porțile în fața lor se inițiază în legile severe ale existenței.

Călătoria are un scop precis: unul dintre componenții grupului, Vladian, cîntă la chitară și vrea să se producă în cadrul programului prezentat de un cunoscut ansamblu artistic în stațiunea de pe malul mării, iar prietenii săi doresc să-l însoțească în calitate de suporteri. Ne dăm seama însă că și fără acest mobil de-

clarat călătoria ar fi avut loc, dintr-o nevoie intimă a adolescenților de a pleca într-o aventură care să le grăbească și să le consacre maturizarea. În afară de personajul narator și de Vladian, din grup mai fac parte Alexandru, un coleg al lui Anamaria, sora mai mică a lui Alexandru, și un personaj enigmatic și pitoresc, „mutul”. O parte din drum este parcursă cu trenul, însă se merge foarte mult și pe jos. Iar după ce ajung pe litoral, adolescenții își stabilesc sediul în propriul lor cort, pe care trebuie aproape zilnic să-l instaleze și să-l strîngă, alergînd cu bagaje cu tot după ansamblul artistic aflat în turneu. Pînă la urmă Vladian nu reușește să ajungă pe scenă și călătoria se dovedește din acest punct de vedere infructuoasă. Însă se întîmplă altceva, mult mai important: tinerii află cîte ceva despre ei înșiși și despre lumea în care trăiesc. Personajul-narator înțelege, de exemplu, că în sufletul lui a apărut — deocamdată evanescentă și fără adresă — dragostea. El înțelege retrospectiv că nu întîmplător îi place atât de mult mama lui Vladian și că nu întîmplător simte nevoia să o îmbrățișeze pe Anamaria. Nu există nici o îndoială că în scurtă vreme — dar, în orice caz, după terminarea romanului — tinerii își va găsi o parte.

Acesta este genul de procese sufletești — subtile, indefinibile — de care se arată interesat romancierul. Pentru reprezentarea lor recurge, în mod surprinzător, la un limbaj aparent prozaic (limbaj atribuit personajului-narator), format din oralități, din expresii argotice specifice elevilor, din proverbe folosite ironic. În felul acesta, el se salvează de la un sentimentalism care părea inevitabil și reușește — povestind exact ceea ce po-

vestește și Ionel Teodoreanu — să facă o proză neconvențională, neidilică.

Neconvențională, neidilică și totuși plină de poezie. Ca în proza lui J.D. Salinger, stilul direct, funcțional are o neașteptată reverberație lirică. Deși cuprinde personaje, întîmplări (multe dezagreabile), romanul poate fi citit ca un amplu poem.

Există și alt unghi din care poate fi citit. Adolescenții au despre viață o reprezentare didactică și livrescă, pe care realitatea o contrazice mereu. Pînă aici recunoaștem schema clasică a oricărui roman cu adolescenți. Însă personajele lui Stelian Turlea suferă o dezamăgire mult mai profundă, pînă aproape de traumatizare, din cauză că ceea ce văd este nefiresc, absurd, specific unei țări comuniste. Grosolănia, corupția, kitsch-ul existenței de fiecare zi asaltează din toate părțile sufletele în curs de definire ale adolescenților. Ca niște fluturi căzuți într-o apă murdară, ei se zbat cu stîngăcie și aparent fără eficiență ca să se salveze. Și totuși, într-un fel, se salvează. Ceva din puritatea lor rămîne neafins și de neafins. Cartea reprezintă, din acest punct de vedere, o critică a stilului de viață comunist. Ea conține presimțirea că tinerii sînt cei care vor putea reinstaura cîndva normalitatea.

Romanul *Pavană în peisaj marin* are o muzică a sa, care ne rămîne în minte multă vreme după încheierea lecturii. Este cea mai bună dovadă că merită un loc printre aparițiile semnificative din ultimii ani. Și că merită, bineînțeles, citit.

Alex. Ștefănescu

Memoriile Reginei Maria

UN PROZATOR, prieten, scrisese odată că personajele unui roman nu trebuie să fie regi ci numai oameni obișnuiți. Avea dreptate. Dar când aceste capete încoronate își scriu memoriile, ele nu pot să nu trezească mare interes. Și, adesea, deloc un interes iscat din cine știe ce obiective de senzațional ci chiar din rațiuni documentar-istorice. Apoi, de ce n-aș recunoaște, cine rezistă tentației de a nu intra o clipă în încăperile deschise ale Curților imperiale sau regale, pentru a arunca o privire asupra splendorilor de acolo? Iar când ajungi să le cunoști prin intermediul unor memorii netrucate, fie ele și incomplete, încerci surpriza, rară, de a descoperi că lumea aceasta solemnă și protocolară, atotputernică și uneori neîndurătoare, e alcătuită din oameni ca noi ceilalți, în care intriga, pizma, arivismul, răutatea dar și bunățatea sau curajul sînt la fel dozate ca peste tot. Cam acesta a fost sentimentul cu care am recitat, timp de vreo opt zile întinse, memoriile reginei Maria, apărute, de curînd, într-o bună ediție la Editura Eminescu. Apariția (sau reparația) lor se instalează într-o succesiune aproape explozivă a literaturii memorialistice care a asaltat efectiv librăriile. E un fenomen post-revoluționar explicabil și e sigur că nu trăim încă punctul lui de virf. Toată lumea citește aceste memorii sau jurnale, unele extraordinare prin dezvăluiri și literaturitate, iar comentarii scriu despre ele (ultimele mele cronici au comentat, și ele, firește, astfel de cărți). Acest tip de carte se bucură peste tot în lume de mare audiență la public și e, cred, un semn bun în faptul că, în sfîrșit, și la noi și-a găsit locul meritat. Mai ales că pînă în decembrie 1989 genul acesta fusese mult urgisit. Își ia acum revanșa binemeritată.

Principesa Maria de Edinburg, născută în 1875 în Kent, avea o ascendență care îi ja răsufllarea. Mama ei era fiica țarului Alexandru al II-lea, cel asasinat de narodnici în 1871. Alexandru al III-lea îi era unchi („oncle Sacha”) iar succesorul acestuia, Nicolae al II-lea („Niki”), îi era văr primar și a suferit enorm cînd acest ultim țar a fost asasinat de revoluționarii bolșevici. Pe linie paternă ascendența nu era deloc mai prejos. Regina Victoria a Angliei îi era bunică, Eduard al VII-lea și George al II-lea (succesorii reginei Victoria) îi erau veri primari (la a căror încoronare, ca și la aceea a lui Nicolae al II-lea, a participat ca membră a familiei). Era apoi rudă cu mai toți suveranii Europei, încuscriți mereu între ei, (de pildă, cam necioplitul Kaiser Wilhelm al II-lea era văr primar cu tatăl Mariei, al doilea fiu al reginei Victoria și devenit, în 1893, duce de Saxa-Coburg) și oriunde venea găsea apropiați prin origine sangvină sau amicitia adolescenței. Nu fusese o studioasă, avînd parte de educația standard de care se bucurau odraslele împărătești. Era o vitală, zburdalnică, cu lecturi întîmplătoare; petrecîndu-și copilăria nu numai la cele două curți împărătești ale bunicilor dar și la castelele familiei părintești (Osborne, Balmoral, Eastwell, Malta, Coburg, Devonport). Copilăria ei, la care mereu revenea nostalgic, i se părea a fi fost „grădina raiului”. Și fusese într-adevăr pentru, cum se autocaracterizează (vol. I, p. 225), „firea mea oarecum romantică și ușurată”. Toată această splendoare a unei copilării și adolescențe neobișnuite e descrisă prea insistent nu o dată însă cu culoare, farmec și izbînză portretistice — în primul volum al acestor memorii. Ființele acestora miruite din naștere aveau parte și de mari prejudicii ale firescului. Nu-și putea alege niciodată ursitul (ursita). Întotdeauna căsătoriile erau hotărîte de familie, urmînd regulile rașiunilor politice. Maria a fost nevoită să se supună fatalității. Și, la 17 ani, după ce se luase acordul tuturor mărimilor implicate, s-a logo-

dit, apoi căsătorit cu Ferdinand, moștenitorul regelui Carol I al României. Cînd a aflat de decizie nici nu știa, cum mărturisește, cam unde se afla situată, pe hartă, această țară. După nuntă (să mai spun că a fost împărătească?) și-a urmat soțul în noua ei țară, sufletul ei rămînînd în Anglia sau în castelul din Coburg. Evenimentul s-a petrecut în 1893 și principesa Maria a încercat să se aclimatizeze. Nu era deloc ușor. Soțul ei era un om timid și nu îndrăznește să se abată de la decizia unchiului, Regele Carol I, suveran chibzuit, muncitor, mult calculat în tot ceea ce făcea, sobru și protocolar pînă la manie, conferea oricărui lucru o dimensiune politică. De la alegerea unui servitor, bone, prietenă de companie, călătorie — fie și în țară —, alegerea toaletei pînă la frecventarea cutărui salon sau o plecare în străinătate, totul devenea un act politic care depindea de voința lui autocrată. Tînăra principesă suporta greu acest regim. „Punctul central al căminului nostru era regele Carol, omul puternic, tăcut, adevărat stăpîn dominînd asupra tuturor acelor care atîrnau de el. Era un om care plănua, prevedea, care, învingînd în el orice patimă și strivînd în el orice dorință, aștepta de la alții același lucru. Un om care uitase că fusese vreodată tînăr, astfel încît nu putea înțelege pe celelalte biete ființe care voiau să trăiască și să fie fericite” (vol. II, p. 64). Regina Elisabeta nu era, nici ea, un partener convenabil. Romantică și desprinsă de real, trăind în fantasmăle poeziei ei destul de mediocre, poseură, întretîinînd un salon în care se citea literatură și se făcea muzică. Elisabeta nu o piznuia pe frumoasa ei nepoată dar nu o înțelegea. socotînd-o „neintellectuală, necultivată”. Greu i-a fost debutul în noua familie. Și aceasta, deși, repede, chiar la un an după căsătorie, a dăruit dinastiei un moștenitor (Carol), apoi alți patru copii (a mai venit apoi unul), dînd temeinicia dorită acestei case regale. Maria se simțea atît de urgisită încît odată, răzbită, a voit să lase totul baltă și să se destăreze. A fost făcută să înțeleagă de către primul ministru A. Sturza că „în România lumea se supără ușor, găsește cusur și mai ușor, că dinastia e tînără și că trebuie să înainteze încet și cu mare grijă”. Treptat, și-a cîștigat puțină libertate de mișcare, i s-au îngăduit călătoriile în țară și străinătate, avea un cerc al ei de prietene (Nadeje Știrbei, Maruca Cantacuzino, Hélène Șuțu, Sybille Chrissoveloni, Martha Bibescu etc.) și se dăda călăriei. marea ei plăcere. Dar peste tot avea parte de informatori — bine plăsați — care raportau unchiului: întregul comportament, făcîndu-i viața imposibilă. Nu-i vorba, știa adesea să scape de sub supraveghere, trăind și viața — la Buftea, alături de Barbu Știrbei, favoritul ei de atunci — sau la Mogosoaia Marthei Bibescu — cum îi era voia. Dar siciliile se țineau lanț și lupta de uzură era continuă. Iar această perioadă accidentală nu a fost un mic interstițiu ci s-a întins pe spațiul a două decenii.

AVENIT însă momentul cînd înfruntarea cu regele Carol I a căpătăt, cu adevărat, o ascuțită dimensiune politică. Izbucnirea primului război mondial, în 1914, i-a instalat în două tabere potrivnice. Carol I dorea ca România să se alăture Puterilor Centrale iar principesa Maria era necondiționat partizană a Antantei. Decizia Consiliului de Coroană din august 1914 i-a dat o mare satisfacție politică, principesa trăind fericirea de a constata că întreaga țară gîndește și simte la fel ca ea. Unitatea de conștiință națională dintre ea și țara atunci a început să se cimenteze. Apoi, imediat, în noaptea de 9 spre 10 octombrie, regele Carol I a murit (de cord spune autoarea) și Maria a devenit regina României, regele Ferdinand fiind proclamat suveranul țării. Și de îndată, regina Maria a devenit factorul energetic al acțiunii pentru alăturarea noastră la Antantă. Faptul era una-

nim știut, în țară ca și în străinătate, liderii puterilor centrale acuzînd-o că ea e vinovată de orientarea politică a țării. Pînă și mama reginei, deși fiica fostului țar dar devenită acum ducesă germană, era supărată pe fiica ei. Nu se poate spune că regina i-a creat greutăți lui Ionel Brătianu, încercînd să grăbească intrarea noastră în război. A înțeles rosturile politicii sale de așteptare, alăturîndu-i-se, dimpotrivă, în efortul acestuia de a obține garanții (politice și militare) din partea aliaților înainte de a ne angaja în război. Memorabile sînt, în acest sens, două scrisori ale reginei către verii ei, regele George al Angliei și Nicolae al II-lea al Rusiei. Regina era neînduplecată în decizia ei. S-a bucurat, împreună cu întreg poporul, cînd țara, intrînd în război, a dobîndit primele izbînză și a suferit atît de atînci cînd, înșelați de aliați care nu ne-au trimis armamentul și muniția promise, n-au întîrziat să vină înfrîngerile. A început cîșmarul retragerii și al refugului. Regina a devenit sufletul acțiunii de organizare a spitalelor pentru răniți și de ajutorare a populației nevoiașe aflată în refugiu în Moldova. Era neobosită și peste tot, alinînd suferințe și încurajînd. Trăia acum nenorocirea țării, care era și a ei, dar era curajoasă și optimistă în disperarea aproape generalizată. Cînd dușmanul ne-a impus armistițiul și pacea separată, regina Maria a continuat în atitudinea ei rezistentă. „Eram — mărturisește ea — de o împotrivire inverșunată și pătimașă și nu prea făceam viața ușoară celor din jurul meu”. Regele Ferdinand ducea o înțeleaptă politică de așteptare, colaborînd, cu o vădită tergiversare — cu guvernul Marghiloman, dar aminînd, mereu prin alte motive, semnarea tratatului de pace separată. Însă regina refuza orice colaborare, refugîndu-se, inverșunată, la reședința ei de la Coțofenești. La sfîrșitul anului dușmanul nostru a fost înfrînt de aliați. România a reîntreat în luptă, Bucovina și Transilvania (mai înainte, în martie, Basarabia) au reîntreat în trupul țării reîntregită în hotarele ei istorice și Maria a trăit fericirea de a fi regina tuturor românilor. Intrarea ei, alături de rege, în Bucureștiul eliberat, la 18 noiembrie 1 decembrie 1918, a fost, cu siguranță cel mai înălțător moment al vieții ei de regină.

Memoriile reginei aici. La sfîrșitul anului 1918, se opresc. A mai avut de trăit grandorii și multe amărăciuni. Pînă în 1927, cînd a murit regele Ferdinand, a fost atotputernică. Apoi, în timpul regenței, rolul i s-a eclipsat, neizbutînd, nici în 1929, la moartea regentului Buzdugan, să fie cooptată — cum a dorit — ca membră a regenței. De la 8 iunie 1930, cînd fiul ei Carol (care la voința ei a fost, la 6 ianuarie 1926, decăzut din drepturile de principe moștenitor) s-a proclamat rege al României, viața ei a devenit un calvar. Nu e vorba că a încetat; de a mai fi prima doamnă a țării. Dar a fost umilită cu sadism de fiul care se răzbuna efectiv trivial. A trăit ultimul deceniu al vieții ca o exilată internă, rușinată pentru degradarea instituției dinastice căreia se străduise să-i confere, altădată, atîta strălucire.

Această carte a reginei Maria a apărut între anii 1934—1936 la Ed. trustului „Adevărul”. Fusese scrisă în limba engleză pentru o editură londoneză, unde a și apărut (concomitent a apărut și la Toronto, Sidney și Melbourne). Traducerea românească i se datorează Margaretei Miller-Verghi, cartea bucurîndu-se, la noi, de stimă. Regina Maria nu era, cu aceste memorii, la prima ei carte. Mai publicase basme, cărți despre România, un roman și încă altele. Cîteva dintre aceste scrieri le-am citit. Nu atestă marcate însușiri dar nici nu se poate spune că sînt scrierile unui poligraf. Iar memoriile ei vădesc capacitatea surprinderii unui peisaj, a stărilor sufletești și chiar îndemina-

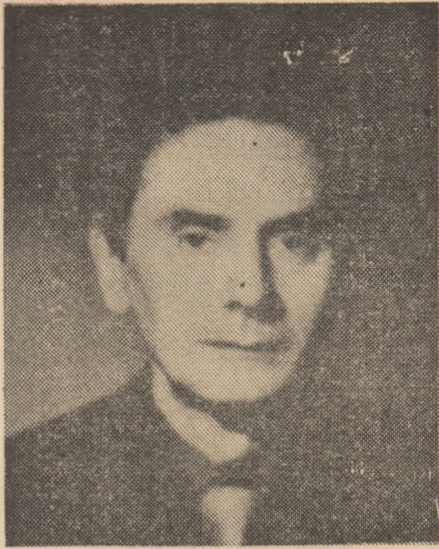
re portretistică. Umorele nu lipsește nici el. De aceea, tocmai, memoriile acestea se citesc cu real interes, nu numai pentru latura lor documentară. Primele două volume se păstrează în registru strict memorialistic. Cel de al treilea utilizează, pe larg spații, jurnalul reginei din care se reproduc pagini multe. Interesul sporește pentru că ni se transmite, parcă viu, ceva din palpabilul zburcîmului din acei ani ai războiului. Acest al treilea volum e un document de epocă totdeauna util de consultat. Firește că autoarea a ținut (cine nu o face?) să ne transmită despre sine o imagine de ea dorită. Nu a comunicat, de aceea, nimic din ceea ce ar fi tulburat oglinda dorită. Nimic aici nu transpare despre, cum să le spun?, petrecerile de la Coțofenești războiului despre care s-a știut totuși, devenind și tema unui roman (*Neamul Coțofeneștilor*) de Barnovschi. Nimic despre intimii ei (Știrbey, colonelul Boyle și încă alții). Ce-i drept, cei doi sînt pomeniți adesea (despre Boyle se menționează chiar momentul cînd acesta „a intrat în viața mea”), dar totul se limitează la relații politice. Memorialistii epocii (Argetoianu, Gafencu) gazetarii au mărturisit multe și cu detalii. Dar repet, care memorii nu sînt infidele și subiective? Ediția alcătuită de dna Ioana Cracă e foarte bună. Am colajonat — prin sondaj — noua ediție cu aceea din anii treizeci și am găsit-o corectă în toate. Ce-i drept lipsește o prefață cum trebuie. Nota asupra ediției, măricică (opt pagini) vrea să suplinească lacuna fără a izbuti deși se comunică informații și detalii despre receptarea scrierii. N-o fi venit momentul unui studiu despre personalitatea reginei Maria din care să nu fie absent spiritul critic? Foarte bune și informativ se dovedesc a fi notele plasate, funcțional, în subsolul paginii și care dau, prompt, utile lămuriri despre personalități și evenimentele pomenite de autoare. După ce am citit, în ultimele luni, cîteva ediții alcătuite la repezeală și diletant (cu deosebire cele semnate, la Ed. Humanitas, de dl. Florian Neagoe), m-a bucurat să constat că rigorile profesiei de editor nu au fost abandonate. E, mărturisesc, un sentiment fortifiant de care, de ce n-aș spune-o, avem nevoie.

Îngrozitoare, efectiv scandalosă e ținuta grafică a acestei cărți. Cu hîrtia cenușie pe care abia se poate citi textul imprimat parcă am început să mă obișnuiesc. Cu copertile sinilii datorită cartonului de ambalaj, de asemenea. Dar cu ilustrații din care lipsește imaginea încă nu m-am întîlnit. Această carte avea, în ediția ei princeps, o bogată și frumoasă ilustrație, în fotografii de epocă. Era, nu în mică măsură, farmecul cărții. Editorul (sau editura) de azi, nevoind să cenzureze textul original a reproduș, deci, și ilustrația. A rezultat o nenorocire. Pentru că lipsind hîrtia adecvată, fotografiile au fost imprimate direct pe această îngrozitoare hîrtie de gazetă care interzice orice imagine. Cine vrea să constate în ce hal de mizerabilă degradare au ajuns tipăriturile românești este rugat să foileteze această ediție, din 1991, a memoriilor reginei Maria. Mai jos, îndrăznesc a crede, nu se poate coborî. Dar mai știi?

P.S.

Citatul din scrisoarea lui Eugen Ionescu către Tudor Vianu reproduș în cronica mea la *Memoriile* lui Grigore Gafencu l-am ales din vol. *Scrieri către Tudor Vianu* alcătuit de dl. Vlad Alexandrescu, în curs de apariție la Editura Minerva.

Maria, regina României, **Povestea vieții mele**. Traducere din limba engleză de Margareta Miller-Verghi. Ediție îngrijită și note de Ioana Cracă. Editura Eminescu, 3 volume, 1991.

■ RADU CIUCEANU s-a născut la 16 aprilie 1928 în orașul Craiova. Tatăl său, Ștefan Ciuceanu, profesor de istorie la Liceul „Frații Buzesti” și la Colegiul „Carol I”, a fost unul dintre intelectualii de înaltă ținută din capitala Olteniei. Prin strădania sa se întemeiază în anul 1914 Muzeul de istorie și artă din Craiova.

Radu Ciuceanu își încheie studiile medii în 1947 la Colegiul „Carol I” din Craiova. În 1948, student fiind, este arestat, fiind implicat în constituirea și activitățile Mișcării naționale de rezistență din Oltenia, organizație clandestină ce își propunea să acționeze, prin toate mijloacele, împotriva instaurării dominației comuniste în România. Din acest moment începe pentru el un lung drum al calta-

rului, ale cărui trepte se vor numi Pitești, Văcărești, Jilava, Tirgșor, Gherla...

După 1963, data eliberării sale de la Gherla, până în anul 1965, este obligat să trăiască fără acte și fără drept de muncă. Abia după 1965 se poate angaja mai întâi ca muncitor, apoi ca documentarist la Institutul de Arheologie. Din 1967 urmează cursurile Facultății de istorie după absolvirea căreia, în anul 1972, devine cercetător al Institutului de Arheologie. Epurările din anul 1975 îl ating și pe Radu Ciuceanu. Își găsește post la Muzeul de istorie al orașului București unde va coordona Șantierul arheologic București și va fi responsabil cu practica arheologică a studenților.

În anul 1981 redactează, împreună cu Octavian Roske și Daniel Barbu, un amplu studiu asupra distrugerii patrimoniului cultural românesc, text pe care izbuteste să îl scoată din țară și care va fi citit, în mai multe etape, la postul de radio „Europa liberă”. Va fi urmat, în 1985, de un alt material dedicat operațiunilor de distrugere a Bucureștilor.

22 Decembrie 1989 îl găsește în Studioul 5 al Televiziunii, printre autorii primei Proclamații către țară.

Capitolele, pe care le prezentăm mai jos fac parte din primul volum al Memorior lui Radu Ciuceanu, aflat în curs de apariție la Editura Meridiane. În final, întregul material, grupat în șase volume, va fi însoțit de o anexă cuprinzând fișele biografice ale personajelor întilnite, marcate în text cu asterisc pentru a permite cititorului să consulte, după dorință, informații ce pot fi de un deosebit interes pentru reconstituirea epocii. (M.P.)

MEMORII

Radu CIUCEANU:

INTR

Capitolul XIV:

Beciul

S PRE dimineață, am fost trezit de un ghiont. În fața mea se profărise un îndăvâd în civil, cu o mustră de brigand și cu o șapcă murtorească culcă pe ochi.

— Hai, fă-ți bagajele și mișcă! M-am uitat la el întrebător. După ce-a văzut că n-am nimic la mine, m-a împins spre ușă. A urmat un drum cotit și o scară care ducea în pivnița în care odănoară ne jucam de-a hoții și vardiștii. Aici însă peisajul era schimbat. Un zaplaz de lemn tăiașe pînă în două. În stînga am zărit cîteva construcții de lemn, de circa doi metri înălțime, ca niște lăzi ridicate pe verticală. Când am trecut pe lângă ele, am simțit că înăuntru sălăsluiau ființe. Individul cu mustră fioroasă a tras un zăvor și m-a împins în întuneric peste niște făpturi care zăceau pe pămînt. Nimeni nu s-a sinchisit de sosirea mea.

Ce m-a izbit de la început a fost mirosul acela tare, fetid, de fecale și urină, compus din arome ce-ți tăiau răsufarea. Un bec slab așezat în mijlocul pivniței întregea tabloul. Peste aproape un ceas am auzit mai multe voci. Ușile s-au deschis și un hîrdău ne-a fost împins înăuntru. Cu ocazia asta, am început să deslușesc fețele noilor mei colegi de cameră. Fără excepție, erau toți țărani din satete și comunele Olteniei. Discutînd cu ei am aflat că sînt pîcați pentru demnitate minoră, unii c-au înșelat partidul, alții că n-a dat cotele la timp, unul că s-a luat la hartă cu președintele-primar, altul că a zis în gura mare că o să vină anglo-americanii și să facă dreptate în țară, și alte snoave pentru care regimul comunist ridică oamenii în miez de noapte, băgîndu-i în beciurile Securității, bătîndu-i, ba cîterdată dîndu-le și condamnări. Așa înțelegeau ei să timoreze populația și să stîrpească împotriva. Pentru mine prezența acestor oameni era mai curînd un semn de speranță decît o sursă de îngrijorare. Nici unul nu avea legături cu grupurile de rezistență, și, chiar dacă unii fuseseră descoperiți cu arme așunse prin grădina, cazurile erau izolate, fără implicarea unor organizații sau planuri de acțiune. Optimismul meu începu să crească precum nădejdea unui naufragiat care zărește pînza zăvării mîrîndu-se la orizont.

La prînz ne-au împins în ocolul alt hîrdău din care se ridica un abur nedefinit. Ne-au dat apoi și niște gamele, dar cum sondajul olfactiv mă lămurise îndecajuns, am renunțat la lichidul imund care se prăvălea din hîrdău. Mi-am înfulceat bucățile de pine care constituia rația pe întreaga zi. După-masă — și ce masă! — m-am întins și eu între două făpturi, pe pămîntul presărat cu cîteva fire de paie și cu vagi urme de rogojîna. Apoi am așipit.

Spre seară, mi-am auzit numele strigat. M-au urcat iarăși pe scara columelă, virîndu-mă într-o încăpere unde mă aștepta o altă mustră, mică, cu ochi de viezure. Voia să știe cum mă cheamă, cum și cheamă pe părinți, cînd și unde m-am născut. A însemnat tot cu grijă. Pe urmă, mi-a aruncat întrebarea:

— De ce-ai venit?
Am dat din umeri și am încercat un zîmbet, spunîndu-i:
— M-a adus vîntul.
— Singur ?!, m-a întrebat.

— După cum se vede!

A clipocit din ochi, și-a supt mustră și mi-a zis tărăgînat:

— Sigur ai venit cu vîntul?

M-am uitat la el mai bine. N-avea mustră de anchetator. Cred că era un simplu contopist de birou.

— Vai, domnule, sigur că m-a adus vîntul aici, numai că vîntul acela era călare pe jecul dumneavoastră cel roșu. S-a uitat lung la mine și n-a mai zîmbit.

— Îți urez ca același vînt să te ducă înapoi cît mai repede, a rostit el, întorcînd pagina și concedîndu-mă.

Noaptea am avut inspecție. Au apărut mai mulți decadați. Un milițian în vechea uniformă a poliției a deschis ușile și-n beciul sordid au apărut cîteva matahale cu lanterne în mîini. Conduceau pe un individ scund, îmbrăcat civil, într-un costum cămăzîu, și cu o șapcă pe cap. Avea mișcări iuțe și un glas autoritar.

— Cu ce ești, mă, aici? s-a adresat el unui țaran din comuna Vinju Mare.

— Cu o ruginitură dom' maior.

„Aha, așa-i maior”, mi-am zis. „Și care anume o fi?” Încercam să-l extrag din lista personalului Securității. Din păcate, informațiile noastre cuprindeau vechea structură a Siguranței, fără gradele ierarhiei militare.

— Ce ruginitură, mă!, și peste capul omului căzu palma iute a maiorului. Lanternele își încercușau focarele, orbînd victimele, lăsîndu-le în voia loviturilor.

— Ruginitură, ai?! Carabină ZB, de-aia cu steaua regelui pe chiușulă, și cu un sac de încălțătoare! Pentru cine o țineai, mă, țicălosule?! În cine voiai să tragi?

— În iepurii!, izbucni bietul țaran, ștergîndu-și cu dosul palmei singele de pe buze.

— Cum, mă, se zborși maiorul, numai în iepurii?!

Țăranul, oltean șiret din Mehedinți, socotî că-i vinatul prea mic pentru carabina lui cu zeci de încălțătoare și adăugă timid, nu fără o scîlpire de bucurie în ochi.

— Și pentru lupi, dom' maior. Că, știți dumneavoastră, s-au înmulțit mult haitele...

Dar n-apucă să spună cuvîntul haită, că brațul celălalt al maiorului îi cuprinsese falca.

— Ce lupi, mă ce lupi, ce haite, unde-ai mai pomenit tu, mă, lupi în mijlocul comunei? Țărănistule, banditulule, legănarule, tu ne crezi pe noi proști? Nu știm noi cum ne-ați botezat? Ia, Oancă, și, întorcîndu-se către gealatul din spatele său, îi zise pe un ton ambiguu:

— Serie acolo, cincî ani. Ai auzit, mă? Cinci ani la sare, la ocnă, acolo să-ți puzească oasele!

Țăranul, după ce simțise clestele palmelor pe obraji și gustul sărat al singelui pe buze, se simți frustrat. Așteptase o liberare mai grabnică. De aceea, schimbă tonul și, cum era cu ochii umezi de durere, începu să plîngă de-a binelea, repezîndu-se glonț la mîinile maiorului, sărutîndu-i-le cu patimă și aruncîndu-se în cele din urmă la pămînt.

— Auleo, dom' maior, că nu mi-o lăsa copilașii pe drumuri și mîiere s-ajungă de nușine prin sat! Că poate oi avea și mata copii și poate și muică care s-o îngrijești. Să nu mă nenorocеști pentru o ruginitură, bat-o Dumnezeu s-o bată, că și uitasem de ea, că rămîn cu porcul neînjunghiat în ogradă și cu țîm în pod pe frînghie.

Oancă, se adresă din nou maiorul nămîlei, după ce își retrase picioarele de pe buzele țăranului, mai pune-i un an ăstuia că s-a aducă și pistoalele.

Cînd țăranul auzi de pistoale se ridică în picioare și începu să jure că n-a avut așa ceva de cînd l-a făcut mă-sa și că n-ici nu știe cum arată.

— Lasă, mă, nu-mi umbla tu mie cu minciuni! Numai voi ăștia din Vinju Mare, din Mehedinți, vă potriviți cu hoții din Cosovenă. Voi furați și oul de sub găina.

Țăranul pricepu că-i mai bine să tacă. De aceea dădu din cap aprobativ și așteptă într-o tăcere umilă o indulcență a scîntîței.

— Cît am zis, Oancă, că-i dăm?

— Șase ani, tovarășe maior, gîjii Oancă prompt.

— Eh, dacă ne aduce și două pistoale îi mai reducem doi ani.

F ASCICULELE lanternelor au cuprins apoi pe altcineva. Era un preot de prin Romanai, cam în vîrstă și rotofei în obraji, denunțat chiar de generele său. Părea însă recșmnat și nu acceptă dialogul cu securiștii. Următorul, o făptură inaltă, osoasă, cu umeri aduși, cu un surtuc ponosit, era un țaran dintr-o comună pe care o călcaseam cîndva și care îmi încitase cunoștințele mele toponimice: Măciuca. Țăranul avea un nume neaoș oltenesc, ceva care începea cu Marin. După paloarea feței, zăbovise cam mult prin dormitoare Securității. Iar, după vinătăile din jurul ochilor, trecuse bine și prin pumnii securiștilor. Maiorul, care părea că-l știe dinainte, îl și mingie cu o lovitură în burta. Țăranul, aducîndu-și aminte poate și de alte lovituri, începu să zbiere ca o vită injunghiată.

— Auleo măiculiță, săriți, că mă omoară! Mă omoară necuratul, ăsta ăi mai mare.

Și, începînd să-și facă niște cruci repezi și mari, îl scupă pe maior între ochi.

— Ptiu, drace, piej din fața mea, ucigă-te-ar toaca pe tine și pe toți ingerii tăi.

Reacția maiorului a fost inversă de cum mă așteptam. El și năimiții din spate izbucniră într-un ris zgornotos punctat de blestemele țăranului:

— Ucid-e Doamne pe Satana cu toți ingerii lui! Omoară-i și fă-mă pe mine alb la suflet și curat la inimă!

— Bă, nebunule, îi zise maiorul, conștinînd din ris, nu te mai ruga că te rogi degeaba. N-ai la cine, înțelegi? Mai bine n-ai mai bate din gură.

Nebunului însă îi sticleau ochii, iar mîinile îi tremurau. Lanternele se mișcară mai departe și chipul său dispăru.

Rînd pe rînd, timp de aproape un ceas trecu prin fața proiectoarelor strînsura aceea de ființe, frînturi de oameni duhînd a paie putrede, a mîrdărie și sudoare. Mi-a venit rîndul printre ultimii. Intersecția ochilor cu lumina a fost destul de scurtă și încurajatoare.

— Cin-te-a adus, bă, aici?

Și, fără să aștepte răspunsul meu, și-a întors urechea iar cineva i-a picurat informația prompt. A urmat a doua întrebare, amenințătoare.

— Umblă cu soprile, ai, ne vorbești de rău? Ce-ai vrut, mă, să faceți?

M-am uitat la el fără să clipesc.

— Te ții bătoș, las că te învățăm noi minte să spui și laptele care l-ai supt la mă-ta.

Așteptam din moment în moment plesnitura în obraz. Dar, ea n-a mai venit, pentru o gală cum știu ei să-ți ofere la Securitate?! Dar cînd s-a închis ușa o-blonită a pivniței, totul a intrat în normal, în cadența milițianului ce patrula prin fața noastră. Mi-am fugărit și ultimele temeri: „Nu-i exclus să fi mers pe mărunt și să mă fi mirosit cu ceva și atunci, chiar dacă mă bagă la apă pe baza unui denunț, mai mult de un an nu pot să-mi dea”. Sau, cealaltă variantă mai puțin încurajatoare: „Dacă ei știu

tot sau aproape tot, atunci nu e o mare diferență între un joc de-a șoarecele cu pisica. Așteptam ca eu să recunosc sau măcar să mă gîndesc la „Ipoteza rezista teoretică, cîntărită mai atent, scrișlia din toate cheburile. Cînd prinzi un vînat nu-l arunci printre oameni cu vini gîmăre sau cu infrațiuni minore, cu posibilitatea de a comunica cu superiorul. Gîndurile mele o luară pe altă gaș scormonind memoria pînă la cele mici amănunte, căutînd o greșală, o pară, o fisură.

Noaptea trecu fără evenimente sau bine zis fără evenimente majore. Situația se epuiză, m-am retras în indiferență care m-a ajutat să cîștig ceva ore bune de somn, întrerupt de imaginea neclară a unor făpturi care erau ridicate dintre noi în timpurile și a căror absență dimineața, n-o reclama nimeni. Ciulînd urechile, descoperiți într-un colț un grup care aștepta dăstîrul în tăcere, într-o suferință ușor de măsurat pe fețele lor. Te seră toți pe sub etichetele locotenent Oancă, gorila din ajun. Unul, mai în vîrstă, avea buzele sparte și gema infuzată cînd era întors pe o parte. Erau toți Șăiștea Crucii, comună mare din Oltenia unde se pare că izbucnise o mică rețea cu ocazia stringerii cotelor.

La un ceas după introducerea hîrului cu apă, apără pipiriuul care îmi dădăte. Strigă de pe listă cîteva nume printre care figurau și cei doi țărani pe care îi știam dinainte. Unul, mai în vîrstă, vedea lumina soarelui în acea zi de toamnă, liberi și departe de noi, de scriș zăvoarelor, de pocetele bitelor, de sudălele temerierilor. Cînd a terminat cu cititul, jumătatea de om ne-a aruncat un ochi încurajator o privire:

— Ei, vedeți, mă, dacă au fost singurii dăm drumul. Republica și Partidul Comunist nu lovește, bă, în săracii avem ce avem cu grangurii, cu boala, cu moșiorii și cu capitaliștii. Țînțiți-vă ce vă spun. Pe Drugă, pe Pleșa, pe țăranu, pe ăștia vrem noi să-i băgăm în nișă n-o să ne împiedice! Nicăieri, nici americanii, și nimeni, ați înțeles? Mai intră o dată și leși urmat de motivul greu al drugului în broască.

Capitolul XVI:

„Bă, noi avem puterea să vă facem praf!”

F RIN ferăstru ca pivniței, alb și rece devenise intens. În zona cerelor, inaccesibilă privirii, se desfășurau activitatea se întîlțise și team percepu cu ușurință cum se chideau și se închideau succesiv un număr mare, marcînd tot atîtea sosiri și plecări. Pînă la prînz am încercat să gîhesc o discuție cu vecinii mei din întuneric. Începusem să mă obișnuiesc mîrosul greu și cu privațiunile. Mai s-a servit după tipic. Țîncam gamela fierbinte între genunchi, cînd am văzut ceva ce scîmna cu numele meu. Îngul ușii, un milițian burduhanos mîna stăruitor, agîlînd lanterna:

— Care ești, mă, Radu Ciucureanu? Și cum nu știam că m-ar chema n-aveam nici chef să-i ies în întîmpinare. Am tăcut milc. Milițianul, după ce băgă și soos prin fel și fel de genele a închis ușa, nemulțumit. L-am vădit dincolo, explicîndu-și insuccesul un tovarăș care vorbea insistenț, ba ridicînd tonul. Sondajul nu s-a putut așeză. După ce-a luat la rînd camerele și celulele, burtoșul a ieșit iar la noi. De data asta dorînd să fi torifar, a răcnit comanda:

AREA IN TUNEL

— Drepti! Toată lumea în picioare și cu minile jos!

În spatele său apăruse o siluetă înaltă, cu noul chipiu al Direcției Generale a Securității.

— Bă, să nu vă dați după corcoduș! E vreunul printre voi care se cheamă Radu? Că dacă îl aflu că-l strigă așa și face pe mutul, apoi îl fac eu să tacă de-a binelea.

Tăcerea se așternu ca o lespede peste trupurile noastre, ridicate acum în poziții caraghioase. Unii, cei mai mulți, în picioare; bătrînii în genunchi, iar cei bătuți și bolnavi, cu o mină spinzurind în sus. Și cum nimeni nu m-a depășit, și nici acompaniat, am răcnit din spate ca să mă audă, eventual și cei din alte compartimente:

— Eu sînt. Pe mine mă cheamă Radu, dar mai îmi zice și Ciuceanu.

Milțianul m-a pipăit cu lumina lanternei și m-a mîngîiat cu o înjurătură.

— Ieși, mă, mai repede. De ce mă faci, mă, să-mi ies din pepeni? Marș afară!

Și, după ce mă mîngîie cu o labă ușoară după ceafă, mă împinse afară, prindindu-mă celui cu chipul și cu uniformă nou-nouată. Am refăcut drumul din prima noapte, oprindu-mă în fața unei uși la parter unde, după ce-a ciocănit, m-a introdus într-o cameră spațioasă, dominată de un birou sumptuos, cu vrafuri de dosare pe el strălucit de o parte de tabloul lui Gheorghiu-Dej, iar de cealaltă de chipul mînistruului de interne, Teohari Georgescu. În fața biroului, două fotolii și, în carcul sobei din colț, citeva scaune de lemn. Securistul s-a plantat în spatele meu. Au trecut citeva minute bune pînă cînd ușa s-a deschis și locotenentul Oancă a apărut în toată splendoarea sa. Aveam acum prilejul să-i fac și să-i refac portretul. În trupu-i mare cit o gorilă îi stătea înfipt capul ca măciuca unui băț de chibrit. Disproporția era atât de vădită, încît mi-am strîns maxilarle ca să nu izbucnesc în ris. Miinile, atîrnîndu-i pe lingă el, adevărate labe de lemurian, spinzurau ca niște odgoane nefolosite. Sprincenele stufoase se închideau aproape de asupra nasului. Buzele subțiri și alunecate spre stînga îi dădeau aerul unui zîmbet continuu și prostesc. Avea în mină un ciorchine de strugure pe care-l ciugulea din mers. S-a aruncat pe un fotoliu și, fără să se uite la mine, scuipîndu-și alene simbulii, m-a întrebat:

— Tu, ești, mă, Radu? Și cum zici că te mai cheamă?

Mi-am pronunțat numele corect în timp ce ultimele scîmbe și coji erau proiectate pe covor. După ce și-a terminat festinul vegetarian, s-a întors către mine.

— Și ce, crucea mă-tii, mă, te-ai apucat tu ca deșteptu' cu ailalii de teapa ta să vă faceți de cap prin oraș? Ce credeți voi?! Clasa muncitoare doarme? Bă, să vă între în cap că noi și visele voastre le știm.

Se ridică în picioare, apropiindu-se de mine amenințător. Ochii îmi erau pironiți pe labele lui și măsuram în gînd secunde care mă despărteau pînă la folosirea lor. Dar mă înșelam. Oancă a venit lingă mine, mi-a rinjit și a bătut cu palmelle peste solduri.

— Bă, noi avem putere să vă facem praf și pulbere pe toți, ai înțeles, bă, să vă facem chisăliță. Ți-a dat mă-ta să mîmînci vreodată chisăliță? Pe toți cei care ne stau împotriva, de la mic la mare și pe viceversa. Și spune-mi tu mie acum, care zici că ești cu școală, de unde avem noi puterea asta? Ia zi!, și îmi agită prin fața ochilor palma sa ca o copită de cal.

— De la cine?, repetă el.

Mi-am stors creierii pe loc și-am făcut apel la toate cunoștințele mele politico-sociale.

— Cum, de la cine?, am îngăimat eu. De la guvern, de la partid.

Dar n-am mai apucat să merg mai sus pe scara puterii, că m-am pomenit aruncat în perete de-un guvern plasat în piept.

— Ce partid, mă, ce guvern? Să-ți spun eu, care sînt comunist de cînd eram u-

cenic la prăvălie. De la popor, bă, de la popor! El ne-a dat puterea în mină. Și dacă om fi proști și ne-om lăsa duși de nas de de-alde tine, poporul o să ne-o ia îndărăt, așa ca într-o clipită.

Mă koviscam tare cu ceafa de zid și si-logismul cizmarului Oancă, acum în Securitatea Republicii, îmi apărea nebulos și fragmentar. Așa fi vrut să-l întreb cine-i poporul ăsta, dacă-i cumva România și dacă el, locotenentul major Oancă, l-a cunoscut vreodată. Dar mă durea coșul pieptului și capul îmi vijilia, iar eu trebuia să-l las să vorbească pentru a înțelege mai bine pătratul în care se afla piesa mea, în jocul de șah pe care-l jucam. După ce m-a făcut tîndări cu logica sa de fier și mi-a ilustrat totala mea ignoranță în politică, Oancă a trecut la lucruri mai concrete.

— Eh, acum, ai aflat de ce stai în fața mea și te judec eu, care-am fost meseriaș.

Cu gîndul la bunicul meu, cizmar în Craiova, patron de prăvălie mai tirziu, cu zeci de cafe și sute de muncitori trecuți prin mina lui, în jumătate de veac de meserie, îmi zisei în sinea mea: „Haida-de, n-ai ajuns tu nici măcar lucrător, damăte calfă sau meșter”. Și, ca să-l încît, i-am servit-o:

— Ce-ai vorbit cu ăla care face verba romînului, e brătară de aur.

Ca să-mi arate cît de receptiv a fost el la noile poporului, Oancă îmi aruncă peste umăr:

— Păi, cum, bă, puteam eu să rămîn la trepid și la ciocan dacă poporul avea nevoie de mine? Ce, eram eu cu Miha-lache și Brătianu să mă bat pe burtă cu moșicri? De asta am intrat în partid, fiindcă am vrut ca toți oamenii să fie la fel, să fie și bogați și săraci.

„Adică numai săraci”, gîndii eu imediat, „și citiva mai avuți decît toți bogații din trecut”. După ce îmi ținu o lecție de ideologie, cu incursiuni biografice, Oancă își strînse buzele lăiate parcă de o sapă și îmi spuse:

— Bă, eu aș putea să te bat pînă te caci pe tine, dar acum sînt obosit și n-am nici un chef. Mai bine să zici tu de bună voie tot ce-ai făcut, pînă la ultimele as-cușuri ale tale. Să-mi spui ce legături ai avut.

Tot trupul mi-era încordat și fiecare cuvînt al său mergea ca o pietricică de mozaic care caută să întregescă un tablou. Cînd am auzit de legături, pleoapele mi s-au zbatut ușor. Dar, Oancă a mers mai departe:

— Ce-ai vorbit cu ăla care face versuri, Martinescu? De cite ori v-ai văzut voi și ce plaruri aveți? Să le așterni pe toate așa ca la popă, din fir în păr. Și citi erați, și pe cine mai voițați voi să mai stringeți? Uite aici, și trecu în spatele biroului și scoase un teanc de coli albe, și hirtie, orneală și peniță, să-mi scrii tot ce-ai văzut și auzit în legătură cu ăsta. Eu te las aici, și din cînd în cînd am să vin să văd ce-ai zîmgălit.

MĂ ASEZĂ la o măsuță și-mi împinse scaunul de lingă sobă. Am rămas singur și în prag de gînduri negre. Cuvintele cizmarului îmi deschiseseră în fața un culoar căruia, chiar dacă nu-i ghiceam sfîrșitul, cel puțin îl puteam bănui capcanle.

Pe fereastra larg deschisă, dar cu zăbrele țoapăne, pe cerul de un albastru întens vedeam legîndu-se molatic coroa-nele arămii ale castanilor din curte. Dimineea era căldurcasă, cu lumină aurie, catifelată, iar zgomotul îndepărtat al străzii îl auzeam de aici, dinăuntru, ca murmurul unei mări nevăzute. Dincolo de zidul alb și înalt ca de cetate știam că este viața și mai ales libertatea, noua libertate careia îi cunoșteam prea bine chipul hîd, anticameră totuși obligatorie pentru cea ultimă și cea adevărată.

Am închis ochii și m-am cufundat în realitate imediată. Era lîmpede ca azu-rul cerului că totul pornise de la Mandinescu, de la ceea ce declarase, ba chiar, admițînd absurdul, de la ceea ce făcuse. Decîtînd amenințările cizmarului, înțelegeam că Sergiu se lăudase lefîn și i-

rutul pe undeva. Scăpase o informație, făcuse vreo aluzie la vreo organizație, iar șoaptele fuseseră receptate de urechile Securității. Ceea ce nu-mi puteam explica era tocmai venirea sa la mine acasă. Aceasta era prima latură a triumphiului în mijlocul căruia mă aflam. A doua era dată de cunoștințele sale despre mine. A treia, erau metodele pe care urmau să le aplice ei în cursul cercetărilor. Oricum mi-aș fi geometrizat poziția se cuvenea să admit că mă găseam pironit la o distanță egală de cele trei laturi, și că o singură mișcare a uneia putea să precipite primejdios deplasarea celorlalte. Îmi fixasem ochii pe foaia de hirtie și mi se părea că văd un ecran gol, pe care eram somat să înlîntui propria mea secvență. Odată trecute prin fața proiecturii, personajele ar fi căpătat viață și identitate, și nimic și nimeni nu le-ar mai fi putut trage îndărăt, în anonim. Da, era lîmpede că firul pornise de la Mandinescu trecînd pe lingă mine, făcîndu-se ochi și smulgîndu-mă în cele din urmă de pe locul meu. Cit era de trainic acest fir și de cite ori se înfășurase în juru-mi, numai Dumnezeu știa sau poate chiar și... cizmarul cu mutră de australopitec.

Văzusem în filme de război cum se pășeste pe terenuri minate. Cu groaza în suflet și cu moartea ascunsă sub tine. Mie mi se putea întîmpla ceva și mai rău. Fără să știu ce s-a întîmplat, fără o hartă precisă a evenimentelor consumate sau potențial explozive, puteam să cad cu ușurință pe sfîrșitul meu care se putea lega foarte ușor de începutul pierrii altora. Partii de scăpare erau numai citeva. Am început să le scrutez. Prima, cea mai lesnicioasă, îmi impunea să scriu mult și de toate. Biografia părinților, a mea, a prietenilor, a cunoștințelor, toate adunate, dar și răsirate într-un ghiveci din care n-aj fi știut ce să culegi mai întii. Există însă și pericolul de a scoate la lumină un grup de oameni bănuți de Securitate. Riscam să prezint legături care puteau fi urmărite, cu conștințe imprevizibile, atît pentru oamenii din afară, cit și pentru mine care, rămas în întuneric, n-aveam decît posibilitatea unei așteptări neputincioase.

Mai exista o cale, aparent mai netedă. Să scriu așa, ca într-o epistolă, că am cunoscut odată pe un oarecare Sergiu Mandinescu, poet-vagabond, care mi-a vorbit de înființarea unei formații, cenzurii literare cu membri și cotizații. La prima vedere, soluția părea genială. Pe urmă constatai că are și ea un cusur, și încă unul foarte mare. O hirtiuță iscălită de mine, cu scrișul sau iscălitura mea, putea fi oricînd folosită, amplificată, plastegărită și introdusă sub ochii primului venit sau primului găbit care, din întîmplare, putea fi chiar Sergiu Mandinescu. În ochii săi sau ai altora declarația sumă ca o invitație generală la sinceritate și mărturisiri. Din propria experiență de alpinist, știam ce amplasare are prima piatră rostogolită nesăbuit pe grohotișul vailor și cit atrenezăz în drumul său un gest nechipzuit, o semnătură lăsată fie și sub un text nevinovat. Nu voiam să fiu eu cel care va declanșa avalanșa. Mă găseam acum agățat de un cablu unde, atît timp cit nu întindeam o mină către cineva, mai aveam o șansă să-mi păstrez viața.

Mai rămînea a treia soluție: să nu scriu nimic, absolut nimic. Să las foaia albă, așa cum ieșise din fabrică și să aștept. Avantaje: nu mi se mai poate folosi iscălitura și interpreta cuprinsul. Aștept desfășurarea evenimentelor și, în funcție de ele, îmi voi defini poziția. Dezavantaje: dialog aprins cu cizmarul, pînă la cizmăgeală. Urma pumnului în piept o mai simțeam, iar amprenta pe-retelui în ceafă nu se ștersese. N-aveam însă de ales.

AȘTEPTAREA mi-a fost lungă. Probabil că Oancă mă uitase. Sau poate că eu eram un personaj încă nedemn pentru el. Între timp, în birou apăreau indivizi cu mutre din ce în ce mai respingătoare, potrivite

unui bestiar unde fiarele nu-și mai conținesc apariția. Pironit pe scaunul de lemn, plecat spre frontul alb al hirtii, cu tocul în mină, încremenisem într-o așteptare ce începuse să mă obosească.

Convingerea luă jocul indoielii, iar certitudinea se substituî treptat cumpenei judecării. Anchetatorii nu șiau mai nimic despre mine, căci, numai a suta parte dac-ar fi aflat-o, n-aș fi rămas eu aici liniștit, cu o declarație în fața ochilor. Trecuse amiaza și nimic nu se schimbase. Afară vîietul străzii se întetise. În curtea boierului Poenaru, actual sediul al Direcției Regionale a Securității, se lăsase liniștea. Picoteam de somn, cu maxilarele prinse zdravăn în podul palmelor. Nu doream să le ofer prilejul unei răfuieci iefine, doar pentru o corecție de altitudine; îmi păstram forțele pentru una de conținut. „Pariez o sută contra unul că în seara asta voi intra în pumnii lui Oancă.” Dar a urmat o surpriză. Cel care a intrat în cameră să mă întrebe dacă am scris ceva era o mutră necunoscută. Avea o cîrpă roșie pe antebră și am ghicit în el pe ofițerul de serviciu. Înalt, desirat, cu o culoare măslinie demnă de rudarii din jurul Craiovei, tipul mă luă în primire:

— Ai scris, mă, declarațiunea?

M-am uitat la el cu ochi inocenți și cu un zîmbet supus.

— Ce să scriu, domnule ofițer, dacă nu știu nimic.

Țiganul a dat ochii peste cap. Pe urmă, i-a bulbucat către mine:

— Toți ziceți că nu știți nimic cînd veniți aici. Dar aici vi se dezleagă limbile.

Observînd însă hirtia imaculată, se zborși la mine:

— O să dai tu ochii cu tovarășul Oancă și o să vezi tu atunci pe draacu. Va fi vai de ciolanele tale.

Cu promisiunea puțin îmbucurătoare de a încăpea pe mina cizmarului, am părăsit biroul, gîndindu-mă pe ce me-leaguri bahice s-o fi aflînd cizmarul-lo-cotenent la ora aceea. M-am înapoiat în bec unde mă așteptau același meniu și aceeași bucăciță de piine. Înăuntru, camera pară se mai aerisise. Plecaseră mulți. Rămăseseră doar cei din Săliștea Crucii. Mai plecaseră și citiva oaspeți noi, dintre care un invățător din Mehedimți cu privirea ageră și cu ochii încercănați de lovituri. Spre seară, cotețul, așa cum îl botezase un milițian, s-a umplut din nou. Zeci de făpturi de diferite vinete, de la tineri de șaisprezece, șaptesprezece ani pînă la bătrîni cu părul alb, unii cu cojoace — care apucaseră să și-l mai ia — alții, majoritatea, dezbrăcați, așa cum îi prinsese Securitatea. M-am retras într-un colț unde auzeam mai bine ce se petrecea afară, la mine ajungînd în surdina și murmurul celor dinăuntru. Am adormit repede, gîndindu-mă la mutra pe care o va face Oancă cînd va vedea albul hirtiei în fața ochilor.

Cred că trecuse de miezul nopții cînd mi-am auzit numele. Mai bine zis am primit un ghiont și lama de lumină a lanternei m-a trezit de-a binelea. În citeva mișcări am fost în picioare și, împins energic din spate, am ajuns sub lumina centrală a beciului. Acolo, peisajul uman se schimbăse. Un găligan cu trese de sergent major mă aștepta învîrtînd ceva lucitor în mină. Cînd am ajuns în fața lui mi-a răsucit într-o clipă coatele la spate. Am simțit la încheieturi strînsoarea cătușelor. Mișcarea se făcuse cu dibăcie de profesionist și pe loc mi-a fulgerat în cap revanșa lui Oancă. „Aha, deci nu te pun la probă, pînă cînd nu ești legat belci”. Pe seară, urcînd treptele, răă gîndeam cum să-mi feresc dantura și la cite runde voi revista. Cred că era trecut de două noaptea. În Securitatea Craiovei se lucra ca în plină zi. Părea un stup de viespi ce-și deapănă activitatea la adăpostul întunericului. Purtînd pe lăță o mină nestîmtoare și feciorelnică, am pășit într-o încăpere care avea să-mi schimbe hotărîtor destinul.

Clubul Literar este o echipă de tineri prozatori și poeți, constituită în februarie 1990 pe baza unor principii, atitudini și afinități deja existente.

Cenaclul din strada Edgar Quinet reprezintă doar una din formele de manifestare ale Clubului Literar. El funcționează din 12 martie 1990.

Cei șase membri-fondatori ai Clubului Literar (Ara Șetpilici, Vlad Pavlovici și semnatarul Manifestului) pregătesc la editura Litera volumul colectiv Ficțiuni.

CLUBUL

Manifestul Clubului Literar

1. CLUBUL LITERAR PROPOUNE PRINCIPII, NU REȚETE.

2. ONESTITATE, FRANCHETE, INTRANSIGENȚĂ. Acestea sînt criteriile care au dus la constituirea Clubului Literar. Ele reprezintă semnele unei atitudini comune pentru toți membrii echipei, ca reacție împotriva oportunistului literar.

3. PERCUTANȚĂ. Percutanța constituie o calitate obligatorie a textului literar. Un text literar care nu se citește cu interes poate fi suspectat de irelevanță. Clubul Literar susține ideea declanșării și stimulării permanente a interesului cititorului, în primul rînd prin resuscitarea activității de fantasmaticizare. Recursul la tehnica suspansului, întoarcerea la poveste (în proză), falsă narativitate (în poezie), condensarea extremă a tehnicilor descriptive și narative — scurțătura semnificativă — și în general orice efect de insolitare obținut printr-o schimbare de paradigmă reprezintă mijloace prin care percutanța literară poate fi realizată.

4. CEREBRALITATE. Membrii Clubului Literar se opun supralicitării intuiției și inspirației brute, alibiuri comode ale amatorismului. Sensibilitatea scriitorului trebuie să accepte medierea cerebralității. Pe de altă parte, dacă cerebralitatea nu conduce la percutanță, ea este construcție pură, artificială, produs de laborator.

5. NOUL CONCEPT AL LITERATURII. Clubul Literar respinge prejudecățile populare sau elitiste. Din această perspectivă, ei pledează pentru un nou concept global al literaturii, în cadrul căruia relația cult/trivial, trecut/prezent, rutină/inovație, realitate manifestă/realitate latentă să devină una de acomodare reciprocă. În același timp, membrii Clubului Literar refuză să accepte divizarea artificială interior/diaspora a literaturii române.

6. DESCHIDERE CĂTRE VIZUAL. Clubul Literar accentuează apropierea literaturii de celelalte arte, în perspectiva unui viraj de sensibilitate în primul rînd către vizual.

7. NOUA SENSIBILITATE ARTISTICĂ. Clubul Literar consideră că sensibilitatea artistică tinde să evolueze în direcția unei combinații a experienței și timpurilor psihologic, real și cultural. Efectul acestei dilatații a-perceptive poate trimite către o regăsire a identității, prin integralism și sincronicitate. Noua sensibilitate reorientează pulverizarea entropică dinspre distrugere, deconstrucție și negație (criza postmodernismului) către o coerență afirmativă. Ea va determina apariția unui nou moment estetic.

8. APROPIERE DE POLITIC: CONDIȚII. Clubul Literar consideră că scriitorul, și nu neapărat opera lui de ficțiune, e obligat să se confrunte cu politicul atîta timp cît acesta atentează la libertatea sa de creație. Astfel, un articol politic poate reprezenta un act de igienă intelectuală și o „reparație morală” la adresa literaturii. Pentru scriitor, literatura este valoarea supremă, dar, în afara libertății politice, ea nu se poate realiza.

9. REFUZUL INSERIEI. Clubul Literar nu își neagă predecesorii, dar nici nu se recunoaște în filiația vreunui curent sau tendințe. Utopia Clubului Literar este să ofere o viziune globală, integratoare, care să facă inoperante conceptele de promoție literară, serie, grup.

iulie 1991

ION MANOLESCU
ALEXANDRU PLEȘCAN
FEVRONIA NOVAC
ANDREI ZLĂTESCU

Ion MANOLESCU

Noi întâmplări din orașelul nostru

VISUL secret al domnului Tippeton era să ajungă șofer pe un camion de transporturi grele. Se trezea citeodată în mijlocul nopții, zvrind pătura de pe el și ridicându-se în capul oaselor, cu impresia că se află într-o cabină metalică, strălucitoare, tînd în mîini volanul rotund și lucios. Îi făcea plăcere să se știe acolo, printre manete și butoane, rezemat de spătarul din piele al scaunului, ambalînd motoarele colosale în fața unei șosele albe și pustii. Apoi, pe măsură ce zgomotul creștea în intensitate, devenind tot mai supărător, domnul Tippeton își ducea mîinile la urechi și, deschizînd ochii, întinea privirea uimită a nevestei sale. O înveloa pe Louise cu pătura și se trîntea la loc în pat, cu capul în perne.

O sută de metri mai încolo, chiar lângă locuința primarului Ted Grant avea un vis similar. Cumpărase terenul de la moș Barnes, care între timp murise lovit de un atac de inimă, și își clădise în mai puțin de un an și jumătate o a doua casă. Se apucase de grădinarit, aranjase gazonul și își instalase în spate, într-o magazie de lemne, o mică distilerie clan-

destină. Oamenii spuneau că Grant ar fi vrut să scoată un fel de whisky de cartou (sau cam așa ceva), dar pentru asta avea nevoie de autorizația primarului.

Intr-o noapte, Ted Grant a visat la rîndul lui un camion nemiapomenit, dichisit cu o sumedenie de instalații mecanice, pe care le încerca pe rînd, cu o satisfacție de copil. Cocolat în cabină, proprietarul Copanului Fript dădea indicații unei echipe de cărăuși. În legătură cu încărcătura ce trebuia transportată. Apoi, cînd toate erau gata, cînd băieții închiseră cu atenție prelatele cafenii din spate, Grant învinse cheia în contact și demară. În față se întindea aceeași șosoa pustie și albă.

Că visul unui om poate să se repete, iată ceva obișnuit; că visurile a două persoane pot avea o legătură între ele, nimic senzațional nici aici; dar că doi înși visează același lucru o săptămînă la rînd, fără cine știe ce diferențe, iată un fapt lesit din comun! Așa că primarul orașelului nostru și cu Ted Grant s-au hotărît să găsească o explicație întregii povești, mai cu seamă după ce s-au întîlnit amîndoi în fața cîrșului din dreptul

Alexandru PLEȘCAN

Rezerva

NIMENI nu m-a împins să fac această relatare și nici nu vreau să fie altceva decît o povestire pe care, cum se zice, orice om o poate scrie o singură dată. De aceea, lipsa pretențiilor artistice nu trebuie să mire pe nimeni. Cit despre corectitudine, mă bizui pe cel cărui îi dictez și care îmi cere să-i omit numele.

M-am născut într-un oraș de provincie și am avut norocul să trăiesc într-o perioadă liniștită, cum istoria cunoaște rar în timp de o viață de om. Numele meu este Cristian și tatăl meu a avut nefericitădea să mi-l împrumute de la fratele lui care a murit destul de tîrziu într-o întimplare curioasă. Am copilărit într-o familie modestă și locuiam împreună cu surorile mele, trei la număr, în marginea orașului. Cum întreținerea lor fusese costisitoare, iar tata a îmbătrînit și n-a mai putut să lucreze, la vîrsta majoratului meu, bunele intenții privitoare la educația ce mi se cuvenea s-au văzut oprite la o școală medie, nici aceea terminată. Atît pîrîntii, cit și surorile mele nu au însă legătură cu povestea de față, așa că o vor părăsi acum. De fapt, mama și tata s-au stîns curînd, iar cele trei erau măriate cînd am început să urmez patru ani ca ucenic pe lingă un crotlor evreu, timp în care am și locuit la acesta, apoi, cu banii de care dispuneam și cu aceia pe care i-a adus Aurora, fata de băcan care m-a lăsat de bărbat pe cînd aveam 21 și ea 16 ani, am putut deschide un atelier propriu în vechea noastră mahala. În mai puțin de zece ani, m-am mutat mai aproape de centru și aveam la rîndul meu cîte un ucenic, deși afacerea îmi mersese ră destul de bine, avînd în vedere că primii mei clienți erau săraci, unii și rău plătici, dar nevasta m-a ajutat pricepin-

du-se să facă mereu noi tipare de rochii. Faptul că am reușit să stringem ceva bani se poate datora și împrejurării că nu am avut copii să-i hrănim și să-i dăm la școli.

La vîrsta de patruzeci de ani eram cîm mai căutat crotlor din oraș, pînă și primarul își comanda la mine costumele; Aurora primea și comenzi de epocă pentru teatrul regional, chiar dacă uneori nu le plăteau cu abonamente în lojă... Făcăm și puțină politică, asta fiind o indeletnicie potrivită oricui are un ceas de aur și atîta vreme cit nu e război. Aveam mulți prieteni în ulița negustorilor, acum strada comercială, și citeodată ne întîlneam pe la cite unul din noi să dăm cep unui butoiș mai vechi. Însă aproape seară de seară, mergcam la un pahar de vorbă în cel mai mare local de pe stradă și din tot centrul. „La motanul negru!” Jos era restaurantul cu grădina și muștarie în spate, iar sub podea intrau printr-un fel de capac direct în pivniță, unde puteai bea așezat de-a dreptul pe buturugi. Aici ne mai petreceam nopțile învîrtînd la foite. Caturile de sus aveau camere pentru călători, iar al treilea dădea într-o terasă rotundă, de unde priveai pe timp de vară tot tirgulul.

Întimplarea ce avea să-mi schimbe soarta s-a petrecut chiar aici. Probabil că mă cam cherchelisem într-o seară mai mult de unul singur, că nu-mi dădeam seama după figurile celorlalți cit băusem. Lucrurile spuse pe șleau sînt că am încălecat balustrada terasei și m-am jucat cu înălțimea. Acum n-are nici o importanță dacă m-am aruncat, dacă am căzut de ameteală, dacă beția m-a împins sau, dar la asta nu m-am gîndit niciodată serios, dacă m-a ajutat cineva. Se spune că înainte de a muri îți retrăiești fulgerător toată viața, dar eu am pățit așa și n-am murit. După ce a dispărut strada pe care o priveam cu o clipă înainte în lungul ei, parcă am intrat într-un cinematograf în care ecranul vine în întîmpinarea ochiului și spectatorul străbate un tunel de întîmplări. Să fi avut vreo trei ani cînd, jucîndu-mă în genunchi pe dușumea, am descoperit că ornamentele de la margi-

SANDRO BOTTICELLI : Infernul, XV (1495)

primăriei și Grant i-a relatat primarului ocaziunile lui nocturne:

„Mă țin de atîta vreme, domnule, și nu știu ce să fac...”

„Bine, dar asta-i visul meu!”, a intervenit domnul Tippeton, nereușind să-și ascundă uimirea și insatisfacția.

De atunci, de cînd aflaseră că visează amîndoi același lucru, domnul Tippeton și cu Ted Grant luaseră hotărîrea să meargă la un doctor și să afle ce se înțeapă de fapt cu ei.

Doctorul McKee, un individ rotofel, cu obraji mereu imbușorați, se stabilise de curînd în Gas-City. Îl înlocuise pe bătrînul Farmer, de care lumea nu prea auzise, mai cu seamă că nimeni nu-l văzuse participînd la vreo acțiune colectivă. Fusese un tip retras, morocănos, și oamenii preferaseră să meargă la doamna Robinson sau, în cazurile mai serioase, direct la preotul din localitatea vecină. McKee avea patruzeci și cinci de ani, un aer de curățenie și sănătate ce inspira optimism și încredere și era burlac. Toate aceste trăsături ar fi trebuit să aibă darul de a-l face simpatic locuitorilor orașelului nostru; dar nu a fost să fie așa. Doctorul fusese văzut odată chinînd o vrabie cu niște bucăți de sîrmă și lumea intrase la bănueli. Apoi, mai era și stilul lui bombănit, ce amintea de manierele bătrînului Farmer; mereu nemulțumit, cîrțitor și încruntat. Iar dacă nu s-ar fi aflat de povestea aceea de la Colegiu, probabil că marea majoritate a cetățenilor din Gas-City l-ar fi evitat cu desăvîrsire.

La o săptămînă după ce își dăduseră seama că se petrece un lucru ciudat cu ei, Grant și cu domnul Tippeton s-au întîlnit în cabinetul lui McKee. Traver-

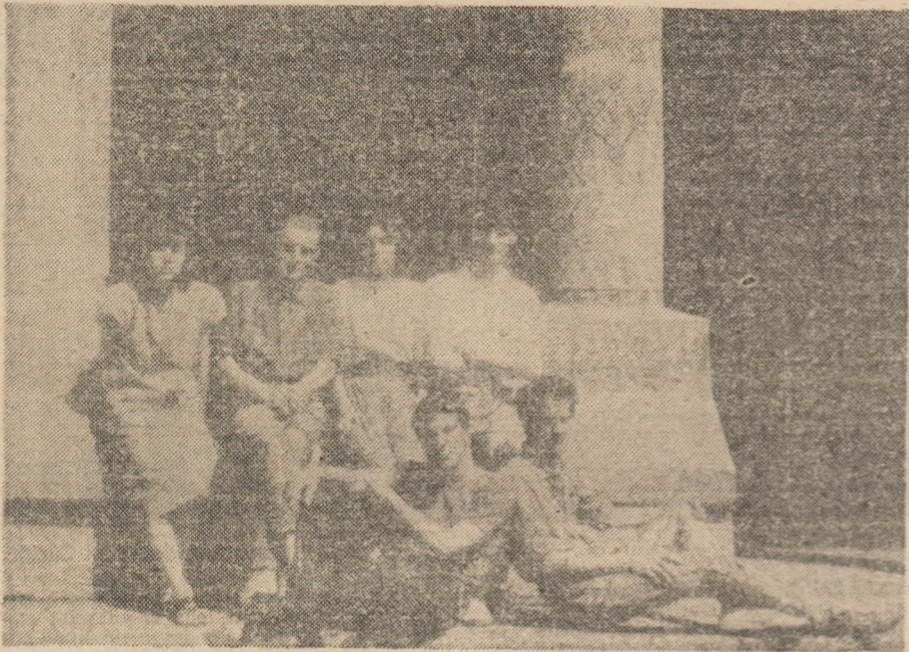
saseră jumătate de orașel (căci cosmologia bătrînului Farmer, pe care doctorul o preluase, fusese izolată parcă de restul lumii) și nimeriseră peste un McKee mai nervos ca oricînd. Doctorul îi invitase înăuntru, fără să uite să le amintească de faptul că are nu știu cite fișe de pus la punct și că nu stă prea grozav cu timpul. Era îmbrăcat în obisnuitul lui halat, alb, legat la briu cu un cordon lat și plin de scame; nodul dublu, grosolan, amplifică dimensiunile stomacului și îi sugera o treabă făcută de mintuală.

„Ei, care-i problema?”, s-a înfipt McKee în cel doi, fără să-l pese că de la unul își lua băutura săptămînală, iar de la celălalt o sumedenie de hîrtiute cu ștampile și semnături.

„Domnule doctor...” a blîuguit Grant, „știți, cum să vă spunem... noi... noi visăm de două săptămîni același lucru!” În timp ce vorbea, proprietarul Copanului Fript trăgea cu coada ochiului la primar, cerșîndu-i aprobarea. Domnul Tippeton a dat ușor din cap, îndemnîndu-l pe Grant să povestească mai departe. Apoi, după ce acesta și-a terminat istorisirea, s-a ridicat de pe scaun și, privindu-l în ochi pe doctor, i-a spus:

„Doctore, nu vreau palavre sau povești de adormit bibinacii! Spune-ne adevărul!”

McKee și-a scos stetosocul dintr-o sacoșă neagră, i-a pus pe cei doi să se dezbrace pînă la briu și, folosindu-se și de alte instrumente, care mai de care mai sofisticate, și-a început consultația. În sfîrșit, cînd totul a fost gata și sculele s-au întors în sacoa lor, doctorul a mizgălit ceva pe o foaie de hîrtie și l-a avertizat pe Grant:

CLUBUL LITERAR : Ara Șeptilici, Vlad Pavlović, Fevronia Novac, Ion Manolescu (sus), Andrei Zlateșcu, Alexandru Pleșcan (jos).

mea dulapului, pe amândouă părțile, cit era de lung până spre tavanul întunecat, se ridicau fără efort dacă băgai mina în praful din dosul piciorului. Rămânea un spațiu îngust și înalt, pe care l-am folosit multă vreme ca ascunzătoare pentru nasturi și arșice, iar mai târziu pentru țigărele și bani. Nu pot povesti cite am văzut în clipele scurte, mintea mea nu poate decât să aleagă din viteza faptelor. Prima călătorie cu trenul, în costum nou, pe care abia îl atingeam de banca de la casa a treia. O gară. Vagonul nostru oprește chiar în fața pompei cu apă de băut. În mână setea, dar n-am îndrăznit. Un bărbat în vîrstă umplea o sticlă, iar tînărul care ședea în fața mea s-a aplecat pe geam și i-a cerut să bea. Bătrînul s-a înălțat și i-a întins sticla plină, apoi a așteptat liniștit, numai că după ce a sorbit încet, cu înghițituri mici, chinuțoare, oel de la geam s-a întors către o fată oacheșă de lângă el și ea, a băut ce mai rămăsese. Trenul scîrțîia și se urni, iar tînărul scoase iar capul și trînti sticla ce se sparge pe bordura peronului, la picioarele celui care o aștepta. Fata izbucni în ris cu dinții albi și ne depărta de gară. Îmi amintesc limpede tot ce gîndeam atunci, dar nu e locul să o mai spun și pe asta, destul că pînă în ziua de azi caut uneori ce ar fi trebuit să fac de n-aș fi fost copil, imaginez fel de fel de căs pentru a face dreptate, e un joc pe care-l practic uneori cînd sînt singur și mintea poate că o ia razna. E ca și cum ai citi, dar am descoperit asta mult mai târziu, căci pînă la întîmplarea cu prăbușirea, care mi-a mai deschis ochii, nu prea am avut timp să citesc mai mult decît pagina săptămînală distractivă și editorialele din fiecare zi. O altă imagine pe care am văzut-o atunci a fost fața grasă a băcanului, soțul meu, cînd se înroșise de furie pînă în virful urechilor și ochii îi păreau mai bulbuceți decît la prima noastră ocartă. Atunci m-a gonit și a dat drumul la cîine. Vedeam într-o clipă

dulăul slobod, apoi rafturile și stîlpile și muștele bizînd, zîmții mărunți de pe marginea aripilor și spinarea verde a fiecărei muște deasupra tifonului, orice puteam să văd, cum imi doream, pe Aurora cînd lua de la măcelărie un ciolan de vițel. Și fiecare carte din biblioteca avocatului, cînd eu succesiunea, nu doar copertile cărților, ci și fiecare pagină, orice limbă a pămîntului ar fi fost, eu citeam totul mai repede ca un clipit din ochi. Vizita la doctor, atunci n-am speriat puțin, însă ce ar putea fi de reținut dintr-o viață atît de obișnuită ca a mea, viața unui croitor oarecare, nu aventuri de explorator în Africa sau de haiduc despre care se scriu atîtea istorii... Am trăit totuși bine, și chiar dacă mi-a plăcut banul, uneori mi-a plăcut și să-l cheltuiască pentru un ceas mai frumos și mai lipsit de grijă. Cînd am izbit pavajul din fața intrării de la „Motanul negru”, toate astea s-au terminat.

(Fragment din volumul colectiv Ficțiuni)

Andrei ZLATEȘCU

Arborele-curcubeu-japonez

(Fragmente)

Așa, poemul, va începe cu primul tău vers, amicilor care te caută le recitești din vechile tale poeme, de parcă marea ar desena un alt trup pentru tine, trupul de om sub haina de lup, versuri de cînd mama trăia, cu umbra ei aurie, cu obiceiul ei ciudat de a mă speria cu trei infățșări : de libelulă, de bătrînă culegătoare, de știucă, obicei vesel fiindcă ori de cite ori zbieam vecinii urcau repede ca să spună : „Are glasul frumos”. Mama se mindrea cu fotografia mea, pe care o arăta tuturor, străini sau oameni de-ai locului, iar duminica mă încălța cu ghețe de lac și ne plimbam amîndoi pe faleză. Cînd am mai crescut a apărut tata, jovial, ca un purice dresat, care mi-a spus : „Primește numele meu.” Eu nu l-am cunoscut cine era și l-am întreat : „Veniți de departe ?” Atunci tata a ingenuncheat și a tăcut. După multe ierni, îndrăgostindu-mă eu de pielea Rosaliei cea albă, ea imi răspunse într-o doară : „Nu te mai la nimic”. Și-mi dăruî o tabacheră cu fețe de os. Tabachera am făcut-o cadou unui prieten navigator. Am aflat c-a pierdut-o în aceeași noapte la zaruri. Inutil să regret, mă puteam oricum socoti norocos : nu eram mai nesăbuit decît alții, a cîine nu miroseam, oamenii dădeau de înțeles că mă plac. Știai să ierți, știai

să uiți, uneori erai mai presus decît ceilalți. Uneori lăsînd paharul neatins, privind înăuntru ca în fîntînă, mereu cu gîndul aiurea sau rivînd de fapt la apetitul prietenului.

Ce ti-a adus mulți dușmani : faptul că nu stringeași mina, ci îi-o lăsași apucată, stoic, așa cum ai fi primit în braț o seringă. Boli n-ai avut. Doar o pată vinată urmîndu-ți privirea. Pe lângă casa dușmanilor tăi, treceai fluierînd. Multe fotografii s-au pierdut. Ți-a mai rămas Vocea.

★

În altă zi, rătăcind pe faleză, ai întîlnit un călător întins de-a curmezisul potecii. Era desculț și pe față îi obosise un zîmbet ce nu mai avea nimic de-a face cu bucuria. Pantaloni îi erau strînși la briu cu o sfoară de capătul căreia era spinzurat un balon. „Trezește-te !”, i-ai strigat ; „Locul e plin de pericole, te prinde noaptea pe drum.” Atunci balonul și s-o aplecat ușor spre ureche și-a spus : „Inutil, domnule. Aveți în față un personaj norocos. S-a născut dormind și doarme de cînd s-a născut. Visează că aleargă după un balon și de aceea e mereu obosit. Am obosit și eu de așa un stăpin. De aceea mă trag mai la umbră și îl las să mă caute. Vă așteptam și, dacă m-ati lega de cureaua dumneavoastră, v-aș fi o călăuză înțeleaptă.”

(din volumul colectiv Ficțiuni)

Fevronia NOVAC

Concurență

afară
un pãianjen electric
asteaptã la poarta Inaltei Clãdiri a
Senatului

și repetã în gînd motivele sinuciderii
le face verosimile
le ordoneazã prudent
iși alege cuvinte puține banale
esențiale

ca să poată fi considerate valabile
e un vînticel plăcut
într-o zi bună ca multe altele
o zi în care norii electricei departe
ocolesc pãdurile
iar cotofenele fac mare vacarm
topãind pe crengi
precum nepoteii pe balansoare
e atîta rãcoare

pãianjen electric meloman și moale
care coborî de-a lungul firului tors
pînã spre cianta usii masive din stejar
dincolo de care o pãrelnicã muzicã
te conduce la scarã
te introduce apoi
înăuntru
unde – stupoare ! – spre searã
dupã îndelungi dezbateri istovitoare
doar cel mai abil, cel mai norocos
dintre candidați

primește gratuit
cantitãtea de otrãvã necesarã.

Cortegiul

Strîmbãturilor

Mai bine singur decît rãu însoțit –
iși zise Popeye din ce în ce
mai neliniștit pentru gîtul care
ii juca în aer –
frigul i-a culcat devreme pe noctambuli
fumez ca un șarpe
de cînd m-a lãsat cãlãuzã
mã mișc greoi
suflu cu putere pe alee
imprãști puful din pãpãdii
în curînd las în spate
pãdurea lui Macbeth
cu pinii pitici
unde m-aș fi așteptat sã dau
peste pigmeii cu stropitori
colorate în miini
înãlțînd de slavã
imnuri strãvezii
cãtre norii mici alburii
nu zãresc decît vulturii spini
și flãmînzii vineții
cu pliscurile ascunse între aripi
ingrãmãdiți unul în altul
deasupra culoarului de vegetație
sãlbaticã

imi tremurã gîtul de panicã
altfel, vrãjitoarele somnambule
cu felinare la gît scintilante
mi-ar putea fi cãlãuzele cele mai bune
pe cãrãrile întortocheate
ar ține cu plãcere de urit
arãtãrii mele în miez de noapte
la focul cel mare
aș priza tutun
aș scoate flãcãri tot mai
subtiri pe nare
spre stupefacția și incintarea grasã
a doamnelor vrãjitoare
m-aș trecura ușor în lumea lor
insinuînd mașca mea generoasã
în Cortegiul Strîmbãturilor.

Stilul neutru

INTR-UN moment în care excelese și ostentația, chiar tentativele de experiment se manifestă, paradoxal, independent de valorile noului, printr-o abdicare a funcțiilor lor de la regula emancipării prospective în artă; într-un moment în care limbajele amestecă stridența cu banalitatea, iar în receptare, de multe ori, perplexitatea cu decepția; cînd intertextualitatea, după cum este ea înțeleasă acum, nu reușește decît simpla performanță de a înlocui mitul perpetuei înnoiri cu cel al perpetuei reformulări, la care s-ar adăuga și disponibilitățile acestora de a deconvenționaliza agresiv concepția asupra fenomenului estetic în general; așadar, într-un atare context de tendințe, la care teatrul participă cu argumentele exemplului edificator, regizorul Liviu Ciulei, pornind de la o extraordinară „știință” a teatrului, propune o „retorică” modernă a montării scenice, eliberate tocmai de excese și ostentație. O retorică „interpretativă” întemeiată pe exerciții profund analitice al textului pe care dorește să-l reprezinte în scenă (fără a se situa direct, cum se obișnuiește, în planul sugestiilor extratextuale) și ale cărui procedee mizează în primul rînd pe reconstituirea unui univers sferic al înțelesurilor și problematicilor (și nu al unuia născut din impactul șocant al juxtapunerilor aluzive de imagini, de scene). Modernitatea (noutatea) viziunii regizorale la Liviu Ciulei provine nu din caracterul experimental al demersului său, ci din izbînda extraordinară de „a semnifica” dramatic cu atît mai profund cu cît mijloacele de expresie puse în joc sînt mai economice, dar (și mai exact) — mai insesizabile, pînă la consecința ideală a semantizării totale a materialului artistic. De fapt Liviu Ciulei postulează, nu pentru prima dată și nefiind nici primul, dar ca un manifest aproape singular astăzi, identitatea noului (calitatea de a fi modern fie și într-o eră post „modernistă”) cu valoarea, cu acele resurse ale ac-

Deșteptarea primăverii de F. Wedekind, Teatrul „Bulandra”, regia și scenografia, Liviu Ciulei.

tului; creator menite să aprofundeze prin noi implicații culturale, interpretative, calitatea semnului dramatic. Ferindu-se, totodată, parcă de o primejdie a „gradului zero” în reprezentarea scenică, în care semnele dramatice s-ar elibera de învelișurile lor culturale, urmînd să reflecte condiția cotidianului ca într-o omogenizare a limbajelor, Liviu Ciulei evită transferul de semnificație a unor texte din istoria îndepărtată a teatrului (Shakespeare sau Wedekind) în contemporaneitate. Regizorul preferă să adauge la corpusul de referințe culturale originale (sau consacrate) ale textului dramatic o nouă lectură interpretativă, în tentativa nu de a-l face actual, ci de a universaliza conflictul în forma sa specifică.

În **Deșteptarea primăverii** de Frank Wedekind, spectacol pus în scenă la Teatrul Bulandra, performanța lui Liviu Ciulei este memorabilă tocmai prin aceasta. Tentativa regizorului este aceea de a găsi „expresia neutră” sau „stilul neutru” în montarea piesei, astfel încît, respectînd destul de fidel „didascalicele” scriitorului german și referințele de timp istoric, reprezentarea să nu cadă, totuși, în artificii unor „accente” expresioniste, fie legate de estetismul Jugendstilului. Altminteri, s-ar putea specula fie decorativismul oarecum lejer al structurilor dramatice — învăluite într-un limbaj elegant, elaborat, ușoara „prețiozitate” a unor motive post-romantice, — fie, după cum spunea Thomas Mann, „retorică” lui Wedekind „fundamental-lugubră, speculativ-glacială”. Îndecsebi tot ceea ce prefigurează o estetică preexpressionistă.

Terminată în 1891, piesa lui Frank Wedekind (personaj „îndrăzneț, imperturbabil pînă la monomanie”, după istoricul literar Fritz Martini), conține gestul-manifest al unei conștiințe de răzvrătit față de normele convicției burgheze a vremii. Obtuzitatea și disimularea, mai ales în ceea ce privește problema relației individului social cu cele mai firești și mai intime sentimente, reacții ale sale, reprezintă două forțe prin care norma socială își dezvăluie absurditatea. Protagonistii dramei sînt copiii aflați în pragul pubertății, suflete agitate și sensibile, bulversate de teama provocată de apariția primelor instincte sexuale; prigonii în cele din urmă de o societate a adulților în care riguroasa normelor striveste entuziasmul și inocența pornirilor naturale. Cu toate acestea, deși trașice în esența lor, personajele lui Wedekind refuză să-și exprime vădit condiția. La scriitorul german (se anunță deja estetica secolului XX) tragicul se eliberează de canoanele unei gestualități specifice, devenind o realitate immanentă a ipostazelor existențiale cele mai diverse. Deși precursor al expresionismului, Wedekind mizează în primul rînd pe „latura intelectuală și pe cea ludică”, încercînd, după cum el însuși mărturisese, „să estompeze pasiunea chiar și în scena din cimitir”. Viziunea autorului este clară: „Dacă piesa este prost condusă și se evidenciază tragicul sau înflăcărea, ea poate duce cu ușurință la repulsie”. Astfel, opțiunea lui Liviu Ciulei pentru ceea ce am notat drept „expresia neutră” a discursului scenic, în care, fără a ignora vibrația interioară a traficului, ea nu trebuie să fie „evidențiată” se dovedește, fără îndoială, ideală. Caractere dramatice impresionante, pregnante și atipice, Moritz, Melchior și Wendla desenează, în același timp, o constelație-governată, in-

Moment din spectacol (fotografie de Mihai Cucu)

tr-adevăr, de o relație „superlativ-glacială”, abstractă. Conflictetele dintre personaje sînt oarecum eliptice, lipsite de impact, iar dramaturgia, liberă de tipologii, se evaporă, înălțîndu-se către un spațiu aproape conceptualizat. Într-o piesă pe care Wedekind și-a imaginat-o ca pe o „reprezentare însoțită a vieții”, sensibilitatea morbidă a lui Moritz, luciditatea lui Melchior și ingenuitatea iscoditoare a Wendlei sînt traiecte paralele ale unor ideo-personaje deopotrivă expresive și abstracte. Regizorul înțelege întocmai subtilitatea profundă a textului, pe care o reflectă în propria sa „retorică” interpretativă: fiecare personaj, dincolo de caracter, devine un univers inefabil al existenței umane. Nu ele, personajele, generatoarele conflictului, ci conflictul însuși, ca postulatul al unui ciclu natural de evenimente, antrenează conștiința, sensibilitățile, patimi. Rolul lui Moritz găsește în Claudiu Bleonț, probabil, interpretul ideal. Deosebit de expresiv, el „sarjează” cu dezinvoltură și totuși cu măsură precizia labilitatei construcției psihice a lui Moritz la tensiunea unui permanent clocot interior. Dar personajul lui Claudiu Bleonț este, de fapt, un spirit. Sinuciderea lui este un act disperat sau poate de revoltă, dar fără îndoială și chemarea unei beții de absolut. Răsărit dintre lespezile criptei, Moritz e intruchiparea unui spirit senin (și nu al tenebrelor), căci, prin moarte, el a atins „plăcerea” maximă.

Remarcabilă este prezența lui Ștefan Bănică jr. în rolul lui Gabor Melchior. Bine susținut în prima parte a spectacolului, evident stimulat în relația sa cu Claudiu Bleonț, rolul tinărului actor pierde, însă, din consistență în partea a doua, lipsit un timp de „ajutorul” partenerului său. El abandonează dificultatea partiturii impuse de regizor și decade în superficial. La descoperirea mormintului Wendlei, a cărei moarte i-o provocase indirect, fără să fie neapărat nevoie de mai mult patos, disperarea lui Melchior pare oarecum expeditivă, simplist evocată. Un rol excelent condus de regizor și bine urmat de Anca Sigartău este cel al Wendlei Bergman, alături de cel al Doamnei Bergman, interpretat de Luminița Gheorghiu. Cu eleganță urmărește, de asemenea, caracterele personajului său și Lucia Mara în Doamna Gabor, mama lui Melchior, deși, poate, scenei „conjugale”, unde îl are partener pe Ion

Besoiu (Domnul Gabor), i se poate reproșa un ritm prea lent, și automat excesul de lungime. O impresie bună au făcut Manuela Ciucur și Cristina Buburuz în Thea și Martha, și Mihai Constantin în rolul Hânschen Rilow, dar cu deosebire trebuie remarcată Emilia Popescu în Ilse, probabil o viitoare Lulu din piesele **Duhul Pămîntului** și **Cuția Pandorei** de Wedekind. Actrița reușește să fie în același timp provocatoare, senzuală și ingenuă, crudă și nevinovată, copilăroasă, plină de un farmec rustic.

LIVIU CIULEI este și scenograful propriului spectacol. Un gard de sîrmă și fier împarte scena, în viziunea realizatorului, în două spații dramatice distincte prin semnificații. Cel dinspate public este spațiul „deschis”, al Naturii și al Libertății. Cel de dincolo de gard, reprezintă spațiul „închis” în care se desfășoară evenimentele din cadrul Colegiului (memorabilă rămîne scena, excelent realizată de Florian Pittiș — Sonnentich, Mircea Gogan — Ziegenmelker, Cornel Scripcaru — Zungenschlag, Dan Aștlean — Fliegentod, profesorii dezbătînd eliminarea lui Melchior, singura scenă în care Liviu Ciulei lasă să se manifeste grotescul și absurdul), cele din casa Wendlei sau a lui Melchior. Spațiul „închis” este unul al opresiunii, al minciunii și al terorii. În acel „deschis” se consumă dramele interioare și conflictele adolescenților, aici se petrece iubirea carnală dintre Melchior și Wendla, dar și sinuciderea lui Moritz. Ciulei face să reverbereze un ecou rousseauist, dar, cu siguranță, și „mitul arcadic” al reîntoarcerii la Natură și la natura fundamentală a omului, numai dincoace de zidurile Cetății. De acest mit renașcentist de inspirație neoplatonică nu fusese străin, se pare, nici Shakespeare pe cînd scria **Visul unei nopți de vară**, o feerie petrecută în pădure, locul în care se „descurcă” tot ceea ce „încurcase” spațiul din „interior”.

Poate nu întîmplător, în trecerea sa prin București, Liviu Ciulei montează la Teatrul „Bulandra” **Visul unei nopți de vară** de Shakespeare și **Deșteptarea primăverii** de Wedekind. Să deslușim, oare, prin prisma mitului reîntoarcerii la natură, în echivalența sugestiilor celor două spectacole, semnificațiile unei întoarceri sau ale unei pledoarii?

Sebastian-Vlad Popa

BALET

Posibile proiectii

AO LUA MEREU de la început a fost destinul artistic de pînă acum al Adinei Cezar. De fapt, a fost destinul celor mai mulți dintre coregrafii români, care au montat cu intermitențe, ceea ce pentru orice creator este o dramă. S-au manifestat sporadic, poate nu exact în acel moment cînd sufletul le era încărcat la maximum de nevoia de a da viață unei idei coregrafice. Au strîns și au format în jurul lor un nucleu de dansatori, care apoi s-au răsplatit (unii prin lumea largă). Și numai ei, creatorii, nu au fost niciodată suficient de disperați pentru a abandona dansul, oricît de greu le-a fost.

O schimbare esențială s-a produs însă anul trecut, cînd Ministerul Culturii a înființat, alături de trupele de balet clasice existente, și două companii de dans contemporan, creînd astfel cadrul necesar pentru ca toți coregrafii de viziune modernă să poată da concretete unor vise și proiecte.

În cazul companiei *Contemp*, înființată de Adina Cezar și Sergiu Anghel în 1973 (nu în 1972 — cum scrie în actualul program de sală), decretul dat de Minister este de fapt oficializarea unei formațiuni de dans preexistentă, dar cu apariții sporadice, și care ființează acum în cadrul Operei Române, sub direcția artistică a Adinei Cezar. În această formulă rein-

noită, trupa *Contemp* este formată din nouă persoane, dar continuă să se sprijine, coregrafic și interpretativ, tot pe nucleul inițial — Adina Cezar, Sergiu Anghel, Liliana Iorgulescu — după cum s-a văzut la premiera dată în această primăvară, cu spectacolul de balet *Posibile proiectii*.

Seara a debutat cu *Adagio* de Albinoni, în coregrafia lui Sergiu Anghel — metaforă plastică a zberii către lumină, încheiată cu sacrificiul de sine. Este prima sa lucrare în cadrul companiei *Contemp* și una dintre cele mai bune creații ale sale, pe care a introdus-o întotdeauna, pe parcursul anilor, în spectacolele companiei. Dar am vrea să cunoaștem și modul în care conține astăzi creația Sergiu Anghel, la optsprezece ani distanță de prima sa coregrafie.

Al doilea moment al spectacolului ne-a dat prilejul să apreciem stilul modern al unei invitate din Israel, coregrafa Doritt Schirmron. Exceptînd linia și materialul lucios, de gust indoielnic, al costumelor balerinelor, ce trimiteau către genul de revistă, lucrarea lui Doritt Schirmron, *Imagini*, pe muzică de Gismonti, este de o deosebită limpezime, atît în concepție, cît și în construcția plastică a celei serii de imagini din balet, care pot alcătui o existență: de la planul de intimitate senzuală la cel al inregimentării în cohortă.

Toate celelalte lucrări coregrafice ale serii au purtat semnătura Adinei Cezar. Titlul spectacolului, *Posibile proiectii*, preluat după titlul uneia dintre coregrafiile sale, ne plasează, prin chiar enunțul lui, într-o zonă a tatonărilor, a fluctuațiilor. Și, într-adevăr, atît conceptual cît și ca realizare scenică, unele lucrări prezentate la premieră, dar și anterior într-un recital, și ulterior la televiziune, s-au conturat de fiecare dată altfel. Nu incriminăm procedeele, deși el poate avea dezavantajul ca detaliile să nu fie bine finisate, datorită deselor schimbări, ci vom sublinia varianta reușită a fiecărui demers.

În cazul *Periplului sentimental*, balet pe muzică populară spaniolă, ce a cunoscut trei forme succesive, deci trei „posibile proiectii”, cele două variante intrudite de la recital și de la televiziune, aparent mai apropiate de izvorul folcloric, rămîn încărcate doar cu o emfază pasională, tradusă prin mișcări dezlănțuite. În schimb, versiunea prezentată la premiera companiei *Contemp*, în care coregrafa a apelat la vocabularul modern care îi este propriu, s-a încărcat cu un conținut tensional autentic, în forma sobră a variațiilor construite pentru cele trei soliste. Liliana Iorgulescu, Varvara Ștefănescu și Simona Iliescu.

Cea mai interesantă și totodată cea mai îndrăzneată lucrare a serii, *Posibile proiectii*, pe muzică de Mozart, are ca temă numeroasele modalități, firești sau nefirești, în care oamenii se simt atrași unii spre ceilalți. Lucrarea are și senzualism și poezie, și dramă, și umor. Baletul a fost o reușită, de la prima lui formă. Și scenografia lui, semnată de arhitect C.I. Arbore, este expresivă și ingenioasă.

Dintr-una într-alta, alt balet al serii, pe muzică de jazz, interesant ca propunere, incalcă ca montare (atenția spectatorilor concentrîndu-se, spre exemplu, asupra dificultăților dansatoarei de a folosi frînghiile mobile), a evidențiat plastica expresivă a Simonei Iliescu și unele calități ale tinărului Mihnea Ionescu, care poate deveni un bun dansator. În general, coregrafa mai are de lucru cu băieții din companie, pentru a-i forma.

Unul dintre cele mai bune momente ale serii l-a constituit lucrarea *Aripi*, pe muzică de J.S. Bach, interpretată cu o rară sensibilitate de Liliana Iorgulescu. Valoarea serii de balet s-a bizuit și pe această interpretare rasată, cu linii lungi delicate și cu o plastică de mare expresivitate.

Întregul spectacol al companiei *Contemp* denotă o reîncercare a coregrafei Adina Cezar cu suflul necesar creației. De acum încolo depinde mai puțin de fapte exterioare, cît de puterea sa interioară pentru a reuși să atingă cotele maxime ale capacității sale.

Liana Tugearu

Festivalul internațional al tinerilor dirijori

ÎN 1979, Colegiul criticilor muzicali iniția o Gală (atunci nu se putea numi, din motive cunoscute, festival) a tinerilor dirijori. An de an, mai întâi la Tirgu-Jiu și Piatra Neamț, apoi la Bușteni, concursul de dirijat a reprezentat una dintre cele mai importante modalități de cunoaștere și afirmare pentru tinerii aspiranți la pupitrul dirijoral. Ar fi de ajuns să amintesc doar câteva nume, binecunoscute nu numai la noi, ci și în străinătate: **Ion Marin, Gheorghe Costin, Mihai Vălcu, Alexandru Iosub**, pentru a argumenta valoarea — în timp — a acestei „universități muzicale de vară”, cum au numit-o chiar inițiatorii.

Anul acesta festivalul, desfășurat la sfârșitul lunii iunie, la Bușteni și Sinaia a devenit internațional, așa încât ediția a XIII-a poate fi considerată și prima, în noua formulă. Au fost de altfel mai multe elemente... în premieră: festivalul nu a cuprins și un concurs, lăsând la aprecierea publicului și a criticii evoluțiile respective. Două din cele patru concerte au avut loc în sala Cazinoului din Sinaia (care cred că ar trebui preferată la viitoarele ediții), sală în care George Enescu a cîntat aproape în fiecare vară, timp de peste trei decenii (1913—1946). Dar ceea ce a particularizat această ediție organizată de Ministerul Culturii, Inspectoratul județean pentru cultură Prahova, Uniunea Interpretilor, Coregrafilor și Criticilor Muzicali, Filarmonica din Ploiești, cu sprijinul Fundației „Brambach”, al Asociației „Junimea Muzicală Română” și al Radioteleviziunii Române, a fost dedicarea ei integrală muzicii lui Mozart, în acest an bicentinar.

Am ascultat prin urmare opt tineri dirijori confrunțați cu dificultățile (majoritatea) partiturii mozartiene. Diferiți ca vîrstă (între 22 și 41 de ani, ultima putînd fi o limită, pragul maturității de obicei pentru dirijor, care cu greu se poate

considera format înainte de 40 de ani), participanții au fost deopotrivă diferiți ca școală, nivel de instrucție, practică dirijorală, experiență, tehnică; diferiți ca sensibilitate și, acolo unde există, stil. Cuvîntul nu e prea pretentios cel puțin în două cazuri — cele care s-au detașat net și au fost primite cu aplauze pe măsură, întruînind (lucru important) și aprecierile filarmonicii ploieștene, care a făcut și anul acesta un veritabil tur de forță la sfîrșit de stagione (și fără nici o recompensă materială), cîntînd cu multă dăruire, indiferent de valoarea celui de la pupitrul dirijoral.

Asistent, actualmente, al maestrului Gert Albrecht la Opera de Stat din Hamburg, germanul Sebastian Lang (n. 1966) a entuziasmat publicul. La cei 25 de ani ai săi dovedește o muzicalitate deosebită, tehnică dirijorală, stăpînire a maselor sonore, proprietate stilistică. În timpul foarte scurt pe care l-a avut la dispoziție pentru repetiții (ca de altfel și colegii săi), Sebastian Lang a reușit o bună versiune a **Simfoniei nr. 39 în Mi bemol major**. Simțul frazării, tempo-urile alese just, echilibrul armoniei și culoarea timbrală au pus în valoare dramatismul expresiv al primei părți (în contrast cu **Allegro-ul** final, compus în aceeași tonalitate), emoția înălțăturii melodice din **Andante**, rotunjimile viguroase ale menuetului și finalul de o strălucitoare sinceritate. Am reținut și intenția tînărului dirijor de a se perfecționa cu maestrul Constantin Bugeanu, cărui ultimelme promoții de dirijori români, fie că se numesc Cristian Mandeal, Horia Andreescu sau Ion Marin, îi datorează e-norm. Dintre elevii recentii ai profesorului Bugeanu, Camil Marinescu (n. 1964), dirijor permanent al Filarmonicii din Bacău, a demonstrat o valoare indubitabilă. Sub bagheta sa, **Simfonia nr. 40 în sol minor** a sunat remarcabil: construcție sigură, rafinament în frazare, dar și lirism tulburător, conflict dramatic alături

de prospețime și mai ales aceea greu definibilă **seninătate în melancolie** din partea I, **Allegro molto**.

Dacă cei doi dirijori despre care am vorbit mai sus s-au împus cu limpezime, trebuie spus că nivelul general al festivalului a fost destul de ridicat. Fără îndoială dacă raportăm totul la vîrstă, la situația concretă a fiecăruia (unii au deja o orchestră cu care lucrează, alții nu), la condițiile obiective (deocamdată nu sînt bani pentru a asigura o desfășurare mai largă în timp, mai multe repetiții, eventual posibilitatea de a lucra cu două orchestre simultan). Cel mai tînăr dintre participanți, Dan Ratiu (n. 1969), student la conservatorul bucureșean a evidențiat parțial profilul înconfundabil al **Simfoniei nr. 35 în re minor „Haffner”**. Talentat, sensibil și instruit, dacă își va înfrînge timiditatea, vizibilă încă în unele intrări, atacuri și detalii de frazare, va fi peste ani o baghetă de nădejde. Într-o altă simfonie celebră de Mozart, nr. 38 în **Re major „Praga”**, l-am putut urmări pe oaspetele italian Andrea Riderelli (n. 1963), care se perfecționează la Academia de Muzică din București. Îi lipsese încă experiența, dar a arătat că are acel simț special necesar dirijorului, dezvoltat în unele momente, nesigurantă, din păcate, în altele. Nu lipsit de interes mi s-a părut haitianul Dominique Dejean (n. 1962), format la Universitatea din Philadelphia, dirijor în Portugalia. Diferențele față de școala europeană erau evidente și, dacă muzicalitatea e certă (a dovedit-o în **Simfonia nr. 36 în Do major „Linz”**), tînărul dirijor părea totuși lipsit de nerv, prea „moale”. În plus, gestică sumară, cu neglijențe de tactare și indicare a intrărilor, a fost un handicap. Cu mai multă experiență muzicală cultivată, cel mai vîrstnic dintre participanți, compozitorul Christian Alexandru Petrescu (n. 1950), se încercă și în arta dirijatului, probînd o calitate importantă — destul de bun acompaniator în **Concertul nr. 5 pentru vioară și**

orchestră, cîntat de Gabriel Croitoru, nu în cea mai bună formă a sa — dar aceeași lipsă de nerv într-o partitură care l-a solicitat peste posibilități, **Simfonia nr. 29 în La major**. Pianistul Iosif Ion Prunner (n. 1956) are o oarecare practică dirijorală, lucru evident; fără o înclinație specială pentru dirijat, el reușește prin instrucție, să fie plauzibil în fața unui ansamblu orchestral, dar la un nivel superficial. Nu cred că dirijatul este vocația sa — recunosc însă că eu mă pot înșela. La Sinaia l-am ascultat în **„Serenata Notturna” pentru două orchestre (nr. 6 în Re major, K.V. 239)** și acompaniindu-l pe excelentul Adrian Petrescu în **Concertul pentru oboi și orchestră în Do major, K.V. 314**.

În fine, Vladislav Zoderu (n. 1957), contrabasist în orchestra simfonică din Constanța, nu a convins deloc, arătînd — deocamdată — doar dorința de a se afla în fruntea unei orchestre. În frumosul **Divertisment nr. 11 în Re major, K.V. 251** și apoi acompaniindu-l greoi pe invitatul de onoare al festivalului, Aurelian Octav Popa, în **Concertul pentru clarinet și orchestră**.

Dincolo de clasificările pe care un concurs sau un articol le pot face, o asemenea confruntare se dovedește vitală. Dar vital este acum și efortul, material de a susține o școală națională de dirijat și de a urmări ca tinerii dirijori să ajungă la locul cuvenit — la pupitrele orchestrelor noastre. De a face în așa fel ca ei să nu fie implicați în cunoscutul stil balcanic, criza de dirijori, fiind, nu e nevoie să o mai spun, acută. Un asemenea festival poate fi o bună ocazie nu numai de a descoperi talente autentice, ci și de a le promova. Poate că la edițiile viitoare nu vor lipsi din sală cei direct interesați: directorii de instituții muzicale.

Costin Tuchilă

PLASTICĂ

Refuzul stereotipiei

ÎN MEDIILE artistice numele lui Jean Al. Steriadi revine deseori. Deopotrivă în unele cercuri medicale. Te reîntâlnești cu Steriadi unde nu te gîndești. Puțină lume știe că în restaurantul Athenée Palace, ca și în cel al Gării de Nord picturile murale existente sînt operele sale, măturii ale unei preocupări determinate probabil de soția sa, Nora Steriadi, cunoscută prin ansambluri murale și decorative, mozaicuri și ceramică.

O expoziție recent deschisă la Muzeul Național de Artă, Jean Al. Steriadi în colecția doctorului Gh. Olariu incizează un nou impact cu creatorul, mentorul și omul. Un număr impresionant de desene,

schițe, exclusiv portrete, prezentate public în premieră, confirmă valoarea de unicat a fiecărei piese, un refuz total al stereotipiei și schematismului atît de curente în epocă la acest gen de lucrări. O galerie de personaje din cercul doctorului Olariu, mai ales, figuri detașate de orice banalitate și livresc, pictorul fiind un maestru al nuanțelor exprimate cu vervă. Indiferent de sensuri: grave (Matei Caragiale, Mihail Jora, pictorul Ștefan Popescu), complemente (Adrian Maniu), ironice (Eustațiu Stoenescu), comice (colecționarul George Răutu), tonul este major, sînt respinse deformările expresioniste atunci în modă, în favoarea sesizării permanențelor.

„Steriadi are un rol civilizator” spunea un reputat istoric de artă. Se referea probabil la amplitudinea vizată de opera artistului dar nu mai puțin la atribuțiile profesionale cu care s-a apropiat de contemporanii săi. Se vorbește de un Steriadi nelipsit din preajma profesorului Ion Cantacuzino, a profesorului Ionescu Mihăiești, constant la reuniunile soților Magheru, la Muzeul Toma Stelian, la Muzeul Kalinderu, peste tot își făcea simțită prezența. În locuința lui Gh. Olariu pictorul venea aproape zilnic între 1930—1938, ca dovadă nenumăratele desene care au rămas și care se află în cea mai mare parte la Muzeul Național de Artă, donate de moștenitorii dr. Aurel și Elena Olariu în două etape, în 1945, la Muzeul Toma Stelian și anul acesta, la M.N.A.

Înafara desenelor și picturilor proprii, Jean Al. Steriadi a avut o contribuție în colecționarea anumitor opere, grafică indeosebi, între altele litografiile de Honoré Daumier, repere istorice servind ca fundal în expoziția recent deschisă.

Steriadi, Gheorghe Olariu și un întreg cerc de prieteni — între care pictorii Theodor Pallady, Eustațiu Stoenescu, Aurel Bordenache și Dimitrie Ghiță figurează în expoziție prin lucrări concepute în legătură cu aceeași ambianță stenică și

Schițe

opulentă din locuința doctorului — au trecut pragul muzeului. Nu acel muzeu care stătează opera și implică izolează creația de făptășul ei, dar un loc deschis, receptiv la contextul în care s-a format.

Calitățile desenului ca artă a legăturii nemijlocite cu realitatea, observația directă, pătrunzătoare a lui Steriadi, filtrată în cazul lui Pallady și idealizantă la Eustațiu Stoenescu îngăduie o lectură dincolo de granițele esteticului. Lucrările în adaos cu obiecte care au aparținut doctorului, ca și lui Steriadi, ne descoperă o lume solară, nerestrictivă, permeabilă individualității. Ca măsură, modelul francez clasic și nicidecum avangardismul atunci în modă, chiar și în cazul deghizamentelor bizare ale lui Steriadi în autoportretele desenate.

„Lectura” acestei societăți ajunse la apogeul ei este pasionantă. Desenele traduc o agitație continuă, personajele,

căci despre ele pare a fi vorba, fiecare persoană intrînd în rolul unui personaj, reapar în varii ipostaze. O figură frecventă în acest cerc de prieteni, doctorul Francke reluat în desene dar și într-un amplu portret în ulei intră în dialog cu o celebră frumusețe în epocă, Elena Vaylina, pictată de Steriadi.

Nu-ți trebuie multă imaginație pentru a reface atmosfera din locuința doctorului Olariu. Dintre toți artiștii, Steriadi s-a apropiat cel mai mult de ea. Desenul fiind un limbaj total, o legătură continuă cu lumea, un mod de a fi prezent. Se păstrează astfel un document artistic inegalabil pentru o societate care continuă să ne intereseze și astăzi.

Marica Grigorescu

Eustațiu Stoenescu

Cum vorbește un ambasador

O „CORRESPONDENȚĂ specială-interviuri” din capitala Franței, publicată în *România liberă* din 6 iunie 1991, p. 8, precum și interesul — mărturisit — pentru discursul politic actual ne-au îndemnat a supune unei analize lingvistice declarațiile noului ambasador al României la Paris, dl. Anton Vătășescu. Am mai putea asocia observațiilor noastre și o convorbire avută de d-sa cu distinsul critic literar și politic Mircea Iorgulescu, la postul de radio „Europa liberă”. Era normal ca sosirea unui nou ambasador al României la Paris — îndelung așteptată — să fie un eveniment nu lipsit de însemnătate: dl. A. Vătășescu a preluat o ambasadă — vorba domniei-sale — „cu multe probleme” și sosea, în postul din Paris, după un eminent și curajos om de cultură și de atitudine fermă, dl. Alexandru Paleologu, cel care încintase pe francezi. Deci misiunea noului ambasador nu-i ușoară...

1. Noi însă, analiști ai cuvintului spus și scris — lingviști — am citit (și ascultat) declarațiile d-sale în perspectiva strategiilor pragmatice ale dialogului (trimite pe cititorii și la recenta lucrare a Liliane Ionescu Ruxandoiu, *Narațiune și dialog în proza românească*, Editura Academiei Române, 1991). Orice enunț în cadrul unei conversații este un act verbal care poate fi emis, receptat și interpretat de fiecare dintre „locuitorii” (participanții la dialog) în mod autonom, în funcție de situații și convenții sau de intenții comunicative diferite. Termini ni-s prea savanți! Vrem să spunem numai că un răspuns la o întrebare nu-i străin de atitudine (intericără și exteriocară) a celui ce-l dă... Heidegger — citat odată de C. Noica — spune că vorbirea este „das Haus des Seins”, așezarea ființei noastre interioare.

2. Analizând, acum, răspunsurile date de dl. ambasador Vătășescu ziaristului român (al *României libere*, trebuie să reținem), dl. Simion Buia jr., constatăm, dintru început, un ton de superioritate și de familiaritate care nu corespunde nici cu democrația, nici cu diplomația... Ziaristul este întimpinat (o spune chiar el!) cu vorbele „**asadar dumneata ești ăla, bătuț!**”, pentru ca, adeseori, în cursul conversației să i se aducă aminte că „**dumneata ești tinăr și bănuitor, dumneata ai 25 de ani etc.**” — în care remarcabilă este întrebarea pers. II sg. În ce calitate ambasadorul își diminuea, prin limbaj, interlocutorul? Să fi fost — mărturisim — în locul acestuia din urmă, am fi întors spațele unui asemenea act de impolitete...

Dar nu: Nicidecum! Dl. ambasador folosește, în adresarea-i către „tinărul” ziarist, și pers. II plural: „**vă stau la dispoziție**”; „**reveniți vă rog și scrieți!**”; „**la rămânerea mea** [în post, la Paris] s. dv. puteți să „ajutați-” (ghilimelele trebuie să semnaleze contrariul: adică publicarea intervievului i-ar putea fi dăunătoare...) Asadar, atunci când, în cursul conversației, dl. ambasador realizează faptul că se găsește în fața unui reprezentant al presei — în plus, **independent** — respectul (sau teama?) îl face să devină politicos. Adresarea formală — cu atribuțiile politice — o dovedește.

Să concludem deci că numai o anume — inexprimată, dar vizibilă — **teamă** (de situații și consecințe ușor de închipuit) este **singura** modalitate de a renunța la tonul superior de autoritate și de a trece la o normală exprimare reciproc res-

pectuoasă? E foarte bizar a înregistra, în capitala Franței, unde adresarea este exclusiv reverențială — **le vouvoiem!** —, prezența unui ambasador care tratează pe un ziarist român „de sus în jos”, numai pentru că acesta ar fi fost „ăla, bătuț” și ar fi „tinăr și bănuitor”. Franța înseamnă, în primul rând, respect reciproc și politețe.

3. Dar să trecem la conținutul interviului. Dl. ambasador Vătășescu afirmă, raționând direct opiniile sale. Mai frecvent el **neagă** ceea ce interlocutorul său îi propune, însoțindu-și răspunsurile de o serie de verbe atenuante, într-un fel de **act verbal indirect**. Noi, cititorii (și ascultătorii) trebuie să-l înțelegem, „decoindându-i” „impresiile sau constatării negative”. Dl. A. Vătășescu „**n-a constatat** să fi fost un complot în România” („ar fi fost demn pentru România” — dar nu a fost!) nici „**nu a avut impresia** că dl. președinte Iliescu ar mai fi comunist”, tot astfel cum „**nu crede**” că prezentarea revoluției românești de către Victor Loupan, în binecunoscuta-i carte ar fi corectă, intrucit ea „**nu este Revoluția trăită și văzută de d-sa**”. Interesantă este opinia domnului ambasador despre „**monarhia constituțională**” în țara noastră: de astă dată d-sa crede că „**nu are perspective, neavind tradiție**”, Regele Mihai fiind „depășit de evenimente” („**oricât de bine intenționat ar fi**” — adaugă d-sa).

Tranșant — și clar — apare însă ambasadorul României atunci când vorbește de persoane sau de situații care îl privesc „direct și personal”, cum se spune. Iată câteva exemple. „**Sinteți dispus să recunoașteți gravitatea lor** [a evenimentelor din 13-15 iunie 1990]?” — întreabă ziaristul; răspuns: „**Nu am absolut nici o misiune în acest sens**”. Sau: „**guvernul, nu președintele Iliescu a greșit?** [în cazul 13-15 iunie] — întreabarea; răspunsul ferm, dublu negat — ba chiar agasat: „**Nu, domnule, nu!** — dar cu adăugul: „**eu sint trimisul președintelui, aici!**”. Ambasadorul nostru este „in misiune” — și cînd cineva este „trimis”, afirmațiile de tip oficial sint directe, fără vâl. Dar ce curios! La fel de sigur și de clar este dl. Vătășescu atunci când critică pe dl. Paleologu, precedentul ambasador al României la Paris. În acest caz, cuvintele care îi sint la dispoziție se referă la conceptualul de „greșeală”; „**a făcut o greșeală**”, **greșit ar fi fost** etc. Concluzia cade, fără cruțare: [un ambasador] „**nu are voie să facă politică**”, „**nu are voie să se implice în afaceri**”. Autoritatea diplomatică o cere...

Dar dl. ambasador Vătășescu nu „se implică în afaceri” atunci cînd „**consideră**” că [evenimentele din 13-15 iunie 1990] au fost „**o greșeală a tinărului nostru guvern**”. Este drept, d-sa „**consideră**”, nu afirmă!

4. Înțelegem astfel, că dl. Vătășescu se străduiește a aluneca printre/peste contradicții. În cazuri care îl privesc personal, afirmațiile îi sint deschise și clare; în celelalte situații — obligate, prin întrebări — d-sa apelează la **verbele modificatoare**, care-i voalează răspunsul: **a crede**, **a avea impresia**, **a considera**, **a constata** — ca și cum, dacă „nepotrivit” ar fi fost răspunsul cu indicațiile „de sus” — prin alte „impresii”, „considerații”, „constatări” ar putea fi corectat. Iar judecata celor „de sus” mai blindă. Erori, deci, de „apreciere”, nu de fond!

Dar **de cine** se teme dl. ambasador (A. Vătășescu)? Să fie chiar așa de e-

ficace ziarul *România liberă* și dl. Simion Buia jr. incit să poată influența („dv. puteți să „ajutați-” cu interpretările pe care le dați” — **declarațiilor d-sale, bine înțeles!** / „rămînerea”) sa la Paris? De ce îl roagă pe ziarist să „**revină**” și să „**scrie**” insistind asupra faptului că d-sa „**ar rămîne în Franța**” dacă „**ar avea 25 de ani**”, dacă „**ar fi mai puțin conștient**” [cu alte cuvinte, tinerii Români, care cer azil politic în Franța nu sint „conștienți”; aceștia, afirmă dl. ambasador, „**ar avea în vedere marile dificultăți ale tranziției**”, adică, **en clair**, ei sint refugiați nu politici ci economici!].

Să fie oare corect ca unui ambasador, abia sosit la Paris, să-i treacă prin gînd ipoteza că „**ar rămîne în Franța**”, dacă „**ar avea 25 de ani**”? Și să offenseze pe cei care — bătuți, persecutați desperați — iau drumul greu al pribegiei?

Anxietăți obscure, șerpuiuri pe lingă cuvinte și infra-textuale gînduri ale Puterii și dorințe ascunse. O imbinare stranie de autoritarism, dar și de respect temător al interlocutorului (reprezentant al cuvintului public) — constituie, în ansamblu, imaginea pe care o lasă, dintru început, limbajul noului ambasador al României la Paris.

5. Poate că o „cronică a limbii” nu ar fi trebuit să se ocupe decît de incorectitudinile gramaticale sau lexicale. Dar numai atît? Expresia lingvistică ocupă și alte zone ale comportamentului uman-social, iar limbajul ne-a fost dat nu numai spre a spune — clar — ceea ce gîndim, ci și spre a „**acoperi**”, prin ambiguitate, forța sa ilocutionară. Altfel spus, vorba filosofului, spre a **ascunde** ceea ce intr-adevăr gîndim. Limba „de lemn”, despre a cărei funcție toți acum ne dăm seama, este făcută pentru a rămîne în cadrul propriului său mesaj: adică a vorbi în zadar!

Există o întregă strategie a ambiguității.

Atunci cînd a vorbi înseamnă a ascunde, sub praful de cuvinte, adevărul sau a-l diminua prin alunecări întunecate de expresie — de ce să nu încercăm a trece sub iupă lingvistică luminoasă afirmațiile oamenilor noștri de răspundere, spre a detecta — test și text! — în ceea ce ei spun sau par a spune — tot ceea ce ei **nu vor** să dea în vileag, adică **să spună**?

Altfel, la cele două „melodii” menționate de dl. ambasador A. Vătășescu — „dezbinarea” și „neacceptarea nici unui conducător” — se adaugă o a treia: **ambiguitatea subtextuală a discursului celor ce au putere în România**.

Se pare că de aceasta din urmă depind cele două dîntii.

Alexandru Niculescu

1) Aflăm că „ăla, bătuț”, adică dl. Simion Buia jr. fusese, în 13-15 iunie, de două ori lovit de mîneri: o dată, în Piața Universității, a doua oară la redacția *României libere*.

2) La un moment dat, d-sa afirmă: „**imi pare rău că nu am înregistrat această discuție**”. De ce ar fi nevoie de „înregistrare”? Cine ar trebui să o asculte?

3) În răspunsul dlui ambasador, verbul a rămîne are două sensuri: I) a rămîne „de tot” prin expatriere (v. „**dacă aș avea ca dv. 25 de ani, probabil că și eu aș rămîne în Franța**”) și II) a rămîne „în post”, ca ambasador (v. **rămînerea mea**, „**ajutată**” de „interpretările pe care le dați”). Buclușe polisemice are limba română de astăzi!

TELEVIZIUNII

Dresul busuiocului

DEVOTIUNEA prezidențială a dnei Rodica Beceanu mi-a amintit de mai vechii specialiști în vizite ai Televiziunii. Același limbaj triumfalist, cu laude aduse din condei, aceleași fraze care nu spun nimic și, mai ales, aceeași atitudine slugarnică pe care unii o mai confundă cu respectul. Mare lucru despre vizitele dlui Iliescu de săptămîna trecută n-am aflat din spusele trimisei Televiziunii, dar sărăcia informațiilor a fost compensată de noianul epitetelor de „Cîntarea României” întrebuintate de dna Beceanu. Acestea, nerecomandabile și dacă d-ei ar face parte din serviciul de presă al președinției, sint cu atît mai nealocul lor venind din partea angajatei altei instituții.

Chiar dacă dna Beceanu e sincer fermecată de politica președinției Iliescu și tot atît de sincer pornită împotriva opoziției, pe care o atacă pamfletar duminică, la emisiunea 7x7 (așa o fi temperamentul d-sale, pătîmja), tot s-ar cuveni să-și strunească puținel-umorie. Altfel,

în loc să fie luată drept comentator politic obiectiv, ceea ce ambiționează, să fie, va trece drept o activistă întîrziată care și-a început stagiul în subtilitățile limbii de lemn.

Am așteptat, curios, sfîrșitul săptămînii pentru a asculta și eu metaforele dlui Isărescu promise de marți seara, la **Actualități**. Erau, de fapt, niște comparații: cu motoare de automobil, cu automobile și chiar una cu Jocul de fotbal, pentru ca problemele economiei naționale să fie cit mai pe înțelesul ziaristilor aflați la conferința de presă a guvernului. Dl. Isărescu se pricepe destul de puțin la termeni de stilistică literară și totuși îi întrebunțează, așa că ar putea avea ceva mai multă înțelegere față de gazetarii care își spun părerea în chestiuni economice, fără a stăpîni terminologia de specialitate. Oricum, încercarea d-sale de a-l învăța pe gazetari lecția economică a guvernului nu va rezolva fondul problemei, criza adică, și nu va atenua nici nemulțumirea populației, fiindcă lecțiile

care trec prin stomac se uită cel mai repede, dacă nu sint urmate de rezultate palpabile. Oricum, sună destul de bizar în gura unui ministru F.S.N. protestul față de atitudinea populistă a unor ziare (pe care dl. Isărescu nu le-a numit). Să nu mai știe guvernatorul Băncii Naționale de pe ce platformă a cîștigat F.S.N.-ul alegerile?! În afară de asta, e o diferență între a promite știind că nu te vei putea ține de cuvînt și a critica neonorarea promisiunilor. Cu sau fără comparațiile dlui Isărescu politica guvernului tot falimentară e, iar elocința dlui guvernator scormană cu dresul busuiocului — nu folosește la nimic.

La fel de nefolositoare pentru prestigiul puterii a fost și încercarea de a abate atenția opiniei publice de la problemele adevărate ale asistenței medicale de la noi. Din partea parlamentarilor fesenisti care au îndeplinit oficiul de a dezinforma populația în legătură cu revindicările medicilor nu mă așteptam la mai mult, sint prea numeroase precedentele, ca să ne mai putem face iluzii asupra atitudinii parlamentarilor reprezentînd majoritatea. Dar ministrul sănătății, medic el însuși, cu nici un preț n-ar fi trebuit să se complacă în acest joc. Și nu numai din solidaritate de breaslă, măcar că și ea ar trebui să conțeze, fi-

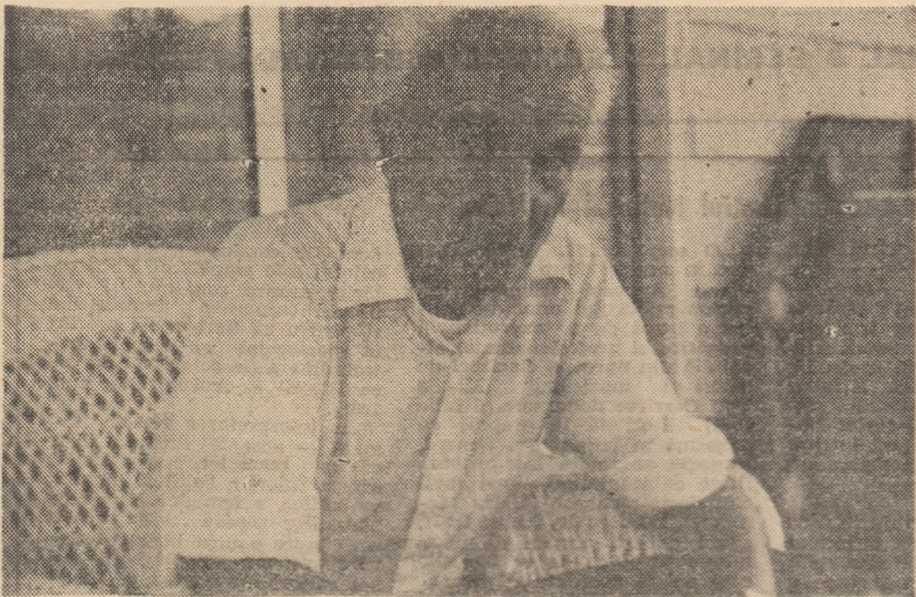
ACUM, nu mai e nici o speranță. Impacabil, cercul s-a închis. Joi noapte, **Convorbiri peste timp** au transmis singurul interviu consemnat pe bandă de un reporter roman cu Ioan Petru Culianu. Tot de la radio, și tot într-o seară, am aflat cu două luni în urmă vestea asasinării sale. În tot acest timp am sperat neclar și nebunește că adevărul este altul și cum conchițiile anchetei întîrziiau, moartea tinărului savant putea să fie, măcar în ordinea de fum a iluziei, ipotetică. Acum, nu mai e nici o speranță. Acest unic interviu nu este numai primul, ci a devenit, grație celei mai reale dintre realități, ultimul. A fost realizat în străinătate, la 30 octombrie 1984, de Andrei Oisteanu. Atunci, Ioan Petru Culianu se arătase pesimist în legătură cu șansa difuzării în țară. A avut dreptate numai pe jumătate. Nicolae Florescu și-a asumat riscul de a-l publica fragmentar în „Revista de istorie literară și folclor” (nr. 3/1985), revista binecunoscută specialiștilor, mai puțin cercurilor largi ale opiniei publice. Comentarea propriu-zisă a emisiunii, prin rodacul ei, doamna Ileana Corbea, se situează în primul planul publicisticii radiofonice. Nu e pentru iniția oară cînd constatăm aceasta, **Convorbirile peste timp**, ciclu cu tradiție bine clădită, oferind și cu alte ocazii ediții de interes excepțional. Dar, în sfîrșit, să ne întorcem în 1984, cînd Ioan Petru Culianu trăia, lucra și se bucura de o puternică recunoaștere internațională. Avea 34 de ani și, își aminteste Andrei Oisteanu, era un tinăr cu înfățișare plăcută, deschis și prietenos, dar fără exuberanță. Își formula cu precauție opiniile, pe care le presăra cu incitante polemici, într-un cuvînt era un partener ideal pentru lungi discuții. Că înregistrată pe bandă are cu puțin sub 30 de minute. Este o pură discuție de specialitate din care lipsesc total amănunțele „personale” (le-a omis reporterul, le-a omis Culianu, le-a omis magnetofonul?) și aluziile cit de vagi la incidentele sau accidentele biografiei „fizice”. Dar cit de tulburătoare sint semnale biograficele spirituale! Și cit de caracteristică, în fond, această opțiune. Acest refuz de a parcurge cărările existenței concrete pentru a avea, poate, mai mult răgaz pentru cea intelectuală. A fost nevoie de încă 6-7 ani pentru ca cea dintîi să devină accesibilă cititorului român prin numeroase intervenții, interviuri, mărturisiri semnate de Ioan Petru Culianu în presa noastră. Așa că ne putem pe bună dreptate întreba în ce măsură audiția de joi seară a fost liberă, a putut fi liberă de tot ce s-a acumulat între timp. Desigur că nu. Anii, adică evenimentele anilor ce se scurg și determină decisiv orizontul mentalității noastre, lucrează și în acest caz. Ascultat în octombrie 1984, în octombrie 1989 sau în octombrie 1990 interviul lui Andrei Oisteanu ar fi sugerat, de fiecare dată, ceva specific. Auzit, însă, în iulie 1991, el devine brusc altceva și impuscătura din mai răsună printre cuvinte. Iar ele capătă, numai de aceea, semnificații testamente. Așa au apărut aprecierile privind nihilismul lui Eminescu sau cele vizînd relațiile între autoritatea politică și cea bisericească în țările române sau cele referitoare la primejdiile (desigur intelectuale, gîndea Culianu în octombrie 1984) ale unor noi direcții de cercetare și atitudine științifică. Așa gîndea și rostea vorbele cu o voce de adolescent, fericit parcă de șansa de a vorbi cu (pentru) ai lui. Informăm pe cititorii acestei rubrici că simbătă (programul I. 21, 40), **Lecturile în premieră** anunță fragmente din romanul **Ruloul diafan** de Ioan Petru Culianu. Ce tragedie a vorbi la trecut despre una dintre cele mai autentice speranțe de viitor al națiunii române.

Antoaneta Tănăsescu

îndcă dl. Marinescu nu e legat pe viață de scaunul pe care îl ocupă și nu știu cum va da ochii cu colegii săi cînd își va îmbrăca din nou halatul, dar jurămîntul său de medic s-ar fi cuvenit să-l împiedice de la trucuri (ca să zicem numai atît) de o asemenea factură. Dacă medicii și-au întrerupt greva, ca și cum fîră ar fi stare de necesitate, deci nu fîndcă le-au fost rezolvate revendicările, moralmente vorbind ea continuă. E greva lipsei de mijloace care grevează calitatea asistenței medicale și care se răsfrînge direct asupra pacientului. Sănătatea populației, pe care puterea o privește ca pe o problemă secundară, e un capital de care nimeni n-are dreptul să se atingă. Iar primul care ar trebui să afirme asta și să acționeze în consecință e ministrul sănătății... Se pare însă că barca puterii are darul de a adormi conștiențele.

Cînd în România se moare cu zile, dl. Isărescu se plînge de populismul celor care critică politica puterii, dl. Bogdan Marinescu furnizează date false parlamentarilor, încercînd să-i prezinte pe medici drept niște apucători nemulțumiți, iar angajații Televiziunii, dna Rodica Beceanu ne descrie, exuberantă, succesele vizitelor prezidențiale în străinătate.

Cristian Teodorescu

PROFESORUL NICOLAE ILIESCU este, de treizeci și doi de ani, titularul catedrei DANTE la HARVARD UNIVERSITY din Cambridge — Massachusetts. Un român care ține un curs Dante la cea mai prestigioasă universitate din S.U.A. și care a fost, cîțiva ani, președintele societății DANTE, într-o serie începută cu Longfellow. I-am solicitat domnului Nicolae Iliescu un interviu cu referire directă la specializarea sa. Convorbirea am înregistrat-o, parțial, în biroul de la Harvard și am încheiat-o în vila din Deerhaven Rd., Lincoln, o mică localitate din vecinătatea Cambridge-ului, un colț de rai sută la sută american cu lacuri, păduri, șosele particulare și toate serviciile pe care le găsești și în marele Boston. Orașul al cărui zărire nori se zăresc în zilele senine departe și, totodată, aproape.

— Propun s-o luăm chiar de la început a spus Nicolae Iliescu. Dumneavoastră știți foarte bine că, în general, cultura americană s-a născut din rădăcini europene. Dante, începînd de la 1330, a fost considerat unul dintre maeștrii de gândire și de tehnică literară ai întregului vest. În momentul în care Statele Unite, în secolul al 17-lea și mai ales în al 18-lea, au pus bazele unui învățămînt superior, — gîndiți-vă la universitatea Harvard, care a fost fondată în 1636 — Dante nu putea să lipsească din lista, să-i zicem așa, a marilor interese culturale. În 1976, la două sute de ani de la proclamarea Independenței Statelor Unite, noi, Societatea DANTE, am publicat o carte cu titlul: *Dante în America. Influența lui Dante asupra culturii americane*. E un panoramic de studii care realizează extrem de detaliat acest patronaj spiritual esențial.

— Catedra DANTE de la Harvard există de mult timp?

— E singura din toată lumea. La Bologna există o catedră de filologie dantescă. Firește că Dante e un autor studiat pretutindeni în facultățile cu profil umanistic. În cadrul grupului de limbi romanice, la Harvard, cursul despre Dante s-a ținut încă de la începutul veacului al 19-lea. Între protagoniștii noii pasiuni pentru Dante trebuie citat Longfellow, care în preajma aniversării primului centenar al Independenței a tradus în întregime *Divina Comedie*. În 1881, marele poet a înființat, cu un grup de prieteni, acasă la el, un club Dante, care a devenit apoi Societatea Dante. Probabil prima societate de înaltă cultură americană. De atunci a început publicarea unui buletin privind activitățile Societății. În urmă cu o jumătate de secol buletinul s-a transformat în *Dante Studies*, un volum anual cu lucrări importante referitoare la viața și opera magistrului. Cursul despre Dante l-am predat ca profesor de literatură italiană.

— Ați propus cursul în momentul în care ați fost solicitat să predați la Harvard?

— Cînd mi s-a făcut oferta să predau la Harvard ca profesor titular, a avut loc o înțelegere, cum spun americanii „o înțelegere între oamenii de treabă” ca să predau eu acest curs. Cînd la departamentul de italiană a fost cooptat încă un profesor, din colegialitate, din bună cuviință, i-am propus să împărțim cursul: un an să-l predea el, unul eu, astfel ca studenții să poată avea o înțelegere mai variată a subiectului.

— Vă propun să revenim la tema abordată în prima noastră întrebare, anul trecut, la diferența dintre învățămîntul de intenție sau de direcție, și,

cel de informație, la însemnătatea unui astfel de curs — veritabilă coloană vertebrală într-un sistem școlar de direcție. Acum, după ce am pătruns nișul — fie și numai pe durata unei singure săptămîni — în sistemul Harvard-ului, realizez nu atît virtuțile învățămîntului „de intenție”, cum îl numiți dumneavoastră, cît servituile celui „de informație”. Personal, am încă unele coșmaruri, cînd îmi amintesc de studenția mea, de cursurile de literatură română veche, de istoria limbii, Dumnezeule, ce perioadă nefericită! Era ca și cum ni s-ar fi cîrnat să învățăm pe de rost cartea de telefon.

— Dacă se consideră numai influența pe care cunoașterea *Divinei Comedii* a avut-o asupra constituirii literaturilor occidentale — intrăm într-o arie bine definită. Pînă la Baudelaire și Verlaine, inspirația din Dante a fost un fenomen constant, ceva de sine înțeles. Pentru un student interesat de literatură, Dante e sinteza, sinteza unei morale, a lumii clasice, a unei întregi mitologii. Mitologia înțeală ca raționalizare a unor concepte cărora li se dă un nume. Un astfel de curs e intensiv și de adîncime. El oferă instrumentele intelectuale pentru stabilirea unei direcții de învățămînt. Revenind la mitologie ca mod de raționalizare a conceptelor, amintesc că în latina medievală apărea frecvent expresia „nomina sunt consequentia rerum”; numele nu sînt altele decît rezultatul lucrurilor. Cînd Dante întrebîntează un personaj mitologic o face numai fiindcă acesta are o legătură cu un concept rațional. Ar fi fost inadmisibil și rămîne inadmisibil ca din structura cursurilor unei facultăți de litere și filosofie să lipsească studiul dantesc. La acest curs, la noi, la Harvard, participă studenți din toată lumea. Mulți sînt asiatici. Vin însă și studenți ai altor facultăți, de la drept, de la medicină, de la departamentele sociologice. E un subiect care provoacă. Îți pune probleme pe care parcă le intuiești, dar nu le puteai da un nume. El dă soluții pe o sinteză istorică, pe o sinteză creștină, soluții pe care le validează toată cultura modernă. Nu eu sînt cel care le oferă. Studenții sînt cei care le descoperă. Rolul meu e de a-i îndruma să ajungă în situația de a le descoperi singuri. Metoda e dantescă și ea. Oportunitatea unui astfel de curs rezultă și din realitatea că Dante e cel mai citit poet din toată lumea. Japonezii au un cult special pentru Dante și *Divina Comedie*.

— Vă rog să amintiți și alte asemenea situații care, în perspectiva unui învățămînt ori, mai bine zis, în absența unei perspective pot părea excentricități. De ce, de pildă, să aibă japonezii un cult pentru Dante?

— Nu sînt excentricități. Sînt fenomene culturale. Germania are cea mai veche societate dantescă din lume.

— Nu Italia?

— Nu Italia. Cea americană e a treia. După cea engleză. E o nevoie spirituală care s-a simțit, paradoxal, în zone nelatine. În Statele Unite, la alte societăți prestigioase, cum e, spre exemplu, aceea cu peste 30 000 de membri a profesorilor universitari, activitățile sînt, totuși, exterioare preocupărilor proprii, definitorii unei societăți de tipul Societății Dante, unei societăți ce se caracterizează, vreau să spun, prin devotament pentru o singură problemă. Dar cu capacitatea de a genera probleme.

— Cum se desfășoară de regulă un seminar cu studenții?

— În Statele Unite, limbile și literaturile romanice sînt „străine”. Pregătirea din licee e foarte slabă. Un seminar, un curs de literatură pornesc obligatoriu de la lectura textului, de la descoperirea lui. La Harvard, cursurile la departamentul romanice se țin în limbi „străine”, în franceză, italiană, și așa

„Progresiunea minții către absolut. Acesta e voiajul lui Dante”

mai departe. Singurul curs în engleză e cel despre Dante, dar pe textul original. Prelegerile sînt în engleză, datorită faptului că studenții provin nu numai de la romanice, ci și de la o serie de alte facultăți. Există diferență între modul în care se predă un curs în Statele Unite și unul, să zicem în Italia. Se pornește nu de la o teorie literară, de la un studiu (fie el și sub formă de curs) asupra subiectului, ci de la cunoașterea directă, profundă a autorului. Noi îl studiem pe Dante cînt cu cînt, de la 1 la 34 pentru *Infernul*, de la 1 la 33 în *Purgatoriul*, de la 1 la 33 în *Paradisul*. Bineînțeles că insistăm asupra pasajelor unde se concretizează memorabil concepția despre viață și creație a lui Dante. Numai așa se poate doborînd o înțelegere și din punct de vedere istoric. Tehnica poetică a lui Dante corespunde unui sistem medieval bine cristalizat. Ne-au rămas sute de cărți privitoare la ce trebuie să fie versificația, la regulile ei. Sursele istorice ale *Divinei Comedii* trebuie cunoscute. Filosofia aristotelică trebuie știută cel puțin în acele părți care au atîngere cu creația lui Dante. Ca să nu mai vorbim de o seamă de autori clasici. Dante declară că îi cunoștea pe mulți pe de rost. Nu era un caz special în Renaștere. În școlile clericale copiii învățau, cum intrau, la șase ani, regulile retoricii. Nu era nimic surprinzător în faptul că un copil la doisprezece ani știa pe dinafară *Eneida*. În secolul al 19-lea, Carducci știa pe de rost, la trei-sprezece ani, *Eneida* și *Satirele* lui Horațiu. Învățătura era, în vremea lui Dante, ceva atît de acut încît devenea ființă, devenea mod de viață. Așa se explică faptul că în *Divina Comedie* Dante a putut să concentreze o masă de informații, din toate domeniile, aproape înimaginabilă pentru un om format într-o școală din secolul nostru. De multe ori le spun studenților că, dacă încercăm să comparăm știința lui Dante, cu știința fiecărui din noi, la vîrsta cînd a scris *Divina Comedie*, el ne apare ca un monstru. Știe tot. Nici un cuvînt din opera sa nu e pus din goana condeiului. Știa tot, pentru timpul respectiv, și e actual prin capacitatea de a concentra esență în detaliu.

— Cît timp durează acest curs?

— Doi ani.

— Cum începe prima lecție?

— Mereu cu aceleași cuvinte: „Îmi este foarte greu să deschid acest curs pentru că nu pot să vă ofer nici o introducere. Dar vă pot spune cîteva lucruri care interesează structura *Divinei Comedii*. Vă trimit la expresia lui Aristotel «mişcarea către esență», adică la progresiunea minții către absolut. Acesta e voiajul lui Dante”. Studentul trebuie să învețe forme, dar forme în alt sens decît se înțelege de obicei prin aceasta. Forma e chiar esența. Forma omului e sufletul.

— Educația mea a fost clădită pe o diversitate: există formă — mi s-a spus — și există fond. Mi-au trebuit mulți ani ca să înțeleg că nu există decît formă. Că ea e fondul. Că nu poți crea cu un fond livrat de alții.

— Dante n-ar fi știut să discearnă între formă și fond. N-ar fi știut să răspundă nici la o întrebare de genul „ce anume te-a inspirat?”. Cuvîntul inspirație nu îl era cunoscut, nici lui, nici contemporanilor. Ce altceva te poate face creator decît realitatea?

— Pentru Dante, ceea ce producea el însemna „creație” sau „știință”.

— În mod sigur „știință”. În secolul lui Dante circulau foarte multe tratate de poetică. Ele te învățau cum să faci poezia. Dispar în chip miraculos în secolul al 15-lea. La sfîrșitul unei strofe, Dante i se adresează cititorului astfel: Dacă ti se pare dificil ce te învăț, bucură-te în schimb că învățătura e atît de frumoasă! Poezia pentru el e frumoasă, în sensul că are elemente comune cu muzica, arhitectura, matematica. Tot ce putea deveni poezie era catalogat întii ca fapt tehnic, ca instrument valabil pentru oricine purcede să scrie versuri. Emoțiile vin automat, ca rezultat al acestei științe îndelung și de mulți oameni pusă la punct. Conform cu Sfîntul Augustin și apoi cu Dante, arta cu adevărat sublimă e matematica. După ea vine muzica. Artele liberale, toate celelalte arte, vin după. Dante știa

sigur că nu activează în cea mai importantă dintre arte. El nu numai că ținea la cel mai înalt rang matematic, dar a utilizat-o atît cît i-a fost îngăduit de mijlocul folosit, de limbă. Dante nu spune „eu sînt creator”. Se declară adesea „faber”, lucrător, tehnician. La un moment dat spune: „dacă aș avea acest tip de rime și de cuvinte, aș putea să exprim mai complet realitatea infernului. Dar cum nu am aceste cuvinte mai cuprinzătoare, trebuie să înțelegi ce povestesc cu cuvintele pe care le știu”. Niciodată în *Divina Comedie* nu există măcar o aluzie la faptul că poetul ar putea fi altceva decît un notar, un secretar care transcrie realitatea, dar realitatea ca sens. La sfîrșitul veacului al 14-lea, oamenii se cam săturaseră de Aristotel și de Toma d'Aquino și s-au întors la retorica și morala clasică latină. Latini Cicerone, Horațiu, Seneca erau mult mai încadrabili în concepția creștină decît era Aristotel. Adesea sîntem învățați exact contrariul a ceea ce Renașterea a fost. Nu există „oameni ai Renașterii”. Ea a fost o perioadă istorică. Există o cultură a Renașterii, care se cheamă umanism. Nu există nici un text, din această perioadă, care să vorbească — atît de banal, cum vorbim noi astăzi — despre destin și personalitate în afara transcendentului. Oamenii Renașterii nu aveau conștiința faptului că trăiesc o epocă de Renaștere. Era o continuitate de concepție cu elemente noi. Nu găsim un singur autor, de la Dante pînă la baroc, în care să nu fie pusă, în sens pozitiv, dependența omului de transcendent. Omul nu putea fi scotit în afara transcendentului. Lui Aristotel i se spunea „cîinele ăla de Aristotel”. Admirativ. Era filosoful prin definiție. „Singurul care are drept să fie numit cavalerul rațiunii umane” spune Dante. Era cel care definește realitatea. Dacă există un secol raționalist în Europa, nu e secolul al 18-lea „iluminist”, ci al 13-lea.

— Toate cărțile care ni s-au predat în școală și în facultate ne-au vorbit de „întunecatul ev mediu”.

— Domnule Tudor, intrați în catedralele medievale și veți vedea că nu au nimic care să producă „angoasă”, chîm sufletesc. O catedrală e o utopie de ordin matematic, o sublimă „elucubrație”, adică un maximum al capacității umane de a imagina. Materialele sînt perfect cunoscute matematic. Rareori a fost investită mai multă luciditate, mai multă știință într-o lucrare de intensă imaginație. Vedeți, noi trebuie să-l credem mai mult pe Dante decît pe comentatorii lui. Comentatorii nu de multe ori obiceiul să vorbească fără să se apropie de obiectul comentariului. Se scriu cărți despre Dante, fără ca autorii să-l cunoască în original. Nu cunosc activitate mai absurdă. Se preiau la infinit niște cuvinte fără teme, ca de exemplu „întunecatul ev mediu”. Cum putea un ev întunecat să-l dea pe cel mai savant cărturar al tuturor timpurilor. În evul acela Dante nu era singurul savant. Ce fel de întuneric putea fi acela în care oamenii „care dădeau lumină” erau poate mai numeroși decît azi? Pînă și pavimentele unei catedrale dovedesc matematică. Sînt ceva tot atît de controlat de matematică, de rațiune ca și *Divina Comedie*.

— Ocupîndu-mă de opera lui Vermeer, am avut uimirea să descopăr că în veacul al 17-lea cărțile de optică erau tot atît de circulante cît sînt și astăzi. Dacă azi cărțile de optică au, într-adevăr, o circulație reală în atelierele artiștilor. Mă tem că pictorii din vechime știau mai multă fizică decît cei de azi. Inventarele moștenirii de la cîțiva mari pictori olandezi indică zeci de cărți de optică.

— Școlile erau puține, universitățile erau puține în vremea lui Dante, dar accesul la cărți era asigurat. Cărțile luptau cu cărțile. În secolul al 13-lea s-a dezvoltat o polemică foarte dură între filosofie și teologie. Începînd cu 1215, au început să fie puse la index preceptele aristotelice: „materia e permanentă, nu e creată”; „sufletul moare cu corpul”. „Cîinele de Aristotel”, cel care știa tot, a devenit personajul cel mai discutat. A existat o „bătălie” pentru Aristotel. Dar partida a pierdut-o Aristotel. S-a renunțat la filosofia greacă fiindcă nu favoriza anumite noțiuni.

Dante: INFERNUL

De exemplu noțiunea de „imperiu”. Ideea de „imperiu universal” creștinismul a adoptat-o de la latini. În țările comuniste din Estul Europei, ideea unui „om al Renașterii care nu avea nimic de a face cu Dumnezeu” convenea. Pictura Renașterii are numai două forme: mitologice și spirituale. Nu există pictor care să nu fi omagiat transcendentul. „Imperiu universal” a însemnat conștientizarea originii divine a omului. Umanismul asta a fost: redobândirea noțiunii de transcendent. Exact invers decât ce se spunea în școlile românești. Un învățământ mistic: trebuia să crezi, în loc să cercetezi. Cunoașterea directă, nemediată de comențatori, a lui Dante îți aduce această revelație, că știința și creștinismul s-au favorizat reciproc. Dacă Europa a fost profund religioasă și dacă științele au progresat cum-ți poți permite să afirmi că dezvoltarea s-a produs prin negație?

Totuși, un astfel de fenomen, de dezvoltare prin negație s-a produs în Est. În „științele exacte” românii sînt excepțional pregătiți. Românii care vin în străinătate cu o specializare în științe exacte fac nu doar carieră, ci dovedesc și o structurare mentală de excepție. Problema care se pune la noi...

— La dumneavoastră, în Statele Unite?

— Nu, nu, la noi, în România. Există multe țări, dar o singură patrie. Și patria mea e România. E țara părinților mei, a părinților lor. America e țara mea, nu patria mea. Noi n-am plecat în lume pentru o bucată de piine mai mare. E un lucru știut de toți, afară de cei care nu vor să audă adevărul. Noi am plecat români, am rămas români și cînd ne întoarcem acasă, ne întoarcem români. Dacă mă interesează soarta învățămîntului umanist românesc e pentru că umanism înseamnă adevăr. Reforma învățămîntului înseamnă două lucruri: pentru științele pozitive o apropiere de momentul tehnic contemporan, de acces total la informație; pentru studiile umaniste, problema e tot de natură informațională. Studenții trebuie să aibă acces la cărțile ce conțin adevărul. În vest, revizuirea postulatelor privind Renașterea se petrece începînd cu anii de după război. Postulatul cheie a fost acela că în Renaștere nu s-a discutat niciodată de o contradicție între materie și spirit. Numai că, de obicei, postulatele sînt oameții care le minuiesc. În Universitățile din România adevărul se lovește de niște oameni care sînt incapabili să-l pătrundă, să se bucure de el. Cîți profesori sînt pregătiți să renunțe la afirmația, sacralizată vreme de patru decenii, că omul Renașterii ar fi început să dea prioritate materiei, fiindcă se săturase de obscurantismul medieval. Ce e omul altceva dacă nu spirit? Care e esența umanului, dacă nu spiritul?

— Ce-i lipsește învățămîntului care s-a aflat direct sub controlul politicului?

— În filosofie întîrzierile sînt catastrofale. Dacă vom compara doar felul în care s-au realizat, în Occident, matematicienii fugiți din țară, în raport cu „umanistii”, vom avea măsura unor distanțe tragice. Umanistii realizați oarecum, în baza unei capacități dialectice superioare, au reușit o anume integrare, dar nu la nivelul maxim — ca matematicienii sau electroniștii, bunăoară — deoarece le-a lipsit bagajul informațional. Să nu ne amăgim în continuare: așa numitele succese ale unor români de formație umanistă sînt afectate profund de o informație de tot precară, întîmplătoare. În S.U.A. există o organizație a matematicienilor de origine română foarte foarte prestigioasă, dar ar fi o utopie să concepem și o societate a umanistilor, o societate cu oameni de valoare recunoscută. Aici nu e vorba de atît de comentata dezbinare între români, ci de acceptarea cu bărbăție a unei situații și de găsirea căilor pentru a o schimba sau măcar ameliora. În învățămîntul superior, românii sînt în jur de 50—60 de persoane. Trebuie să ne gândim și la gradul universităților. Nu sînt toate la fel. Numărul polonezilor, al ungarilor, al cehilor e semnificativ mai mare. Dar ei nu au trebuit să fugă. Ei, mai ales în ultimul deceniu, au purces să cucerească o lume, să-și impună valoarea. Pentru umanistii, necunoașterea limbii a constituit o barieră adesea de netrecut. O catedră Dante în România ar fi ceva absolut necesar. Nu numai pentru că se poate acredita astfel metoda lucrului direct pe text — nu pe baza feluritelor interpretări — ci și pentru, că se reduce în discuție chestiunea fundamentală a autorilor pe care se construiește cultura umanistă. Indiferent de metodă, dacă scriitorul pe care-l studiezi e neglijabil, învățătura rămîne neglijabilă.

Tudor Octavian
Cambridge-Massachusetts (S.U.A.)

DE CE o nouă traducere? Din nemulțumire. A lui Coșbuc, cea clasică și unanim apreciată (oare cit de citită?) e de o venerabilă fidelitate, de drațul căreia marele artist al evintului care a fost autorul Baladelor și idilelor sacrifice, prea adesea, eufonie, lirism, chiar claritate, lată doar două exemple (acestea, ca și cele de mai jos, generalizabile): „Iar dac'o fi să ieși din locul bui” traduce Coșbuc „lochi bui” (Inf., XVI, 82) dar „bui” (ital. buio: întunecat) în limba noastră nu există și e de neînțeles. Versul poate cel mai cunoscut al Divinei comedii sună la Coșbuc: „Să lase orice speranță cine-are-nin”, dar alinația „n-în-

trat” e imposibilă în românește. La polul opus e versiunea lui George Buznea din Infernul: elegantă, clară, cantabilă, ea își îngăduie libertăți care merg pînă la desfigurare („Acestă de cînd lumea comedie o regizează, fiule, norocul” traduce Buznea „Or, puoi veder, figliuol, la corta buffa de ben che son commesi alla fortuna” — Inf., VII, 61.2. Cum să vorbească, la 1300, Virgiliu, de a regiza?! și e mai curînd o foarte interesantă suită de variațiuni impresioniste pe teme, pe reminiscențe dantești. A regretatei Eta Boeriu, tîlmăcire viguroasă altmînteri, e „obscuritate de excesul de regionalisme (pomest, aore, ciocăci) și de prea is-

zele parafrazări (din nou v. 9 din c. III: „Pierduți sinței de-mi treceți peste prag”; departe de a reda solemnitatea tragică a lui „Lasciate ogni speranza voi ch'entrate”, versul are o sonoritate nedemnă sacadată și introduce noțiuni netaleocul lor: pierduți, prag). Firește însă că, în nenumărate puncte, acești trei predecesori, pe care i-am simțit întotdeauna în jurul mesei de lucru, au izbutit mai bine ca mine. Am vrut să mărturisesc doar că la „originea” îndrăgostirii mele de Dante a stat un impuls polemic, sub deviza: exactitatea fără splendoare e plicticoasă, splendoarea fără exactitate e mincinoasă.

Cîntul XV

1. Pășeam acum pe piatra de pe malul ascuns ca de o ceată păzitoare ca flacăra să nu-i atingă valul.

4. Precum își fac flămânzii stăvilare și-opresc, între Vissant și Bruges, tălăzuind din desfrînata mare,

7. sau padovanii care mbracă Brentul în diguri, ca să-și opere orzul cînd soarele mîngieie blind

10. asemeni forme luase-acea tutul, mai mici, firește — și de spus nu-i dacă Cel drept făcuto le-a sau

13. Pădurea mortii, care atît de des ne dădu fiori, se și pierduse-n umbră: de-as fi privit, as fi străpuns din

16. cînd ne iesi în cale-o ceată sumbră ce se-nșira pe mal, și fiecare cîta spre noi prelung, cum, în

19. de noapți cu lună nouă, pe-o cărare drumeții — sau precum, bătrîn, mijeste ochii ata s-o strecoare,

22. Cum mă scrutau pe rînd, unul imi prinse poala: — Ce strigă, cerîndu-mi porcă ajutorul

25. cu mina-ntînsă, friotă de tîciune. Privi adînc la chipul ars de focul ce-n-l putuse intr-alîl răspune

28. incit să nu-l cunosc. Si sub obrucul minijetor al oamei lui-da-i totă. — Mer-se Brunetto, — am spus, aici și-e locul?

31. — O, fiule, — grăi — care-mi și pe ser Latini-nnăruie-l o cîlină răzleț de pileal său ce-nfrunță ceată!

34. — Nu-ngădui — rog!, — și-aș sta cu tine-n loc, de acel de care-s dus ca sub aripă.

37. — O, fiule, din ailc de se oarec-o, o cîlină din vorunul, sub arșura și sub vîpăi un veac incremeneste;

40. deci mergi, și alături eu. Pe-o friaj-vni iar sare biom mea multime ce-și plînge-n mers eterna

NOTE

9. Cînd soarele topește zăpezile de pe Chiarentana din care izvorăște Brentul, provocînd inundații. 30. Brunetto Latini (1220—1294), om politic și cărturar vestit cu mult dincolo de granițele Florenței natale. Autorul a-celor Li livres dou Tresor, cea dintîi enciclopedie în care latina e înlocuită de franceză. „graiul cel mai plăcut și cel mai prielnic tuturor”, cum însuși spune, Brunetto Latini a scris și o variantă italiană, mai redusă, a acestui summum filosofic, Il tesoretto, în versuri. 30. „Aici și-e locul?” Dante e profund uimit să-l găsească pe veneratul său dascăl și mentor (cf. vv. 43—45, 82—87) aici, printre sodomiiți, Grammatici certant, culpa e incertă iar chestiunea spinoasă: detalii, în studiul lui Titus Părvulescu, „Siete voi qui, ser Brunetto?” în Studii despre Dante, EPLU, 1965, 36. Acel...: Virgiliu, 49—54. Aluzie la criza morală (relatață simbolic în cîntul I) ce a „prilejuit” voiajul transmundan. Cel...: Virgiliu, ghidul lui Dante prin Infern și Purgatoriu, pînă în Paradis, unde-l va întîmpina și călăuzi Beatrice 61. Neamu-aceia: florentinii. Ingrat,

43. Eu, ne-ndrăznind să ies de pe-năltime, doar fruntea mi-am smerit-o-n

46. — E un destin — a spus — sau cî intri viu în lumea de-ntuneric? și cine-ți poartă pașii pe cărare?”

49. — Sub bolta largă-a soarelui i-am dat răspuns, „eram în miez de cînd m-am pierdut în hăul periferic.”

52. Abia de ieri m-am smuls, de și iar cădeam, cînd mi-apăru în cale cel ce mă duce dincolo de ceată.”

55. — Urmează, — o spus, lumina și, de-am citit eu bine-n calea-ti ai să atîngi limanuri triumfale;

58. iar dac'o moartea care nu așteaptă e-ntîrziat — văzîndu-te așa eu te-as fi ajutat la gînd și faptă.

61. Dar neamu-aceia rău, ingrat, descins din stîncă Fiesolei de și căruia tot muntele-i e stîncic,

64. pentru esirdie-ți va plăti căci printre acrituri nu-i loc de și unde nu sunt fiori, nu sunt nici

67. Au ochi, se spune — dar nu au decit să zgîrie-n faime și în brînză; și cine stă-ntr-o porci, de rituri piere.

70. Va filii a gloriei tale pinză și ambele părți cerca-vor s-o dar nu-și vor face ei din tine-osînză.

73. Nutret lor insisi n-au decit să-și fie! Dar să nu calce fiesolana labă pe floarea ce, din scîma lor —

76. în-ot'n-seva-i antică odoabă: săminti sfîntă-a Romei, zăbovî în grajdu-aceia de mișei și vîrbă.”

79. — De mi-ar fi fost — răspunsu-i-am — din lumea de nu-ți-or fi fost făptura izgonită,

82. căci mi-e infiptă-n minte, și mă

duioasa ta privire părintească, ce-mi strecura în cuget, ca o boare,

85. că omul poate să se-nveșnicească: și gura mea și pana mea se cade, atît cit mai trăiesc, să-ți

88. însemn ce spui, și-aștept să mi-o cea care-mi știe totul, luminata, de-ajung la ea acolo-ntr-o pleiade.

91. Dar vreau să afli din înflăcărata și-n veci neaprihănită-mi conștiință, că-n fața Soartei, orice-ar vrea, sunt gata!

94. De-așa zăloage-am mai avut deci invitească-și roata mult și bine Norocul, co o toantă în catrință!

97. Se-ntoarse-atunci maestrul meu și-n ochi țintindu-mi, spuse vocea — Ascultă bine cel ce minte ține.”

100. Ci eu am mers cu ser Brunetto și-am vrut să știu, aici, în neagra cine mai sunt iluștrii săi tovarăși.

103. — Pe unii cîta să-i cunoști anume, dar mulți zadarnic-ți-ar scribi și-i timp puțin pentru noian de nume.

106. Pe scurt: sunt clerici, ce-i va ști sau cărturari vestiți, cu faima mare, și-aceeași culpă le minjește gloria.

109. Priscian e acolo-n, trista adunare și Frăncesco d'Accorso; și-o figură-oi fi văzut, privind în zare:

112. e cel pe care sluga tutelară Vicenței, din Florența, i-l aduse, unde prea-ntîșii nervi ai săi cedară.

115. Ți-aș mai vorbi, dar și aceste și mersul — pin-aici își au sorocul, căci văd un fum ce pin-acum n”

118. sunt duhuri printre care nu mi-e Păstrează-mi deci Tezaurul în prin el voi dăinui! Atît mi-e focul.”

121. Apoi imi și pieri de dinainte, de parcă, la Verona, steagul verde l-or fi rîvnit. Sub zarștea fierbinte

124. părea că-i cel ce-a-nvîns, nu cel ce pierde.

elevetnic: condamnat la moarte (în contumacie) pentru vini imaginare și trăind într-un vagant exil pînă la sfîrșitul vieții („tu vei vedea atunci cit de amară e piinea-ntr-o străini, și ce calvar e să urci și să cobori pe-a altui seară”. Par., XVII, 58—60). Dante avea temeiuri a se plînge de ingratitudea concitadinilor săi. 63. Si căruia etc.: un neam, adică asupra, dur, rigid, ca și stîncă de pe care au descins strămoșii. 71. Ambele părți: și partidul Negriilor, care l-au exilat, și cel al Albilor, de care Dante s-a despărțit, vor căuta să-l defăimeze și să-l lovcască. 74—78. Floarea etc.: geniul lui Dante. Florentinii erau de stirpe pur romană, și între ei au coborît din munți, asimilîndu-se, fiesolanii. 85. Vers de adîncă grandoare, mărturisind o tonică, incandescentă credință în durabilitatea creației spirituale. 88. Să mi-o desnoade: Beatrice îi va desluși căile și sensurile vieții lui. 93—96. Conceput și elaborat după ce dureroasele evenimente (condamnarea, surghiunul) avuseseră loc, textul lui Dante le prezintă, prin apostrofă premonitoare a lui Brunetto Latini, ca pe niște anticipări, incapabile să-l întîm-

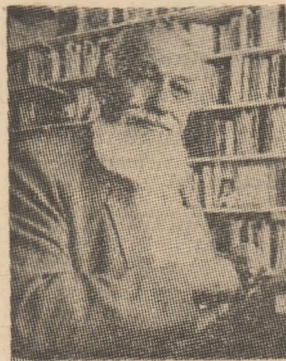
deze. 99. Sentință: „Bene-ascolla qui la nota”. 109. Priscianus Caesariensis, celebru gramatician al veacului al șaselea, autorul lucrării Institutiones grammaticae, „opera cea mai desăvîrșită asupra limbii latine” (Torraça). 110. Francesco d'Accorso (1225—1293) din Bologna, „eminent profesor de drept civil” (Torraça) la Oxford. 110. 11. Murdară figură: Andrea de' Mozzi, episcop al Florenței, pe care papa („sluga tutelară”) l-a transferat la Vicenza din pricina ridiculelor, chiar licențioaselor predici pe care le tinea (Scartazzini). 119. Tezaurul: cf. nota la v. 30.122. La Verona, steagul verde: în alergările ce se organiza la Verona, steagul verde era răsplată pentru cel mai viteaz. 124. Ca și în cazul Frăncescii da Rimini (c. V) sau al lui Farinata degli Uberti (c. X), figura damnatului care este Brunetto Latini capătă, prin acest vers ce incununează tonul cald simpatetic al întregului cînt, o aură de noblețe și vigoare morală, amintîndu-ne că peste tot și toate „birui-va gîndul”.

Prezentare, traducere și note de George Pruteanu

Premii

Beneficiarul din acest an al premiului tradițional de literatură decernat de Academia Franceză la doi ani, în alternanță cu premiul Paul Morand, este Jacques Laccarrière (66 de ani), romancier, esecist, traducător, specialist în istoria și cultura Greciei. Atribuite cu același prilej, Marile premii de filosofie și poezie au revenit lui Paul Ricoeur (78 de ani) pentru ansamblul operei sale și, respectiv, Jean Orizet. Premiul pentru teatru a fost decernat lui Jean-Claude Grumberg pentru ansamblul operei sale, iar Premiul pentru cinema, lui Yves Robert pentru cele două filme inspirate din Memoriile lui Marcel Pagnol. (LE FIGARO, 5 iunie).

Scriitorului rus Lev Kopelev i-a fost remis, la 13 iunie, în localitatea Osnabrück din Germania (locul natal al celui care a dat literaturii cunoscutul roman **Pe frontul de vest nimic nou**), premiul pentru pace „Erich Maria Remarque”. Germanistul, în vîrstă de 79 de ani (în imagine) este primul laureat al acestui premiu

ce i-a fost conferit pentru opiniile democratice

și angajarea sa în direcția apropierei între popoarele rus și german. Datorită „compasiunii pentru dușman” a petrecut zece ani în închisorile staliniste. El trăiește din 1980, la Köln și intenționează să fondeze o revistă destinată străinilor și menită să contribuie la înlăturarea prejudecăților și a urii. (LA TRIBUNE D'ALLEMAGNE, 30 iunie).

Ziarul britanic **The Independent** a acordat Premiul întâi pentru literatură străină scriitorului cehoslovac Milan Kundera — în imagine. (NRZ, 22 iunie).

Marcind cea de-a 70-a aniversare de la naștere, editura Georg Bitter din Recklinghausen a instituit un premiu de carte pentru tinerii debutanți, dotat cu o subvenție de 10.000 mărci. Premiul poartă numele tinerului autor Jan Prochazka (decedat la Praga în 1971) și urmează să fie acordat pentru prima dată în 1992, unui autor a cărui operă de debut este scrisă în limba germană. (NRZ, 20 iunie).

Wilhelm Kempff

Pianistul german Wilhelm Kempff, decedat de curind în vîrstă de 95 de ani la Positano (Italia) a reprezentat, după opinia prietenului său Yehudi Menuhin, „exemplul suprem al celei mai nobile tradiții muzicale germane”. În cei peste 60 de ani, de la debutul său în 1918 și pînă în 1981, data concertului de adio susținut la Paris, a interpretat strălucit piese din repertoriul clasic (Bach) și romantic (Beethoven, Schubert, Schumann și Brahms). Născut la Jüterborg, un orașel din nord-estul Germaniei, el și-a petrecut copilăria la Potsdam, unde tatăl său era capel-maistru, după care a urmat Conservatorul din Berlin. În 1934 se număra printre primii pianiști europeni care interpretau Bach și Beethoven în America și Japonia. Pus pe lista neagră de către americani după cel de-al doilea război mondial — Wilhelm Kempff (în imagine) nu a plecat în exil după venirea nazistilor — pianistul german a avut de asfelat pînă în anul 1964 pentru a-și relua activita-

tea concertistică. În acei ani își făcea reîntrarea triumfală la Carnegie Hall din New York pentru ca, în anul următor, să susțină un memorabil concert sub bagheta lui Leonard Bernstein, la Lincoln Center. Dintre numeroasele dovezile artei sale stau măturie integrala sonatelor pentru pian de Beethoven, sonatele pentru pian de Schubert, sonatele pentru vioară și pian de Beethoven realizate împreună cu Yehudi Menuhin în anul 60. (LA TRIBUNE D'ALLEMAGNE, 16 iunie).

Antoine Vitez, postum

Decedat subit anul trecut, la 59 de ani, pe cînd se afla la conducerea Comediei Franceze, Antoine Vitez s-a dedicat teatrului abia după vîrstă de 32 de ani. O vreme secretarul lui Louis Aragon, a tradus mult din limbile greacă, germană și rusă, a publicat — mai tîrziu — poeme. Formația sa literară, înclinată spre reflecția teoretică, preocupările politice i-au dat un profil deosebit printre oameni de teatru. Cartea recent apărută în Ed. Gallimard — **Le théâtre des idées** — reunește (selecția: Danielle Sallenave și Georges Banu) texte publicate de Vitez de-a lungul vieții. Titlul reproduce fidel demersul regizorului. Acela de a scoate la lumină ideile autorului și a le transpune pe scenă, pe baza unei „re-lecturi”. într-o formă nouă. Vitez

a fost mereu în căutarea unui sens ascuns, al unui stil poate uitat. Cînd, în 1987, la Festivalul de la Avignon și apoi la teatrul din Chaillot, a montat **Le soulier de satin** de Paul Claudel (în imagine: Antoine Vitez și Ludmila Mikaël într-o scenă din acest spectacol), în versiune integrală, a avut de înfruntat și a depășit limitele generale acceptate. Inventator al formulei „teatrul elitist pentru toți” (spre a se împotrivi ideii unui teatru care ar renunța la ambițiile sale pentru a place unui public cit mai numeros), Antoine Vitez apare în această carte postumă ca un personaj cu o replică scilicet, pasionat de formarea actorilor, cu o reflecție nepuizabilă. (LIRE, vara, 1991).

Din nou Kirk Douglas

Marele merit al regizorului: Xavier Castano, autor al recentului film **Veraz**, este de a-l fi convins să pășească din nou pe platouri pe Kirk Douglas. Actorul interpretează rolul unui bătrîn american idealist, refugiat

în Pirinei după sfîrșitul celui de-al doilea război mondial în urma unei mari decepții sentimentale. Alături de vedeta americană aflată Jean-Michel Portal, Marie Fugain... (PREMIERE, iulie).

Dicționarul enciclopedic al teatrului

La editura pariziană Bordas a apărut de curind un **Dicționar enciclopedic al teatrului**, îngrijit de Michel Corvin. Comentarii, chiar dacă au avut obiecții asupra unuia sau altuia din actorii tineri sau dramaturgii ultimei generații, consideră **Dicționarul**

dropt o lucrare de mare importanță, care va trebui să facă parte, necondiționat, din cărțile de referință ale specialiștilor, datorită seriozității tratării tuturor capitolelor componente. (MAGAZINE LITTÉRAIRE, iulie-august).

Festivalul de la La Rochelle

Între 29 iunie și 10 iulie s-a desfășurat la La Rochelle, cel de-al XIX-lea festival al filmului. Au fost prezentate, pe lângă filmele recente selectate din producția mondială, două

retrospective: De Sica și Edmond T. Gréville și opt omagii unor realizatori — în prezenta lor — printre care Shohei Imamura, Peter Weir. (PREMIERE, iulie).

SCRISOARE DIN LISABONA

Experiențe lusitane

HOTĂRIT lucru, aproape zilnic se petrece cite ceva interesant — poate chiar exemplar — în capitala „fării latine celei mai depărtate din Europa” (vorba lui Iorga). Să luăm numai patru zile dintr-o săptămînă (care, conform calendarului local, a început duminică).

DUMINICĂ, 16 iunie. Recitalul a trei poeți americani (John Ashbery, Kenneth Koch și Philip Levine), în sala polivalentă ACARTE a Muzeului de Artă Contemporană Gulbenkian (în Portugalia, tot ce este important, cultural și artistic vorbind, poartă sigiliul „Gulbenkian”, Mecena modern și... inepuizabil!). De fapt, despre ce a fost vorba? Cu sprijinul și al altor Mecene (cînd li s-a citit lista, mi-a venit amețea: a curat „Europa unită” și atât de îndepărtată...), s-au adunat timp de vreo 10 zile cei trei americani — cu versurile lor cu tot — și două grupuri de poeți traducători, conduse, fiecare, de numele răsunătoare ale altor poeți: Pedro Tamen și Egito Gonçalves. Toți aceștia s-au dedicat unui atelier de traducere colectivă, rezultatul urmînd să fie publicat de prestigioasa editură Quetzal, care scoate plachetele de versuri cele mai elegante — grafic vorbind — ce se pot închipui. Poezii-traducători și editura sunt la a treia experiență de acest gen: în aceleași condiții s-au mai creat, în decembrie 1990, versiunile portugheze pentru **Teoria meselor, precedată de Elegia 7**, de Emmanuel Hocquard, și **Erori de localizare a evenimentelor în timp**, de Claude Royet-Journod (volume de 57, respectiv 61 pagini, la prețul de 980 escudos, = 7 dolari). La recital, s-au citit mai întîi versiunile portugheze — produse finale exemplare sub aspectul rigorii și al fluidității — urmate, fiecare, de originalele citite de autori. Impresionant, înălțător, încurajator. **Traductore-traditore?** Hai da-de! **Traductore — creatore**, asta da, vă rog! Un vers din frumosul **Sleeping with women** al lui Kenneth Koch m-a făcut să tresar:

„Troubles in Romania and Yugoslavia...”
Si o convorbire, in pauza, m-a făcut să disper:
„Stii, atunci, in preajma Crăciunului, noi nici n-am simțit că e Crăciun, eram cu ochii lipiți de televizor, întreaga Americă strîngea pumnul pentru voi, haide, haide, România, încă un efort, încă puțin, ca la o naștere grea sau la un abces care trebuie să se spargă, haide, haide, România, crede-mă, întreaga Americă, întreaga Americă...”

De un an de cînd am început „să circul” mai mult, matematic, de cite ori întîlnesc pentru prima dată pe cineva care află că sunt româncă, aceleași cuvinte le aud: „Stii, atunci, era în preajma Crăciunului...” Dacă scena se petrece într-o casă, mi se arată televizorul. După aceea însă urmează, tot matematic, dar grea ca o măciucă, întrebarea: „Pe urmă, ce s-a întimplat, de fapt? N-am înțeles...” Explică... Poți explica inexplicabilul? „Imaginea României în lume”. Nu, domnilor, nu ungruri, nici românii din exil, nici pastorul

Tokes, nici Doina Cornea, nici chiar gafele monumentale nu au stricat „ imaginea”. A stricat-o, mai întîi, Procesul. „De ce nu i-au lăsat să vorbească?” Chiar așa, de ce? A mai stricat-o, apoi, rezultatul alegerilor. A fost prea de tot... Cu titlu de curiozitate: Jean Soares a cîștigat primele alegeri prezidențiale, în 16.II. 1986, cu 51,18% din voturi; după 5 ani în care a prezidat „în pace și onor”, adică la 13.I.1991, le-a cîștigat cu 70,4% din voturi. Normal, nu? Totodată a cîștigat și „ imaginea Portugaliei”.

LUNI, 17 iunie. Am treabă la bancă: pentru prima dată, o coadă respectabilă. Săptămîna trecută au fost două sărbători în care nu s-a lucrat: 10 iunie, Ziua Portugaliei, 13 iunie, ziua Sfîntului Anton, patronul Lisabonei; acum e prima luni după 15. Dar merge repede, deoarece coada se despică la vîrf, către patru funcționari care lucrează de zor (nici cafele, nici șute), iar calculatoarele zumzăie. În fața mea, un domn începe să freacă: un coleric (**Nobody is perfect**, nici chiar în cea mai perfectă lume posibilă, darămite într-o țară latină...). După Revoluția din 25 aprilie 1974, în puținul timp cît au fost comunistii la putere, primul lucru pe care s-au grăbit să-l facă a fost naționalizarea băncilor și a societăților de asigurări (reforma agrară, naționalizarea industriei cereau pesemne eforturi mai mari, cu rezultate mai incet „palpabile”...). Ei bine, de atunci se tot chinuie portughezii să le deznaționalizeze, dar merge greu. De cînd sunt aici, „mi” s-a deznaționalizat societatea de asigurări, iar banca este pe cale. Coada, repet, nu era dramatică: în final, am așteptat vreo 8-10 minute. Iar funcționarilor, zău că nu aveai ce le reproșa. Dar domnul din fața mea explodează, deodată: „Să vă văd cînd o să fiți privatizați, dacă o să vă mai convină să lucrați în halul asta!” Eu, ce să fac? Să rid? Să plîng?

MARTI, 18 iunie. „Jurnalul vorbit”, tot în sala polivalentă ACARTE, arhiplină, ca și duminică. Literatura interesează... Despre ce este vorba? Sub îndrumarea unui moderator, trei critici cunoscuți prezintă trei cărți recent apărute: una de eseuri, una de poezie, una de proză. Autorii sunt prezenți, răspund la întrebări, explică geneza cărților, se explică. Pot pune întrebări și participanți din sală. Asemenea „jurnale vorbite”, organizate de Pen-Club cam o dată pe lună, sunt pasionante, și nu necesită „mecene”. La intrare se pot și cumpăra cele trei cărți. Întîlnirea, de astă dată, începe cu o lovitură de teatru (nu de stat, fiți liniștiți, domnilor de la TV!): moderatorul, Miguel Viqueira, critic și secretar al Pen-Clubului, își exprimă indignarea față de Secretarul de Stat pentru Cultură care anunțase, chiar în ziua aceea, în Adunarea Națională, că nu înțelege să mai subvenționeze premiile literare, și că, de fapt, membrii juriilor și scriitorii nu fac decît să se premieze între ei... Ca membru al unui juriu, Miguel Viqueira se consideră calomniat, nu știe încă ce atitudine vor lua Pen-Clubul și Societatea Portugheză a Autorilor, dar el personal... În fine, începe Jurnalul. Ana Hatherly, profesoară universitară specialistă în baroc, a editat un roman al divino, **Prețioasa**, al unei călugărițe erudite din secolul al XVII-lea, Soror Maria do Céu. Dialogul ei

cu Ernesto de Melo e Castro (critic, esecist, poet) este scilicet, un adevărat regal. Casimiro de Brito a publicat ultimul său volum de versuri. **Subit tăcerea**, O. dată cu dialogul său cu Cecilia Barreros, pătrundem în universul lui filosofic și poetic. Emoționant. Trezar: poetul evocă o anume călătorie, cu mașina, în compania lui Eugénio de Andrade, alt poet, și a unui poet român care „ii este foarte drag”: Marin Sorescu. Romanciera Hêlia Correia, tînră, timidă, dar deja cu zece ani de activitate literară, ride, se foiește pe scaun, pare a se mira singură de interpretarea pe care o dă Isabel Allegro ultimului ei roman, **Casa eternă**: viața à rebours a unui poet foarte celebrat, de la moarte, înapoi, la satul natal. Din sală intervine de citeva ori în discuție cunoscuta poetă Natalia Correia. Precum și alții... Privirea mi se întorcea la Casimiro de Brito. Miine ar trebui să fie în România. Nu se duce. E invitat, pe speșele organizatorilor împreună cu lectorul de română de la Facultatea de Litere, Daniel Perdigão, la Colocviul de Traducere de la București. „Nici acesta nu se duce. Scriitorii, traducătorii, nu trăiesc din scris, din traduceri. Au toți o slujbă la împăratul, majoritatea în învățămînt. Iunie? Perioada examenelor? Cum să lipsească o săptămînă, așa, pe nepusă masă, deoarece au fost invitați în ultimul ultimissim moment? Îți vine să crezi că invitația li s-a făcut doar așa, de formă. (Eu însămi, simplă participantă, bursieră la Lisabona, am fost rugată să-l contactez pe Casimiro de Brito și să-i spun despre această invitație abia în ziua de 23 mai. Cu mai puțin de o lună de la data Colocviului). Nu știu alții ce vor fi făcut, de vor fi putut să se ducă în România. O doresc din tot sufletul. Dar aici, lucrurile, ca să meargă bine, trebuie începute mult mai din timp. De exemplu: o delegație de 10 scriitori dintre cei mai marcanți va pleca în Polonia, pe speșele gazdelor. Au primit deja invitațiile. Pentru... octombrie. Bineînțeles că au timp să-și planifice viața. Vă asigur că se vor duce toți. Nu-i păcat de Dumnezeu? Colocviul din România, dacă memoria nu mă trădează, trebuia să aibă loc în septembrie 1990. Nu s-a ținut, or fi existat motive. Dar de ce nu s-au trimis măcar invitațiile de atunci? Sau în noiembrie? Sau, cel mai tîrziu, în ianuarie? „Imaginea” României? Doina Cornea, pastorul Tokes, românii din exil? De ce nu om fi știind să ne purtăm ca niște domni, de vreme ce tot ne „domnim” din DECEMBRIE încoeaz? (Nu-mai la Ambasada Română din Lisabona, în ianuarie 1991, mi s-a răspuns la telefon: „Vă rog, chemați mai tîrziu, cînd vine tovarăsa secretară”).

MIERCURI, 19 iunie. Greva soferilor de autobuze și a vatanților. Între orele 10 și 14: ca să grăbească aplicarea nu știu cărei rezoluții. Nimeni nu bombăne: greva este privită cu respect, atît de populație cît și de presă. E dreptul lor să facă grevă. S-a mers pe jos, s-a mers cu metroul, s-au descurcat oamenii. Nu cunosc rezultatul, sincer vorbind, nici nu mă interesează: dreptul lor, trebuia lor. M-a interesat însă că cei care urmau să-i asculte și-au îndeplinit în așa fel datoria, încît greva nu a trebuit să dureze mai mult de 4 ore.

Micaela Ghișcu

Festivalul de la Spoleto

● Festivalul celor Două Lumi de la Spoleto s-a inaugurat la Teatro Nuovo cu premiera italiană a operei Goya de Gian Carlo Menotti, sărbătorit cu acest prilej la împlinirea a 80 de ani. Amintim că premiera mondială a acestei opere a avut loc cu cinci ani în urmă la

Washington, avându-l ca protagonist pe Placido Domingo. Actualul spectacol, regizat de compozitor, propune o distribuție tină — tenorul portorică Cesar Hernandez și mezzosoprana americană Suzanna Guzman. În programul festivalului mai figurează spectacole cu

Opera de trei parale de Brecht-Weill, Jenufa de Janacek, spectacole de proză cu Dipticul conjugal, alcătuit din Plăcerea de a spune adio și Piinea de casă de Jules Renard ș.a. În imagine: O scenă din opera Goya de Menotti. (LA REPUBBLICA, 27 iunie).

Fiica lui Brecht

tenitorii lor vor dispune de drepturile de autor până în anul 2031 — vreme de 75 de ani de la

● După cum se consemnează în ziarul Observer, dinastia Brecht este bogată și puternică, are mulți aliați în toată lumea. O armată de adepți infocați, folosită de Centrul Brecht, păstrează și susține mostenirea lui Brecht. Centrul — fosta reședință din Berlin a dramaturgului — adăpostește o editură, o librărie, o bibliotecă, o cameră de lucru și un restaurant. Barbara Brecht-Schall, (în imagine) fiica lui Bertolt Brecht, a moștenit drepturile de autor ale lucrărilor tatălui său în 1971, la moartea mamei sale, Helene Weigel. Cel trei copii ai lui Brecht și moș-

moarte. Renumitul Berliner Ensemble, teatrul deschis de tatăl ei în 1954, are nevoie de subsidii în valoare de 30 milioane de mărci pe an; dar guvernatorul Berlinului reunificat vor acorda aceste subsidii numai dacă Barbara cedează drepturile sale. „De ce să ceda drepturile mele? Nici un alt autor n-o face”. „Bertolt Brecht a fost înălțat de trei ori: o dată de nazisti, în 1971, în Germania Răsăriteană, și acum, din nou. Este prea mult” spune Barbara Brecht-Schall în încheierea interviului acordat aceluiași ziar. (OBSERVER, 9 iunie).

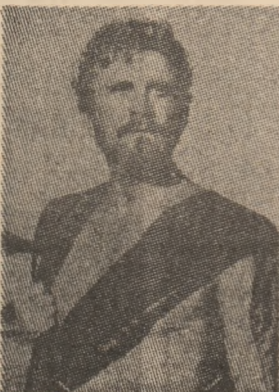
Billy Wilder — 85

● Regizorul american Billy Wilder (în imagine) a împlinit 85 de ani. Marele maestru, unicul regizor care figurează cu două filme — o dramă și o comedie, pe lista celor 25 de clasici din biblioteca Congresului american, autorul filmelor Bulevardul crepusculului, Unora le place jazzul, Prima pagină, Apartamentul, Irma la Douce, și-a sărbătorit ziua de naștere în liniște, în locuința sa din Beverly Hills (Los Angeles), de unde pleacă doar pentru rare vizite în Europa. Billy Wilder este originar din Austria, fiind născut la Viena, la 22 iunie 1906, într-o familie de evrei. A exercitat un

premiu Oscar pentru întreaga carieră în 1986, după ce colecționase șase asemenea premii pentru cele mai celebre filme ale sale. Și-a început cariera ca ziarist, apoi ca scenarist, întâi la Berlin, apoi, constrins să emigreze, în S.U.A., unde a ajuns în 1934. Primul său film ca regizor a fost în 1942, comedia The Major and the Minor. De atunci, prin fața aparatului său de filmat au trecut multe vedete ale Hollywood-ului: Audrey Hepburn, Kirk Douglas, Gary Cooper, Humphrey Bogart, Marilyn Monroe... Buddy-Buddy este ultimul film pe care Billy Wilder l-a realizat

Spartacus la Roma

● Spartacus sclavul răsculat are, astăzi, la 75 de ani, un dispozitiv care-i controlează inima și un indiscutabil simț al umorului. Prezentând la Roma Dansul cu diavolul, a doua sa carte după Fiul vinzătorului de zrențe, Kirk Douglas spune recent: „Cel mai tineri, precum Kevin Costner, dansează cu lupii. În noua mea meserie de scriitor și în primul meu roman, după o carte de memorii, am hotărât, cu mai multă prudență dar și la fel de periculos, să stabilesc un pact cu diavolul, descriind povestea revenirii unui regizor matur”. Restabilit (după un accident de elicopter din februarie trecut), unul din starurile istorice ale marelui Hollywood face concurență nu numai unor scriitori de succes, precum Harold Robbins și Sydney Sheldon, dar și „bicepsilor” lui Sylvester Stallone și Arnold Schwarzenegger. „Este adevărat — confirmă Kirk Douglas — reluarea, cu culorile restaurate, a lui Spartacus a obținut mari consensuri. Acest film, regizat de Stanley Kubrick, demonstrează celor tineri că noi, cel din

noscutul Michael Douglas. Referindu-se la profesiunea de scriitor, Kirk Douglas a declarat la Roma: „Scriisă a fost întotdeauna vocația mea secretă... Filmul nu mi-a oferit niciodată o plăcere similară ca aceea a unor pagini de Saul Bellow, Norman Mailer sau Moravia al vostru, care m-a învățat să iubesc Roma. Chiar și pictura este una din marile mele pasiuni”. Întrebat dacă este adevărat că și-a vindut pinze de Chagall, Picasso și de alți pictori, Kirk Douglas a spus: „Adevărat De ce să ai tablouri ale unor pictori deja morți și celebri? m-am întrebat într-o zi. Astfel i-am vindut și mi-am investit mare parte din bani în tablouri ale unor pictori tineri care au nevoie de ajutor, pentru a continua să picteze și să se exprime, cit și într-o casă de odihnă pentru actorii fără resurse. Tineretea și bătrânețea sînt adeseori învecinate”. (În imagine, Kirk Douglas în rolul titular din filmul Spartacus realizat în urmă cu trei decenii). (CORRIERE DELLA SERA, 26 iunie).

The International Herald Tribune

● AFLĂM din cotidianul internațional (numerele din 21—26 iunie) că anul trecut, în luna iulie, s-a deschis Biblioteca Richard Nixon din Orange County, California. Și dacă se consideră și Biblioteca Reagan, care urmează să se deschidă până la sfârșitul acestui an, vor exista șase asemenea biblioteci ridicate în ultimii douăzeci de ani pe teritoriul Statelor Unite. Autorul articolului afirmă că o bibliotecă prezidențială este un tip ciudat de clădire, arhitectura ei fiind într-o oarecare măsură comemorativă, deși ține să combine mai multe aspecte practice: bibliotecă, arhivă și muzeu. Franklin D. Roosevelt a avut ideea ca documentele prezidențiale să fie adăpostite într-o clădire specială, iar acest nou tip de clădire a fost inventat chiar de Roosevelt și nu întimplător, ci datorită faptului că era arhitect, ca și Jefferson. În continuare se face o comparație între Biblioteca-muzeu Reagan și Biblioteca Nixon. Prima este „clasică”, încercînd să creeze o imagine a președintelui. Muzeul Nixon, este, dimpotrivă, un exemplu de expoziție de artă, cuprinzînd, pe lângă elementele reale (cum ar fi: nasturii din timpul campaniei electorale, notele prezidențiale, extrasele televizate, dezbaterile Nixon-Kennedy, chiar și fragmente din convorbirile sale telefonice și din benzile de la Watergate) și ceea ce este recreat, imaginat, dintre care un ecran video gigantic pe care președintele apare „răspunzînd în direct” întrebărilor formulate de vizitatori, prin intermediul unui buton. Cum ar arăta un astfel de muzeu-bibliotecă prezidențială, aici, la noi? Subiect de gândire pentru muzeografi, dar nu numai pentru ei.

După o licitație „incinsă” aflăm că generalul H. Norman Schwarzkopf și-a vindut drepturile de autor Editurii Bantam Books pentru o sumă estimată la peste 5 milioane dolari. El va începe să lucreze la autobiografia sa imediat după ce se va retrage din armată, la 31 august. Co-autorul acestei lucrări nu a fost încă desemnat, dar se pare că va fi William Novak, co-autorul autobiografiei lui Lee Iacocca.

Ne-a reținut atenția faptul că recenta piesă de teatru a lui Edward Albee, intitulată Three Tall Women a avut premiera mondială la Teatrul englez din Viena, publicul austriac iubindu-l ca pe unul din marii săi idoli. Edward Albee obișnuiește să spună că, probabil, Broadway-ul nu este deloc potrivit pentru piesele sale. „Poate că sînt dramaturg european și eu nici nu știu”.

Aflăm de asemenea că Hoki Tokuda, fosta soție (și ultima) a lui Henry Miller aflată acum la Tokio, deținătoarea unui bar cu numele Tropicul Racului, și-a cîștigat notorietatea, după întorcerea în Japonia, prin memoriile sale apărute în limba japoneză intitulată Mrs. Henry Miller's Nightmare (după cum se știe, Scrisorile lui Henry Miller către ea, au apărut în 1937, la New York, într-o ediție care cuprinde și acuarelele semnate chiar de Miller). În proza Insomnia, scrisă de Henry Miller după ce s-au despărțit, autorul nota: „Mai importantă decît iluminarea este jumătatea care îți lipsește. Un Budda, un Crist s-au născut dintru început întregi. Ei nici nu caută iubirea, nici nu dăruiesc iubirea pentru că ei înșiși sînt chiar iubirea. Dar noi, noi cei care ne naștem și re-naștem permanent, trebuie să descoperim sensul iubirii, trebuie să învățăm să trăim iubirea, așa cum o floare trăiește frumusețea”. (M.G.)

Dialog

● În cele peste trei decenii de apariție neîntreruptă (din 1956), revista poloneză Dialog mensural de teatru, film, radio, televiziune, și-a asigurat o foarte largă cerc de cititori, fie ei specialiști avizați, fie doar amatori. Nu este un mister pentru nici un intelectual polonez că revista Dialog este o publicație de tinută, al cărei colectiv redacțional (cu modificările inerente scurgerii timpului) și-a păstrat o admirabilă demnitate și co-

erență în ciuda tuturor vicisitudinilor, și, totodată, și-a asigurat permanent colaborarea profesioniștilor prestigioși. Un alt motiv de adevărate nefericități îl constituie — poate — sentimentul de permanență și continuitate, de comunicare familiară, întretinut de păstrarea intactă a formatului, aspectului grafic, rubricilor. Scurtele foiletoane semnate de Jan Kott, Erwin Axer, Michal Radgowski, de pildă, au reprezentat ani întregi un contestabil punct de atracție.

● În fiecare număr al Dialogului, cei interesați află unul sau două texte dramatice poloneze inedite (în numărul 4, la care ne referim, un scenariu de film, cu „o biografie dramatică, extras proaspăt din seriar după ce-a fost oprit în 1982 și o piesă radiofonică). Urmează, invariabil, traducerea unei piese teatrale străine, ceea ce, inventariat în peste 400 de numere de revistă apărute pînă acum, reprezintă un vast repertoriu teatral posibil. De data aceasta li se oferă cititorilor un text de Vladimir Maximov, poet, prozator și dramaturg rus, emigrat în 1974 și stabilit la Paris, o piesă suprarrealist-omnirică intitulată Păpușa sau calul lui Calicula (fantazie pentru trei, în două tablouri). Și cum Maximov este redactorul-șef al revistei Continent, iar revista respectivă a avut un rol important în polemica politică împotriva totalitarismului dar și în unificarea tuturor formelor de expresie europeană a literaturii de acest fel, Andrzej Dzwicz îi consacră un amplu și documentat articol. Maximov și revista sa aparțin celui de-al treilea val de emigrație literară rusă, din care au făcut parte scriitorii de talia lui Soljenitin, Brodski, Sinlavski, Zinoviev, dar nu toți au polarizat în jurul acestei reviste. Din colegiul ei redacțional au făcut parte intelectuali din est și vest, dintre români Eugen Ionescu și Paul Goma. Au apărut peste 60 de numere din Continent, fiecare cu peste 20 de coli, deci o uriașă contribuție pe plan spiritual al cărei merit pentru istoria intelectuală a ultimelor decenii se cere prețuită și apreciată dacă publicația „s-a epuizat de la sine”, după propria declarație a redacției.

● Revenind la Dialog, articolul intitulat Nabocov — intrupare neobisnuită, aparținînd slavistului francez René Guerra, se ocupă de renumitul prozator în ipostaza sa puțin cunoscută: de dramaturg, autor a două piese de teatru.

● Rubrica Discuții conține o convorbire interesantă între trei interlocutori, actori și regizori, despre problemele aparent insolubile ale teatrului polonez de azi; apoi recenzii la cărți de teatru, un studiu despre Teatrul în concepția lui Nicolai Hartman și Dietrich Steinbeck. Ca de obicei, se dovedesc extrem de vii și incitante Foiletoanele și Cronica evenimentelor teatrale în lume: autori dramaticei britanici, Grotowski și activitatea sa la Centro di Lavoro din Pondera-Italia etc. (O.Z.)

Realitatea interioară a omului

● Într-un interviu publicat de L'Espresso, regizorul polonez Krzysztof Kieslowski mărturisește că filmul său prezentat și premiat anul acesta la Cannes a avut inițial un alt titlu — Fata din cor. Schimbarea lui a fost necesară „deoarece cor în limba franceză se pronunță ca și cuvîntul care înseamnă inimă (coeur) iar eu nu doream ca oam-

nenii să creadă că este vorba de un alt film polonez catolic și nici să fiu catalogat ca lucrul pentru catolicismul polonez. Nu îl consider suficient de luminat și îi las pe alții să se ocupe de așa ceva”. În legătură cu serialul Decalog, recent încheiat pe programul I al televiziunii noastre, regizorul declară: „Polonezii mi-au reproșat că este un

film total rupt de realitate numai pentru că nu conține nici o referire la problemele lor politice. Ce stupiditate! Să confundă realitatea cu actualitatea, un lucru care mă interesează din ce în ce mai puțin. Unica realitate pe care vreau să o privesc și să o filmez este realitatea interioară a omului”. (L'ESPRESSO, 12 mai).

Degetul pe rană

„Acesta este un stil de presă. Este un stil care a aparținut unor oameni mult mai iluștri decât noi toți cei de față, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, în niște săgeți schimbate cu E. Lovinescu, Ion Barbu, în nimicitoarea analiză a poeziei argheziene. E. Ionescu, tânăr, în Nu. Este un stil care este poate mai specific literaturii române decât altora și acelui substrat de balcanism al nostru — se practică mai mult în sudul țării. Dar nu am început noi stilul acesta injurios“. Cuvintele aparțin dlui C.V. Tudor din interviul acordat d-nei Alina Ungureanu pentru ZIG-ZAG nr. 68. Dorința junelui publicist de a se proțăpa în compania celor pe care-i citează prezintă o dificultate: nici unul dintre iluștrii precursori n-a practicat stilul injurios. Se vede că Dl. C.V. Tudor nu i-a citit. D-sa vorbește din auzite, așa cum își scrie articolele din **România Mare**. Din surse demne de încredere, cum le numește, dl. Ion Crețu a aflat conținutul unei convorbiri dintre d-nii Nicolae Manolescu și Mircea Dinescu, pe care o rezumă în **Azi** (nr. 350). Convorbirea n-a avut loc decât în mintea ziaristului, firește, ori în aceea a surselor d-sale. Dacă și alte informații pe care n-le furnizează cotidianul FSN sint la fel de demne de încredere, putem zice că ne-am proposită. ● O ediție specială, consacrată Conferinței Internaționale „Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele lui pentru Basarabia“, care a avut loc la Chișinău între 26 și 28 iunie, a editat publicația TARA a Frontului Popular din Moldova. Reproducăm și noi coperta, pe care sperăm să puteți vedea, deasupra imaginilor de la adunarea populară din 28 iunie, harta României întregite după Tratatul de la Paris din 28 octombrie 1920 și inscripția, din stînga sus, **Degetul pe rană**. ● IN FRAIERUL ROMÂN nr. 13, dl. Ion Cioabă, primvicepreședintele Uni-

nii Democratice a Romilor și Bulibașa Țiganilor din România, scrie despre E. Barbu și ai săi că „au lăsat-o mai moale cu unghurii și se dau la țigani cu vorbe puturoase de nu știu cum le ține hirtia“. Și adaugă: „Imi pare rău de E. Barbu, el a scris cartea aia tare frumoasă, cu viața țiganilor! Da' acum văd că-și astupă Groapa. Dacă nu-l mai duce, să-i lase pe alții, mai tineri. Și cu C.V. Tudor ne înțelegem noi, acuș. Într-o săptămână adun vreo 10 000 de romi — ca la mîneriadă — și mergem la București, să vedem unde-i mîncă pe domni de la România Mare. Dacă legea nu-i judecă, las' pe noi!“ ● Dl. Traian Călin Uba semnează în CONTRAST nr. 25 un articol intitulat **Nu vreau porno!**, în care relatează, în ordine, un incident cu poetul Eugen Suciu, di-

rectorul cinematografului Union din Capitală (dl. Uba nu pare a avea știință decât de cea de a doua calitate a dlui Suciu), pe tema costului unui bilet la filmele porno, și o convorbire cu o vinzătoare de la Librăria 88 din Capitală, care îi declară că ea ar vinde orice i-ar veni de la „centru“ (de la Centrul de librării, probabil), inclusiv operele „tovarășului“. În plus, disponibilă vinzătoare nu este deloc alarmată de faptul că pe tarabă se află **Povestirile istorice pentru copii și școlari, șoimi ai patriei** în care autorul, D. Almaș, falsifică istoria națională conform rețetelor ceaușiste; ea arată, cu pudoare feciorelnică, reporterului un volum cu **Povestea povestilor** a lui Creangă. „Acuma — exclamă ea — sincer: pe dv. ce vă supără mai mult: șoimii sau povestea p.“ Surpriza cea mare abia la sfîrșit vine: dl. Uba, care nu știe că E. Suciu este și poet, se lasă convins că D. Almaș și I. Creangă merită să fie puși în balanță: „Greu de răspuns — conchide d-sa după întrebarea sinceră a vinzătoarei — mai ales dacă... nu vreau porno“. Sinceri, să fim, oarecare școlire ar fi utilă și unor vinzătoare de carte, și unor reporteri.

Basarabeni nu vorbesc românește!

● Dl. Dan Chelaru recenzează **Lacrimi și sfinți** (Humanitas) a lui E. Cioran în **România liberă** de simbătă 13 iulie într-un stil pretențios și greu inteligibil. O mostră: „O dată cu lapusul paradisiului, începe aria dezacordului, în interiorul căruia (?) dezacordul suprem este flagrant“. Ne-am dumirit! ● Dl. Ion Medoia publică în același număr al ziarului o relatare despre cel de al XIV-lea Congres al (nu vă speriați, e altul!) filologilor români, care a avut loc la Timișoara între 4 și 6 iulie. ● Nu numai unii lingviști, dar nici unii ofițeri nu și-au schimbat opțiunile după revoluție: în **ROMÂNUL** nr. 28 (66), răspunzînd la o întrebare referitoare la fimosul ordin dat armatei de a trage în populația strînsă la Alba Iulia cu ocazia zilei de 1 Decembrie 1990, dacă se vor produce tulburări, gen. Paul Cheler afirmă: „Personal, eu nu m-am schimbat cu nimic. Nici armata pe care o comand“. Cam bănuiam noi as a. Doar dnii Iliescu, Roman și Spiro'u continuă a crede sau, cel puțin, a spune contrariul. ● Dl. C. Pavel, membru în Consiliul Director al ziarului ADEVĂRUL (a se vedea numărul din 13 iulie), crede de cuviință să pocească numele poetului Șerban Foartă, întrebîndu-se totodată batjocoritor: „care domn Floartă cărei nații aparține?“ Noi ne abținem de la orice comentariu. Am mai spus că mitocănia interzice replica. Poate totuși dl. C. Stănescu, de la același ziar, care s-a deprins să arate cu degetul spre obrazul cite-unui confrate (acum, către al dlui Alex. Ștefănescu, și asta pentru a fi spus despre o publicație grozăvia nemaiauzită că dă dovadă de diletantism!), poate dl. C. Stănescu să aibă chef de replici. Dacă nu cumva obrazul dlui Pavel i-o fi prea apropiat ca să-i poată distinge grosimea... ● **MAGAZIN ISTORIC** din iulie începe tipărirea documentelor din procesul Pătrășcanu. Primele două apar în numărul citat (comentate de dl. Cristian Popișteanu): actul de arestare și actul de acuzare (începutul și finalul), plus lista martorilor. Simpla lectură îți face părul măciucă. Pe cînd procesul comunismului, dle Ministru de Justiție? ● **SECOLUL XX** (nr. 331-332-333) e consacrat bicentenarului Revoluției Franceze din 1789. Din foarte multe și interesante texte, la reșinim pe cele despre discursul politic (Vlad Alexandrescu, Delia Sepeșean Vasiliu) și

despre vocabularul revoluționar (Anca Cosăceanu, Ileana Littera). Două mii de cuvinte au inventat francezii în ultimul deceniu al secolului XVIII, la care se adaugă altele cărora le-au modificat sensul ori conotația: fenomen unic într-o limbă cunoscută pentru stabilitatea ei. O invazie de dicționare, de asemenea. Oamenii simțeau că pierd stăpînirea propriei limbi. Fenomenul e, probabil, recurent în toate revoluțiile. Deocamdată însă, la noi, îmbogățirii evidente a lexicului nu-i răspunde și tipărirea vreunui dicționar. Probabil fiindcă lexicologii au alte treburi, cum ar fi să dovedească existența unei limbi „moldovenești!“

Cîte feluri de scriitori români există?

● O idee bună, rezultate intrucitva dezamăgitoare: așa poate fi apreciată ancheta revistei ORIZONT (nr. 27) pe tema **Istoriei** lui Călinescu. Întrebările au fost: cînd ați citit cartea? ce ecou a avut ea în scrișul dv.? Răspund Sofia Arcan, G. Bălăiță, Livius Ciocărlie, Mircea Martin, Z. Ornea, I. Cheie-Pantea, Eugen Todoran și C. Vernescu. Sint publicate și două comentarii (C. Ungureanu, Simion Mioc) la carte. Nu se desprinde o imagine limpede a „răscrucii“ la care s-ar afla receptarea marii **Istoriei** călinesciene. Trebuiau întrebați și tinerii critici, unii anticălinescieni declarați. Dar poate că ancheta continuă... ● În revista dlui Mirodan **Minimum** (nr. 52), dl. Iosif Eugen Campus polemizează cu dl. Laurențiu Ulici pe tema apartenenței scriitorilor la o literatură sau alta. Dl. Ulici a afirmat, cu ocazia

unei vizite în Israel, că limba este un criteriu incontestabil și că scriitorii evrei care, deși trăiesc în Israel, scriu în românește trebuie considerați scriitori români. Dl. Campus e de părerea, diferită, că ei sint scriitori israelieni de limbă română, limba nefiind un criteriu suficient. În funcție de limbă nu putem deosebi pe scriitorii francezi de cei canadieni care scriu în franceză, ceea ce ar duce la dispariția literaturii canadiene, căci cealaltă jumătate a ei este compusă din scriitorii de limbă engleză. O părere personală ar putea avea dl. Mirodan care, deși nu a luat parte la dispută, scrie, cum se știe, un **Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română** (în acest număr Alexandru Dominic). Așadar — există nu doar scriitori israelieni, ci și scriitorii evrei de limbă română, care, adică, nu trăiesc numai în Israel. Problema se cuvine să rămînă în discuție. ● În **CUVÎNTUL DE AMBE-SEXE** (un număr recent, fără altă indicație decât anul: 1991), un fost ofițer de miliție relatează cîteva întîmplări vechi legate de raporturile dintre poetul Adrian Păunescu și miliție. Răzbunător și grosolan, poetul îi făcuse pe ofițerii și pe subofițerii de miliție să se teamă de el. Îi reclama cît de sus putea (inclusiv la răposatul general Nuță), le arunca în spațiu fapte pe care nu le săvîrșiseră, îi beștelea ca un vechil și așa mai departe. În aceeași publicație, dl. C. Rudnitchi a cules de la Vasile Neagoe cîteva informații despre epoca Păunescu a **Zig-Zagului**. Marele făcător de reviste n-a făcut decât să sperie pe toți redactorii, care s-au risipit ca potîrnichile, pînă cînd patronul a trebuit să renunțe la el, ca să oprească hemoragia. ● **Observer** a mai făcut o năzbîtie publicînd, în formula de titlu și de pagină a revistei **Cafavenca**, un „săptămînal hebdomadar“ (pleonasm deliberat și comic) cu numele **CEAUȘESCU**. Totul e foarte spiritual. În **Top**, cîteva definiții sint extrem de amuzante. Pe locul 1 în **Top** se află Comuna Berevoești. Iată „pretextul“ atribuirii acestui loc: „pentru că a rămas săracă în ciuda bogățiilor subsolului“. Pe locul 3, dl. B.B., ex-purtătorul de vorbe al premierului: „pentru că habar n-are că John e Major și poate vorbi singur“. Pe locul 6, sindicatele de la Faur: „pentru că au dat greva din mină pe primul ministru de pe gard“. Pe locul 9, dl. I.I. Brătianu: „pentru că propune moțiuni și e singurul care le semnează, cînd ar putea să le dea anonim“. Tot acolo, dl. Ilie Costache face dezvăluiri (de data asta serioase!) referitoare la situația din redacția **Dreptății**, unde (se dau și nume) sint personaje importante care s-au numărat printre foștii securiști. Cine are urechi de auzit să audă!

Cronica

Elena Olaru

Cocos, chelner la restaurantul „Enescu“

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Adriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 aterioare 1001, 1230). Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanta Buzea (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Toiu (interior 1736). Arte: Valentin Silvestru, Eucenia Vadă (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihail Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159). TELEFAX: (400) 184101. CORESPONDENȚI: Mircea Iorgulescu (Paris), Dorin Tudoran (Washington)